

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Katedra Sociální a kulturní ekologie

Bc. David Beran

Městská komunitní zahrada Smetanka v letech 2014–2017: důvody k zahradničení, konflikt a zánik

Diplomová práce

Praha 2019

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a všechny použité prameny jsem citoval. Práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím se zveřejněním práce pro účely studia a výzkumu ve fyzické podobě v knihovně a v elektronické podobě v rámci databáze vysokoškolských kvalifikačních prací.

V Praze dne 9.5. 2019

Poděkování:

Děkuji vedoucímu práce ze velikou obrovskou trpělivost při naší spolupráci. Děkuji mu, že mě motivoval k co nejsamostatnější činnosti a zdůrazňoval mojí odpovědnost, ale byl zde vždy pro diskuzi a radu. Děkuji Mgr. Alžbětě Wurmové za několikrát pročetní textu v jeho obtížných fázích. Velmi děkuji své přítelkyni za podporu. Zcela vážně děkuji všem šatnářkám Národní knihovny a pracovníkům její všeobecné studovny, kteří mě dekádu provázeli celým vysokoškolským studiem. Děkuji všem, kteří mi pro výzkum poskytli data.

Abstrakt:

Tato diplomová práce: *Městská komunitní zahrada Smetanka v letech 2014–2017: důvody k zahradničení, konflikt a zánik* se věnuje fenoménu městského komunitního zahradničení, urban gardeningu, v kontextu sporů o podobu přírody a enviromentálních konfliktů.

V teoretické části se vymezuje vůči relativně častému pojetí přírody ve vědě jako něčeho stojícího a zkoumatelného vně sociálního světa. Místo dualismu společnosti a kultury vyzdvihuje pojem sociopříroda či (socio)přírody v množném čísle a stojí tím na současném post-antropocentrickém proudu společenských věd. Paradigmatické zakotvení práce je v teorii konfliktu.

Výzkum představuje odpovědi na otázku, jak reflektují aktéři důvody ke svým činnostem v komunitní zahradě Smetanka na pražských Vinohradech. Jako výsledky udává například proces budování a zlepšování sousedských vztahů anebo trávení kvalitního času s rodinou či prostor pro děti kreativním hrám.

Tato zahrada zanikla v roce 2017. S tím spojený konflikt vidí text jako spor o podobu sociopřírody. Práce se ptá, jak aktéři legitimizovali zánik zahrady. Hlavní argumentace se týká plánu postavit na místě sportoviště pro sousedící základní školy a fakt, že zde zahrada měla od počátku být pouze dočasně.

Práce také ukazuje, jak určití aktéři legitimizovali její další existenci. Argumentovali například její unikátností v kontextu dané městské části a o tom, že stavba má být pouhá záminka pro zničení komunitní zahrady. Také mluví o velmi pozitivní proměně vnímání města.

Výzkum vychází převážně z emické perspektivy zahradníků a stojí na kvalitativním výzkumu.

Klíčová slova: sociopříroda, urban gardening, městské zahradničení, komunitní zahradničení.

Abstract:

This thesis is based upon the phenomenon known as urban community gardening, and examines it with regards to conflicts within an intended environment.

The theoretical section is based on a school of thought that holds nature as something that exists in both science and humanities, and which can be observed within the social world. As opposed to nature and society being divided, this part will address the term 'socionature', which comprises a current post-anthropocentric stream of humanities and social sciences. Essentially it stays on the theory of conflicts.

The research posits answers to the question of how gardeners justify and reasonably support their activities at an urban community garden called “Smetanka garden” in Vinohrady, Prague. Two of the outcomes were: the cultivation of strong neighbourly relations; and encouragement of recreational family outings.

The Smetanka garden was closed in 2017. The thesis sees the conflict that occurred around the closure as a socionatural conflict. One question is, what were the arguments for closing the garden? The main argument stated that the land should be used for construction of sports facilities to serve the schools nearby. Furthermore, the community garden was only meant to be temporarily from the beginning.

Proponents maintained that the garden should stay, as it is unique in the context of that part of the city. They also claimed that the new construction project is just a pretext, used simply in order that city hall has an excuse to shut down the community garden project.

This study is based on qualitative research and uses emic data, whereby it is shown mostly from the perspective of the gardeners involved.

Key words: socionature, urban gardening, community gardening, urban community gardening, konflikt

Obsah

1. Úvod (anotace).....	8
2. Teoretická část	11
2.1. Pojetí přírody	11
2.1.1. Kategorie přírody není nic samozřejmého: různá pojetí přírody v současnosti	11
2.1.2. Stručný historický vývoj pojetí přírody a jejího poznávání	13
2.1.3. Člověkem koprodukováno sociopřírody namísto pasivní přírody.....	15
2.1.4. Spory o přírody – pojetí přírody jako konfliktní terén.....	18
2.2. Teoretické zakotvení práce.....	19
2.2.1. Teorie konfliktu	19
2.3. Fenomén zahrady a zahradničení.....	20
2.3.1. O městském komunitním zahradničení (urban gardening)	22
2.3.1.1. Základní pojmosloví	22
2.3.1.2. Vývoj zahrádkaření na evropském kontinentu do roku 1945	24
2.3.1.3. Urban gardening v USA: od předválečného boomu po současný vzmach	25
2.3.1.4. Vývoj městského zahradničení a zahrádkaření v Evropě po roce 1945	26
2.3.1.5. Městské komunitní zahradničení ve 3. tisíciletí	27
2.3.1.6. Vysokoškolské výzkumy	28
3. Metodologická část	30
3.1. Výzkumný problém, cíle výzkumu a výzkumné otázky.....	30
3.2. Volba výzkumné strategie, techniky získávání dat.....	31
3.3. Výběr vzorku a jeho prezentace, prostředí výzkumu.....	32
3.4. Otázky rozhovoru a jejich konstrukce	33
3.5. Analytické postupy	33
3.6. Hodnocení kvality výzkumu a jeho etické aspekty	35
3.7. Reflexe některých částí výzkumu, celého procesu a obtíží.....	36
4. Empirická část.....	38
Obsah empirické části	39
4.1. Časová osa významných událostí a základní údaje	40
4.2. Výčet aktivit a popis vnitřního fungování: „co aktéři na Smetance vytvářeli?“	42
4.2.1. Vnitřní fungování.....	44
4.3. „pěstovat zeleninu pár metrů od magistrály, kde projedou denně desítky tisíc kouřících dieselů“	45
4.3.1. Smetanka a konflikt o přírodu. O jakou přírodu?	46
4.4. Důvody zahradníků k činnostem na Smetance – proč jednali, jak jednali?.....	48
4.4.1. Činnosti jedinců a jejich rodin.....	49
4.4.1.1. Velká zahrada na dobrém místě: trávení volného času.....	49

4.4.1.2.	Pěstovat zeleninu, znát původ jídla a zbavit se stresu	51
4.4.1.3.	S rodinou to máte kousek: „Zahrada pro lidi, co nemají zahradu“	53
4.4.1.4.	Učení a hra dětí v zahradě Smetanka	57
4.4.2.	Zájmový a uzavřený spolek: lidé si tam dělali svůj koníček?	60
4.4.3.	Sdružování lidí podobného ražení	62
4.4.4.	Dobré sousedské vztahy jako záměr i praxe	63
4.4.5.	Širší okolí: co pro veřejnost Smetanka udělala?	65
4.4.5.1.	Úklid a zkulturnění prostoru, jeho využití a zkrášlování okolí	66
4.5.	Argumentace pro zánik zahrady Smetanka – důvody proti zachování	70
4.5.1.	Dočasnost zahrady a plánované sportoviště: nejsilnější argumentace legitimizace zániku	70
4.5.1.1.	Legitimizace zániku skrze dočasnost a provizornost zahrady	70
4.5.1.2.	Zánik zahrady z pozice plánu postavit sportoviště pro děti	72
4.5.2.	Navenek uzavřená zahrada?	73
4.6.	Zánik podle zahradníků: důvody i proces	74
4.6.1.	Vedení radnice a obava ze zahrady jako „politické záležitosti“ i konkurence	75
4.6.1.1.	Sportoviště pro děti jako politické body a zviditelnění před volbami	76
4.6.1.2.	Jaká politika?	77
4.6.2.	Sportoviště byla záminka. Pohled zahradníků	78
4.6.2.1.	Sportoviště? Opravme raději Sokola!	79
4.7.	Pro zachování: proč, kde a jak měla zahrada Smetanka zůstat?	80
4.7.1.	PROČ: „Jinde na Vinohradech nezažiješ“ Unikátnost zahrady v rámci Vinohrad i celé městské části	81
4.7.2.	KDE: vůle zahradníků pokračovat jinde	84
4.7.3.	JAK: hřiště + zahrada = konflikt vyřešen skloubením	85
4.8.	Kterými smysly vnímáme výsledky politiky?	88
5.	Závěr	90
6.	Bibliografie	95
7.	Přílohy	100
7.1.	Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie	100
7.2.	List tazatelských otázek	103
7.3.	Fotografická příloha	107

1. Úvod (anotace)

V době všudypřítomně se projevující globalizace nabývají na stále větším významu snahy lokálního charakteru, které zlepšují místní prostředí. V souvislosti s životním stylem obyvatel měst vzrůstá u některých skupin i zájem o využití veřejného prostoru; oba důvody zakládají fenomén městského zahradničení, jako jednu z možností, jak na lokální úrovni o prostor pečovat. V diplomové práci se zaměřuji na jednu takovou specifickou činnost, městské komunitní zahradničení. Dívá se na tuto činnost skrze specifickou optiku pojetí přírody a společnosti jako sociopřírody. Sociopřírodu chápu *jako mnohost přírod a možných sociopřírodních vztahů namísto jedné přírody v jednotném čísle*. [Swyngedouw, 2010: 255]

V teoretické práci části se vymezuji proti dualistickému pojetí přírody a člověka, které se vine od antiky přes René Descarta až do 20. století a v obecném vědeckém povědomí je dodnes. Někteří současní autoři považují tohle oddělení přírodního a společenského světa ve vědě i našem myšlení za obrovskou chybu, např. přímo jako jednu z globálně nejdestruktivnějších myšlenek současného kapitalistického světa [Classens, 2014: 231]. Tato diplomová práce nepředpokládá, že příroda je něčím jednoznačným a jednotným, naopak vyzdvihuje pojetí přírody v plurálu. [Macnaghten, Urry 1998:] Pokud nemáme přírodu jen jednu, pokud není striktně oddělená od společnosti a pokud zároveň dochází k jejímu spoluutváření společností, není divu, že existují různé pohledy na přírodu či přírody a tyto pohledy mohou být v konfliktu. Různí aktéři a jejich skupiny pak chtějí různými způsoby přírodu spoluutvářet, existují různé pohledy na režimy přírody, jak o tom uvažuje Escobar [Escobar 1999, cit. dle Novák, 2017, Kuřík; 2016]. Práce tedy představí **jeden takový konkrétní konfliktní terén**, jímž je **městská komunitní zahrada**. V teoretické části tak představuji fenoménem komunitní zahrady a také teorii konfliktu jako paradigmatické zakotvení práce.

V diplomové práci mapuji spory o sociopřírody na konkrétním příkladu komunitní zahrady „Smetanka“ na pražských Vinohradech. Zahrada stojí na pozemku městské části Praha 2. Zelená Zahrada Smetanka se nacházela na pražských Vinohradech v letech 2014 – 2017, kdy musela svou činnost po třech letech provozu ukončit. Městská část toto odůvodnila plánovanou stavbou multifunkčního sportovního zařízení na pozemku, a proto vypověděla smlouvou o pronájmu na dobu určitou. Do vypracování projektu v červnu 2018 se nezačalo stavět a pozemek byl téměř netknutý stavební činností, v květnu 2019 neslouží žádnému účelu.

Výzkumný problém je konflikt o podobě sociopřírod na případu zahrady Smetanka. Hlavní výzkumné otázky jsou tyto: 1) Jak aktéři reflektují, co a proč v prostoru zahrady vytvářeli a z jakého důvodu (to vytvářeli)? 2) Jak jednotliví aktéři legitimizovali zánik zahrady nebo naopak důvody pro její další existenci?

Podobami enviromentálních konfliktů se zabýváme v projektu¹ s několika dalšími studenty naší katedry, kteří píší diplomové práce o enviromentálních konfliktech v jiných oblastech. Absolvovali jsme spolu s nimi a vedoucími projektu jeden semestr semináře Četba textů z enviromentální sociologie a scházeli se v tomto týmu příležitostně v letech 2017 až 2019.

Text je strukturován do pěti základních částí. Ty se dělí na kapitoly. Teoretická část má čtyři kapitoly, metodologická sedm a empirická osm kapitol. Ty se dále někdy dělí na menší celky, které všechny v textu nazývám shodně podkapitolami.

Motivace k výběru tématu

Když jsem na konci prvního ročníku rozvažoval téma diplomové práce, zatoulal jsem se jednou na procházce v okolí pražského Hlavního nádraží. Chtěl sem si obhlídkou v návaznosti na přednášku jednoho urbanisty připomenout a ověřit, jestli je opravdu největší pražské nádraží tak mizerně spojeno se sousedícími Vinohrady. Zjistil jsem, že je. Hlavně jsem se ale čirou náhodou ocitl na místě nad Hlavním nádražím, do kterého se zahradníci ze zahrady Smetanka měli stěhovat. Bylo již upravené a vyčištěné. Pokračováním ve své procházce jsem náhodou narazil na samotnou zahradu v ulici Na Smetance, kde jsem si, snad nevědomky, chtěl připomenout čas na mé střední pedagogické škole, kdy jsem na základní škole přímo sousedící s pozemkem zahrady byl na praxích a násleších. Byl duben 2017. Zahradu Smetanka jsem znal z doslechu a teď, když jsem se na ní poprvé zapovídal se zahradníky a zažil si ten prostor na vlastní kůži, jsem začal tušit, že se jí budu chtít věnovat. Přišel jsem ještě několikrát, zúčastnil se rozlučkové akce na konci měsíce. Něco zde končilo a pro mě teprve začínalo.

Tou dobou, tedy rovněž na jaře 2017, jsem s pár přáteli začal obhospodařovat menší sdílenou zahradu na Praze 6. Téma zahradničení mi začalo být blízké i takřikajíc přes smysly, a hlavně se stala prostorem, na který člověk často myslí. Poznal jsem smysl zahrady pro mě samotného.

¹ Diplomová práce vznikla jako součást projektu pro SVV 2017: "Spory o přírody: podoby environmentálních konfliktů v epoše Antropocénu" s grantovou podporou Univerzity Karlovy

Musím přiznat, že myšlenka komunitních zahrad mi připadá skvělá, mám je rád. Nejsem dobrý zahradník, ale jsem přirozeně otevřený člověk, který se rád seznamuje s lidmi. Komunitní zahrady, do kterých jsem se například v zahraničí několikrát zatoulal podobně jako na Smetanku, bývají úžasné a velmi otevřené místo. V zahraničích mi několikrát ukázaly otevřenou náruč. Zmiňuji to také proto, aby bylo jasné, že této své zaujatosti jsem si vědom.

Cítím hlubokou úctu k přírodě jako takové, o sobě samé a vděčnost za stvoření. Nechci relativizovat její duchovní rozměr. Zdá se být ale jasné, že konstrukce nezávislé, od člověka a společnosti oddělené přírody, je ve vědě a v otázkách reakcí na překročení mezí naší planety spíše kontraproduktivní. Když se při psaní těchto řádek koukám z okna na udržovanou zahradu s opečovávanými růžemi a vysazené stromy, přemýšlím nad vyšší městskou biodiverzitou ptactva a úbytkem hmyzu ve volné krajině. Chystám se poobědvat geneticky modifikované sójové boby a zdá se mi vážně vhodné reflektovat, že přírodu prostě člověk spoluvytváří.

2. Teoretická část

Tato část předkládá vybraná teoretická východiska diplomové práce. Její tři hlavní kapitoly se věnují pojetí přírody, teoretickému ukotvení v teorii konfliktu a samozřejmě zahradě a zahradničení.

2.1. Pojetí přírody

Samotný pojem přírody má velmi nejednoznačný význam, který se měnil v čase i prostoru. I ve 20. století jsme byli svědky karteziánského pojetí přírody i komplexnějšího současného výkladu pojmu, který vyzdvihuje tato diplomová práce.

V této diplomové práci pracuji s předpokladem, že příroda není nic samozřejmého a předkládám několik výkladů různých autorů. Oddělování přírody od člověka nepovažují za vhodné.

Poté považuji za důležité velmi stručně popsat vývoj pojetí přírody, ukázat, kde se oddělení člověka od přírody v našem myšlení vzalo.

V dalších dvou podkapitolách píšou o tezích, které chápou přírodu v plurálu a zdůrazňují, že tyto přírody jsou člověkem neustále spoluutvářeny, a tím pádem existují spory o jejich podobu.

2.1.1. Kategorie přírody není nic samozřejmého: různá pojetí přírody v současnosti

„Všechno je přírodní“

...

„Tak možná nic není přírodní“,

říká postupně při diskuzi s otcem osmiletý Sam [Bell, 2012: 202]

M. M. Bell uvádí svou kapitolu o přírodě a lidské přirozenosti vzpomínkou na diskuzi se svým synem, která vycházela z úvahy, jak moc je vanilková příchut' ve zmrzlině přírodní. Snažil se argumentovat, že příchut' není vytvořená chemicky, ale je nějak navázaná na původní, ze Země rostoucí plodinu. Jeho představitost environmentálního sociologa mu ale brzo dala pochybovat: konkrétní plodiny farmářovi nejspíš vybral odběratel, rostly na kusu pralesa vykáceného taky za tím účelem a na políčku patrně měla prostor jen některá příroda (ne plevel a určití živočichové), sklízelo se pomocí mechanizace atp. A tak, jak říká úvodní citát, se syn snažil spolupracovat a pohyboval se mezi názorem, že přírodní může být vše a zároveň nic. A autor pracuje právě s tímto dále a klade sobě i nám zajímavé otázky: některé materiály jsou intuitivně více přírodní (dřevo, vlna) a některé méně (ropa, beton, plast), ale kde je vlastně ona hranice? Jeden typ výrobků vyžaduje menší a druhý větší míru zpracování a rafinace, ale to zdá se být příliš nejistým či pochybným rozlišením.

Navíc člověk sám o sobě vychází z přírody, a autor se táže řečnický dále, neměly by všechny jeho výrobky patřit také do světa přírody? [Bell, 2012: 202-206]

Myslím, že tato drobná úvaha vycházející z otevřené dětské mysli krásně ukazuje, jak snadné je problematizovat svět, kde je přírodní a kulturní oddělené. Tvrdit, že mezi těmito existují zdánlivě jasné hranice. Vzpomínám si, že jsem dědečkovi v podobném věku jako dítě nejednou připomínal také něco v tom smyslu, že lidé nevytvořili nic, protože vše je z přírody.

Ve věci vymezení přírody považuji za vhodné nevynechat zpočátku sociologický slovník.

Výše napsané v této podkapitole částečně (z půli) podpírá velký sociologický slovník, když vykládá pojem příroda „jako to, co jest, veškerenstvo, vesmír.“ [Petrušek, 1996: 880] Příroda je pak vším a malý Sam, [Bell, 2012: 202-206] má pravdu, že i opovrhovaná chemicky vytvořená vanilková chuť zmrzliny spadá do přírody. Představu, že do světa přírody spadá naprosto vše znám a respektuji, i když bych osobně spíš hovořil raději přímo o veškerenstvu nebo Bohu, ale tato práce s takovým výkladem nepracuje.

Samův ústupek, že příroda není vlastně nic, sociologický slovník nepodporuje, na rozdíl od některých autorů (o názoru, že příroda již není a žijeme na konci přírody, bude ještě řeč) ten ale prezentuje jiný učebnicový výklad pojmu příroda, když jeho druhý základní význam kolektiv autorů popisuje: „jako to, co není vytvořeno lidmi, co se vytvořilo samo (na rozdíl od kultury a civilizace).“ [Petrušek, 1996: 880] Samozřejmě, jedna z okřídlených definic kultury mluví o všech věcech a jevech, které nejsou přírodní. [Soukup, 2011] Příroda je pak ne-kulturou. Jak už bylo a bude řečeno, tohle dualistické pojetí podle řady autorů škodí vědeckému pochopení přírody i společnosti. [Classens 2014, Novák 2017, Swyngedouw 2010]

Mozga a Vítka v publikaci Sociální Ekologie také připomínají, že různí lidé a kultury přistupují k přírodě rozdílným způsobem a nenáboženské přístupy ve vnímání přírody shrnují do pěti kategorií: vše je v přírodě propojeno; příroda je jak laskavá, tak zvrácená; příroda je křehká; příroda je trvanlivá, příroda je nepředvídatelná. [Mozga; Vítka, 2008: 185-6]

Západní myšlení přineslo do světa představu, že příroda je jen jedna a že existuje mnohost kultur. To není nic daného, jiný způsob uvažování předpokládá jednu kulturu a mnohost přírod.

Bell zdůrazňuje, že „I když (přírodu) chceme často vidět jako zdroj našeho mravního ukotvení a jako něco nekontaminovaného společenskými zájmy, **příroda je nevyhnutelně sociální.**“ Odkazuje na Bruno Latoura, který by místo přírodě mluvil o „přírodě-společnosti“, „nature-culture.“ [Latour 1993 cit. dle Bell, 2012: 223]

Chtěl jsem zde ukázat, že příroda není samozřejmý pojem. To si určitě uvědomovala spousta opravdových myslitelů přede mnou a problematizovala jej různě. Jsem si toho vědom. Na přírodní svět a pojem přírody se různí lidé koukají různě, já se snažím zde i v další podkapitole vylíčit určité specifické argumenty určitých autorů.

Vraťme se v čase a ukažme si stručně, jak se dualistické pojetí člověka a přírody v našem světě objevilo.

2.1.2. Stručný historický vývoj pojetí přírody a jejího poznávání

V období antiky je zdrojem promýšlení přírody filosofie. Příroda (kosmos) byla pravděpodobně jedním z prvních předmětů studia filosofů, její poznávání bylo klíčové pro studium hlavních důležitých jevů, jako je rozpoznání skutečnosti, jsoucná nebo bytí člověka. „Dá se dokonce říci, že filosofie začala své dějiny jako filosofie přírody.“ [Špůr, 2006: 5] Studium přírody tak po nějakou dobu, zjednodušeně řečeno, splývalo s výkladem světa.

Aristoteles dospěl k nutnosti jistého oddělení. Kromě toho, co dnes nazýváme ontologií (zkoumání jsoucná obecně) a co on nazýval *první filosofii*, existoval podle něj i *filosofie druhá*, která zkoumala jen určitý výsek jsoucího. Hovořil o různých rodech jsoucího, což chápu jako základ přírodních věd. Aristoteles prvně přichází s definicí přírody, jako „celek pohybujících se tělesných předmětů“, která „jako taková existuje mimo a nezávisle na poznávajícím člověku.“ [Špůr, 2006: 6, 15-19] V kontextu nejen filosofie, ale vůbec západního vědění je myšlenka přírody nezávislé na lidském zkoumajícím subjektu něco, co dále rozpracované přetrvalo dodnes. Tato myšlenka Aristotelova realismu ve filosofii přírody je důležitá pro pochopení hloubky kořenů ve vymezení Urryho environmentálního realismu, jako módu, který chápe přírodu jako prosté vědecky poznatelné prostředí, jež můžeme celkem neproblematicky poznávat zvnějšku pomocí vědy. [Macnaghten, Urry 1998: 1]

Koncepci poznání přírody nezávislé na poznávajícím systematicky rozpracovává později až evropská renesance v osobě René Descarta. Ohledně studia přírody předpokládal, že můžeme

vycházet jen z ní samotné a poznávat jí podle jejích vnitřních zákonů. Poznávání přírody založil na zkušenosti a rozumu. [Špůr, 2006]

Podstatný Descartův vliv pro otázku dnešního pojetí přírody je myslím nejméně dvojitý. Za první skrze osvícenství až do mainstreamu současnosti přetrvala myšlenka, že příroda je objektivně poznatelná ve svém celku, že můžeme stále detailnějším bádáním nakonec sestavit jakýsi finální vědecký obraz přírody. Zdůrazňoval přece, že jednotlivá jsoucna můžeme pozorovat a poznávat je výhradně empiricky.

Descartes také přímo definoval ona jednotlivá materiální jsoucna, všechny objekty v přírodě, jako zcela pasivní entity. V jeho pojetí přírody byly zcela pasivní nejen věci a rostliny jako vanilka, ale i zvířata, která nebyla nadaná žádnými pocity, Descartes chápal jejich projevy čistě mechanicky v souladu jeho *materialistickým* výkladem světa. Jediné, co se zásadně lišilo od světa těchto pasivních objektů, byl lidský intelekt a jeho výtvoř. [Špůr, 2006] To je druhý zásadní vliv. Podle řady autorů tak spoluzaložil Descartes slovy Nováka „dualismus tzv. binárních opozic stojí v základu moderního myšlení Západu, ve kterém vůči sobě kromě Přírody a Kultury stojí Život a Hmota, Člověk a Zvíře, Muž a Žena, Organické a Anorganické, Vůle a Určení atp.“ [Novák, 2017: 2] Toto dualistické pojetí přírody a kultury řada současných autorů kritizuje [Classens 2014, Novák 2017, Macnaghten Urry 1998, Swyngedow 2011] jako překonané.

2.1.3. Člověkem koprodukované sociopřírody namísto pasivní přírody

V předchozí kapitole jsme viděli, odkud se vzala představa striktního oddělení přírody od člověka ve vědě. Podle řady autorů je tahle představa nebezpečná, toto „oddělování přírodního od sociálního je významně pochybnější, než se zdá.“ [Classens, 2014: 230] Ve více než půlstoletí staré významné sociologické knize Sociální konstrukce reality autoři popsali, že celá řada jevů a institucí je sociálně konstruovaná [Berger, Luckmann, 1999] a i když si poslední dekády uvědomujeme, že některé zdánlivě biologické kategorie jsou ideologicky a sociálně konstruované (gender na rozdíl od pohlaví), kategorie přírody nebyla po zbytek dvacátého století většinou společenských vědců a dokonce environmentálních sociologů v tomto ohledu příliš problematizována, převládal pozitivistický pohled. Fine vidí přírodu jako sociální fakt, který je nutné dále interpretovat. Příroda a problémy přírody tu neexistují jen tak, jsou sociálně konstruované. [Fine, 2001]

Jak tedy příroda a svět vypadá, přestaneme-li přemýšlet v rovině dualismu přírody a člověka?

Propletenec přírodního a sociálního světa

Ovlivňování přírody ze strany člověka tu bylo vždy: člověk například zasahoval do skladby rostlin a hmyzu tím, že kosil louky. To můžeme chápat jako příklad spoluvytváření přírody.

„Příroda je při každém pohledu už sociální.“ [Swyngedouw 2011: 259 cit. Jankovic 2000] Či jak říká Classens po tom, co ilustroval, jak jeho záhony napadl nepůvodní druh hmyzu, na jehož migraci měla vliv kromě přírodních spousta politicko-ekonomických faktorů, „příroda není úplně přírodní.“ [Classens 2014: 229-230] O své zahradě neváhal i díky této souvislosti mluvit jako o socio-přírodním hybridu², používší termín Swyngedouwa [Classens 2014: 230 cit. Swyngedouw 1997, 1999; Castree 2001], který si jinde vypůjčuje termín **nature-culture** od Latoura. Latour rovnou navrhol opustit koncept přírody a hovořit o světě plném socio-přírodních quasi-objektů. [Swyngedouw 2011: 259 cit. Latour 1993] Toto ale nejsou příklady pouze propletení sociálního a přírodního světa. Ukazují nejen vzájemné ovlivňování, ale bez jasné hranice mezi nimi je snazší pochopit, že přírodu (či přírody), která není takto jasně oddělená, zároveň spoluvytváříme. Procesy Antropocénu nechápu jako ovlivňování jinak čisté sféry přírody, ale jako koprodukcii sociopřírody.

² koneckonců každá zahrada, ve které přece někdo selektivně vybral rostliny na určitém místě, jejichž sazenice prošly složitým obchodním řetězcem a podléhaly různým zákonům je nejenom sociopřírodou, ale má svůj zřetelný ekonomicko-politický rozměr

Pluralita přírod

Macnahten a Urry postulují, že není nic jako jednotná příroda, ale diversita přírod v plurálu, které se spoluutvářejí skrz různé socio-kulturní procesy, od kterých je nelze oddělit. Mluví o třech základních způsobech, jak společnost pohlíží na přírodu. Nejde o jasně vyhraněné body trojúhelníku, ale spíše vyhraněné příklady, které se objevují v různě plné (čisté) podobě a jež se v různé intenzitě navzájem překrývají. Jde o environmentální realismus, idealismus a instrumentalismus. Enviromentální realismus redukoval přírodu na vědecky zkoumatelé „přírodní prostředí“, k jehož poznání hrají společenské akce a chování pouze podružnou roli. Obsah enviromentálního realismu jsem již zmiňoval v souvislosti s Descartem v předchozí podkapitole. Environmentální idealismus, druhý náhled na přírodu, se částečně vyvinul v kritice prvního, zahrnuje hodnoty týkající se smyslu a kvality přírody. Environmentální instrumentalismus se potom týká individuálních či skupinových zájmů, přírodu chápe jako kalkulovatelný zdroj a souvisí např. s udržitelností. [Macnaghten, Urry 1998] Pohled na přírodu se proměňoval v čase, právě v současnosti existují různé přístupy k přírodě, od karteziánského po dnešní turistický či myslivecký, jinou přírodu zkrátka zakouší ve stejném času ve stejném lese tramp, turista a lesník. [Novák, 2016] I v tomto smyslu je přírod více. Jednotlivec zakouší přírodu skrze různé modely prožívání přírody, jak by řekl Fine [2001], který zároveň popisuje tři ideologické šablony, *tři soupeřící metaforické vize* [2001: 18], které chápu jako příklady takových modelů (ochranářská, organická a humanistická šablona). Tyto tři šablony různým způsobem zobrazují stanovisko lidí vůči přírodě³ a poukazují na rizika, která jí hrozí. Jedním z ústředních rozdílů těchto šablon je, že ochranářská a humanistická stojí na bipolárním chápání kultury a přírody, následuje dualismus člověka a přírody. Organická šablona vidí tyto světy propojené, lidi chápe jako součást přírody, příkladem budiž Hnutí Gaia. Ochránářský pohled rozlišuje tedy rozlišuje mezi přírodou a člověkem a pozorovatel pomocí ní vnímá přírodu skrze jinakost. Když jsem v přírodě, nejsem v civilizaci. Tento dualismus ale umožňuje přírodu před lidmi uzavírat a chránit. Humanistická šablona pak v podstatě vidí přírodu jako něco, co je tu, abychom to využívali. Rozlišení mezi lidmi a přírodou následuje prisouzení výsadního postavení člověku. [Fine, 2001]

Namísto objektivně zkoumatelné přírody máme tedy přírody v plurálu, po třech způsobech porozumění přírodě ze strany společnosti [Macnaghten, Urry 1998] a třech ideologických šablonách, které používám při prožívání přírody [Fine, 2001], můžeme do třetice mluvit také další o trojici: o třech základních překrývajících se *režimech přírody* z díla Arturo Escobar [Escobar 1999] cid. Dle Kuřík 2016, Novák 2017: 2], v rámci kterých můžeme přírody v plurálu studovat. V pojmu režim přírody jde především o vidění různých možností produkce přírod a způsobů jejich studia.

³ různě vykládají jinakost přírody [Fine, 2001: 82]

Tyto tři hlavní režimy, které chápu jako osu ideálních režimů (způsoby chápání i utváření přírody), mezi kterými existuje řada dalších a které se překrývají, jsou režim kapitalistický, organický a režim technopřírody. Kapitalistický se přírody zmocňuje jako zdroje a komodity, má tendenci ji řídit. Organický vychází ze snahy zachytit domorodé pohledy na přírodu. [Kuřík 2016] Režim technopřírody [Haraway cit. dle Kuřík 2016] se v praxi projevuje například naší schopností přečíst řetězec DNA a schopností klonovat, do značné míry rezonuje s představami malého Sama z první podkapitoly teoretické části, že v extrému „Nic není přírodní.“ [Bell, 2012: 202] Dávají mu současní autoři za pravdu? Myslím, že ano, když přímo mluví o konci přírody. [Swyngedouw 2011]

Není-li tedy příroda něčím výhradně mimolidským, něčím co stojí samo o sobě v opozici a mimo svět společenského dění, jak jsme si ukázali výše, existuje jakýsi propletenec přírodního a společenského světa. Jako společenší vědci jej můžeme různě rozplétat. Můžeme se dívat na jednotlivé části tohoto propletence, jak se navzájem jednotlivé složky ovlivňují. A můžeme sledovat různé režimy přírody [Escobar, 1999 cit. dle Novák, 2017] lišící se v různých ohledech. Takové je teoretické zázemí pro empirickou část této diplomové práce. Komunitní zahrada je sociopřírodní kolbiště ovlivněné celou řadou aktérů, kteří pracují s rostlinami, mají vlastnická práva na půdu pod nimi anebo mají politický mandát o ní (ne)rozhodovat.

„A tyto „produkované přírody“ nejsou homogenní, ale liší se podobně, jako se liší lidské společnosti: kulturně, politicky, ekonomicky, sociálně, geograficky i historicky.

...

*Pro sociální vědy se tak otevírá perspektiva, která jim umožňuje klást si otázku: **jakou přírodu kteří aktéři oceňují**, jaké způsoby života a vztahů jednotlivé přírody generují, v jakém prostředí si různí aktéři přejí žít, jakým způsobem ji chtějí ko-produkovat, s jakými důsledky a pro koho?“ [Novák, 2017]*

2.1.4. Spory o přírody – pojetí přírody jako konfliktní terén

Na seminářích během studia jsme si často uváděli jeden příklad. Jde o rozdílný pohled či spor, jak přistupovat ke kůrovcovým kalamitám na území Národního parku Šumava v letech 2007-2011. Představíme-li si pro zjednodušení dva extrémní spektra, máme na jedné straně snahu za každou cenu napadené stromy podchytit a s kůrovcem bojovat. Druhý přístup mimo jiné respektuje, že přemnožení lýkožrouta smrkového prostě čas od času nastává a jeho řešení je nechat si přírodní procesy, aby si s problémem poradily. Ponechat les v bezzásahovém režimu a nechat porosty samovolně zmlazovat. Oba tábory mají své argumenty či příklady praxe ale hlavně často různé pohledy na to, co příroda je a jak má vypadat. Chci-li les konzumovat smysly, mít jej tady a teď k dispozici např. k rekreaci, tak chci do přírodních procesů zasahovat jinak než ten, kdo vidí les v dlouhodobém horizontu překračující jeho život a chápe a přirozenou schopnost se obnovovat, principy sukcese. [Novák, 2016] Zatímco druhý přístup se více blíží enviromentálnímu idealismu, ten první spíše enviromentálnímu realismu či instrumentalismu. [Macnaghten, Urry, 1998] Z hlediska přístupů ochrany přírody, odhlédneme-li od neprůhledných vazeb a korupce v našem šumavském příkladu, jsou oba takové přístupy smysluplné i etablované. První, *conservation*, umožňuje přírodu přetvářet, dělat aktivní zásahy. Bezzásahový režim, *protection*, podporuje samostatný vývoj a přirozené procesy. Poukázat chci především na to, co může být v pozadí. Kdo chtěl za každou cenu zachovat co nejvíce ze vzrostlého lesa dnes, patrně pohlížel na přírodu humanistickou šablonou, les je tu pro nás, instantně. Kdo nahlíží skrz ochrannářskou a asi do jisté míry organickou šablonu [Fine, 2001], přeje si doslova les nechat lesem. Ušetřit ho lidského vlivu.

Jde podle mně o dobrý příklad sporu o přírodu.

Enviromentální konflikty mají u nás i ve světě řadu podob, jak jsme si na příkladu v této kapitole uváděli. Tato práce se zaměřuje na oblast městského zahradničení, a to v jedné konkrétní oblasti na příkladu jedné dnes zaniklé městské komunitní zahrady. Další (třetí) kapitola teoretické části této práce se proto zabývá právě fenoménem městského zahradničení a zahrádkaření. V následující, druhé podkapitole navážeme teorií konfliktu.

2.2. Teoretické zakotvení práce

Práce se opírá o sociologické pojetí konfliktu, jako jedno ze základních sociologických paradigmat.

2.2.1. Teorie konfliktu

Tato podkapitola navazuje na text věnující se pojetí přírody, v rámci něhož někteří současní myslitelé vyzdvihují její pojetí v plurálu. Představy aktérů o přírodě se liší, různě je vědomě či nevědomě spoloutvářejí. Na základě tohoto nás několik studentů – výzkumníků pracuje s předpokladem existence konfliktního terénu.

Teorie konfliktu se zabývá podobnými problémy, jako teorie konsensuální. Druhá zmíněná jako paradigma stojí u samého počátku sociologie, když, jak připomíná Keller: „*již Comte se domníval, že nepořádek ve společnosti je důsledkem chybějícího konsensu (souhlasu) ohledně základních idejí a principů.*“ [Keller 2006: 101 DOPLŇ PUBLIKACI DO BIBLIO] Podle Kellera pod ní spadá strukturální funkcionalismus a teorie sociální směny. Strukturální funkcionalismus lze nalézt například v díle E. Durkeima a všimá si například mechanismů, díky nimž je společnost schopná být vnitřně solidární, kupříkladu víra ve stejné hodnoty posiluje soudržnost skupiny. [Keller, 2006]

Teorie konfliktu vznikla jako kritická reakce například na jednostrannost Konsensuální teorie a sice si klade podobné otázky, ale odpovídá na ně odlišně, a proto vychází s rozdílných předpokladů. Když se funkcionální přístup se ptá, a Durkheim by se ptal podobně, jakou funkci má určitá instituce z hlediska celku, teorie konfliktů se táže, *pro koho je vlastně existující stav funkční, komu daná instituce či organizace slouží.* [Keller, 2006: 117] Tedy pojmy jako moc, nerovnost či sociální konflikt mají různé významy podle toho, jak je které paradigma vykládá. Teorie konfliktu v nich nevidí koordinovanost spjatou s potřebami celku, ale spíše *klade důraz na jejich utlačivé kvality, které plynou z toho, že jedni mohou realizovat své zájmy vždy jen na úkor druhých,* jinými slovy „...*protikladnost zájmů je základním východiskem teorie konfliktů. V zásadě platí, že sociální konflikty jsou důsledkem nedostatkovosti statků, o něž sociální aktéři usilují, a odlišnosti hodnot, které vyznávají.*“ [Keller, 2006: 117-118]

Z Kellera shrnutí základních tezí teorie konfliktu, formulovaných jako negace východisek konsensuální teorie, si dovolím vybrat ty, co považuji pro můj výzkum nejrelevantnější.

Společnosti jsou nutně vnitřně rozdělené. Každá společenská diferenciací zahrnuje mocenskou nerovnost. Společenský život generuje různost zájmů. [Keller, 2006: 117]

Mezi autory, které teorii konfliktu ve 20. století rozpracovávali, považuje Keller autory jako Lewis Coser, Charles Wright Mills, Randall Collins či Ralf Dahrendorf.

2.3. Fenomén zahrady a zahradničení

Pojem zahrady, její rozličné druhy a funkce v čase i prostoru, to vše by stačilo na několik tlustých titulů. Tento text nemá ani drobné ambice zahrady nějak zásadně představit a roztrždit. I když se v této diplomové práci zaměřuji na úzký a současný výsek v rámci toho, jaké zahrady byly a jsou, zaslouží si zahrada jako taková svůj vlastní úvod. Nejen pro pestrost, která panuje mezi nimi i na nich samotných, ale prostě pro jejich krásu, praktičnost a pevné a praktické propojení s člověkem už několik tisíc let. Spojení, které nemusíme perfektně slovy popsat (lze to vůbec?), ale snad jen načrtnout. Možná se jen trochu zasnít, trochu si připomenout čím vším zahrada byla a je. Snad tenhle dlouhý nádech s přivřenýma očima čtenář ocení při výdechu, až si bude číst o jistém fenoménu městských zahrad současnosti, snad bude jeho představa úplnější při četbě praktické části o těch pár desítkách truhlíků (a lidech okolo nich) v proluce mezi činžovními domy v jedné pražské čtvrti. A snad si celistvěji představí, o co vše na zahradě jde, je-li zatěžkána (či spíše nadnášena) naší zkušeností a znalostí z minulosti, vzpomínkou na čas, kdy šlo na zahrádce či na poli tak trochu o život (ať už to bylo v pravěku anebo za 2. sv. války), kdy půda a to co z ní roste, bylo s člověkem více spojeno, i když mohl být člověk pravda ve svém vztahu hnán vypočítavostí či poznanou nutností, prostou touhou se zasytit.

V tomto ze široka pojatém úvodu nechme nejdřív zarezonovat, tak nějak poetický či nejhůře vědecky uchopitelný rozměr zahrad. Čínské přísloví říká: „Chceš-li být šťastný jeden den, opij se. Chceš-li být šťastný jeden rok, ožeň se. Chceš-li být šťastný celý život, poříd' si zahradu.“ Ze zkušenosti autora této diplomové práce přichází s pořízením zahrádky jakási příjemná starostlivost a postupný klid spojený se zodpovědností. Implicitně něco takového vyjadřuje Karel Čapek ve svém nemalém díle o zahrádkaření, až explicitně třeba Václav Cílek: „*Zahrádka je něco jako květinové a potravinové prodloužení vlastní bytosti, ve které se mísí touha po dobrém jídle a potřebou malé, neohromující krásy.*“ [Cílek, 2016: 16]

Snad jakákoli zahrada v dějinách lidstva může být krásnou ukázkou popletenosti přírody a kultury, přírodního a lidského světa. Pohled běžného člověka by neváhal označit francouzské či britské novověké okrasné šlechtické zahrady za jednoznačné dílo člověka, u několik let osudu ponechané polodivoké zahrady středoevropského neolitu nebo obyvatele Papui, ve 20. století by ale takový pohled snadno přehlédl lidský vklad a mohl předpokládat, že se nachází u nějakého místa ryze přírodního, člověkem nedotčeného.

První lidé, kteří začali vyhledávat určité rostliny a sázet je v určitý čas na určité místě se stávali spolutvůrci některých přírodních procesů, o čemž nemůže být pochyb obzvláště, když si uvědomíme rozšířenost a význam šlechtění rostlin. Měl-li někdo z prvních zemědělců u políčka i menší skromně oplocenou zahradu, čím byla než koprodukovanou přírodou? Pozměněné druhy

rostlin v určitém čase a prostoru, závislých nejen na přírodních procesech či přirozenosti (mechanismu či zázraku vyklíčení rostliny ze semene), ale do značné míry na člověku. Hojně užívaný termín „kultura“ je koneckonců původně odvozen právě z významu kultivace (či vylepšování) rostlin, latinské *cultura* může být přeloženo jako „to co je třeba pěstovat“, přinejmenším řád, kontrola a péče o určité rostliny.

Pokročme ale k situaci, kdy zahrada není v interakci jen s jednotlivcem nebo jeho rodinou, ale s více lidmi v určité lokalitě, která je městského typu.

2.3.1. O městském komunitním zahradničení (urban gardeningu)

Využití městských pozemků větším množstvím lidí za účelem (nejen) pěstování rostlin je v současnosti celkem populární fenomén a liší se od soukromé zahrady, naznačené výše. Vezměme to, co víme o zahradě z předcházející podkapitol a přidejme trochu lidského komunitního koření.

2.3.1.1. Základní pojmosloví

Městské komunitní zahradničení, tedy ve smyslu zahradničení, nikoli zahrádkaření například v zahrádkářských koloniích či osadách, je v pražském prostředí novodobé české historie celkem mladý fenomén. První dvě městské komunitní zahrady vznikly v Holešovicích a na Jižním městě v roce 2012. [Lankašová 2013] O tom ale bude řeč později, nyní si stručně vyjasněme pojmy.

Literatura odrážející tento fenomén používá pro „urban gardening“ ekvivalent „**městské zahradničení**“, které klade důraz na zahradnickou činnost samotnou, jež může být vykonávána snadno i v centru měst [Hofman 2015]. Povědomý pojem **zahrádkaření** evokuje spíše zahrádkářské kolonie a více se vztahuje k zahrádkám samotným, k relativně uzavřené ploše, jež má konkrétního majitele, je nepřístupná [Gibas; Matějovská; Novák; Rolfová; Tvardková; Valešová; Veselý, 2013], o oddělených parcelách jako specifikum zahrádkaření v osadách hovoří také například Brendzová, [Brendzová, 2014] explicitně řečeno: „*Komunitní zahrady jsou na rozdíl od tradičních kolonií otevřené příchozím zvenku a často bývají místem pro setkávání.*“ [Lankašová, 2013:2]

Byla-li první problematikou dvojznačností českých pojmů zahrádkaření/zahradničení podle typu spolupráce a rozpracovanosti fyzického prostoru, druhá důležitá nuance v terminologii zahradničení se týká adjektiv je **komunitní** a **městské**. Tady „urban“ gardening přímo vybízí k překladu ve smyslu „městské“ aktivity.

Městské a komunitní zahrady je potřeba odlišit. Česky může znít sousloví městská zahrada zkrátka jako zahrada ve městě (která může plnit různé funkce, mít soukromého hospodařícího majitele - jedince, zahradou ve městě je i parcelka v rámci zahrádkové osady) a k takové interpretaci se kloní i Lankašová, když přímo uvádí že: „*městská zahrada je dle našeho názoru jakákoli zahrada, která využívá městský prostor různého typu (volná půda, betonové plochy, střechy administrativních či jiných budov) pro vytváření míst pro městské pěstování a/nebo kompostování, není zde tedy podmínkou aktivní zapojení místních obyvatel/komunity do programu zahrady. Naopak, městské zahrady mohou plnit různé funkce v závislosti na své zaměření.*“ [Lankašová, 2013:3] Komunitní zahradu pak chápe jako takovou, která má opravdu komunitní povahu. Autorka

připomíná, že se v době vzniku textu, rok před založením Smetanky, vžil termín komunitní zahrada pro všechny městské zahrady. Za nejpřesnější české označení urban gardeningu ve městě, a rozhodně také označení sledované zahrady Smetanka, tedy považují **městské komunitní zahradničení**⁴. V této diplomové práci budu o aktivitách Smetance ale nejčastěji referovat prostě jako o komunitním zahradničení, v textu se tímto kratším pojmem lépe pracuje, podstatu místa i aktivity vystihuje a je etablovaný, stejně jako je „**komunitní zahrada**“ etablovaný pojem pro označení místa. [Mikovcová 2015]

Dovolím si ale nesouhlasit s tvrzením že „*Většinu zahrad [pozn.: zakládaných ve městech poslední dobou] lze právem považovat za komunitní, jelikož jejich hlavním záměrem není pěstování, ale rozvíjení místních společenských vztahů.*“ [Dolejší 2014: 16] Takový výklad přehlíží, že rozvoj společenských vztahů, stejně jako různé jiné neprodukční benefity komunitních zahrad, můžou být výsledkem procesu, tím co přichází a co se upevňuje právě díky společně sdílené smysluplné aktivitě. Myslím, že právě proto se Mikovcová nezaměřila na důležitost produkce potravin, když při svém výzkumu pěti městských komunitních zahrad hledala odpověď na otázku, jestli v těchto zahradách dochází k vytváření komunity. Nezaměřila se ani na plány ohledně velikosti úrody. Nechtěla vyloučit pěstování jako hlavní záměr a z toho následně usoudit míru komunitnosti. Zajímala se například o způsob rozhodování v rámci zahrad (konsenzus či autorita), aby mohla usoudit jestli skupina uspokojuje své potřeby vzájemně, anebo jedinci chtějí uspokojit jen své vlastní potřeby. [Mikovcová 2015:78] Velmi produktivní komunitní zahrada, kde mají lidé dobré vztahy přeci nevyloučíme z definice.

Když to shrneme, čím komunitní zahradničení ve městě je? Komunitním zahradám rozumím tak, jak je popisuje Mikovcová: „*Komunitní zahrady jsou zakládány většinou ve městech, v prostoru, kde obyvatelé nemají běžně přístup k pozemku, na kterém by si mohli sami pěstovat potraviny. Díky této lokální iniciativě je možné buď na společném záhoně, anebo na vlastním malém záhonku pěstovat ovoce, zeleninu, bylinky i květiny, sdílet při tom základní vybavení i zkušenosti, seznámit se se svými sousedy a účastnit se různých kulturních i vzdělávacích akcí. Tento prostor může patřit jak městu, tak soukromníkovi, objevují se i zahrádky, které fungují „gerilově“, tedy bez oficiálního souhlasu majitele pozemku.*“ [Mikovcová 2015:78]

Ale vraťme se trochu v čase a představme si vývoj pěstování zeleniny a rostlin v městském prostředí.

⁴ Ke stejnému zpřesnění, tedy označení urban community gardens se odkazují i autoři v cizojazyčné literatuře, např. Hou, Jeffrey – Johnson, Julie M. – Lawson, Laura J. 2009. *Greening Cities, Growing Communities. Leasing from Seattle's Urban Community Gardens.*

2.3.1.2. Vývoj zahrádkaření na evropském kontinentu do roku 1945

Vývoj městského zahradničení a zrod zahrádkářského hnutí v raném novověku úzce souvisí s obdobím industrializace. Právě v reakci na ní byly zahrady zřizovány. Z různých důvodů poskytovala města, vrchnost či podnikatelé dělníkům půdu, kde na malé výměře mohli hospodařit. Důvody byly v různých částech Evropy trochu rozdílné, ale trend obdobný. Propagátoři zakládání zahrádkových osad vyzdvihovali zdraví obyvatelstva, smysluplnou aktivitu dělníka v době mezi směny, sociální ohledy, estetický rozměr zhmotněný v okrasných zahradách okrašlovacích spolků, zvýšení životní úrovně dělnického obyvatelstva a v neposlední řadě byly zahrady zdrojem potravin pro chudší obyvatele, kteří si takto zpestřovali jídelníček. V baště celé industrializace, Británii, zažívá zahrádkaření vzmach už v 18. století. V ostrovním království si zjevně šlechtici brzy uvědomili, že poskytnutí pozemku není jenom přilepšení dělníkovi, ten totiž připoutaný k půdě nikam neodejde a nebude se bouřit: „*kousek půdy jim zajistí práci během času, který mají k dispozici v intervalech mezi přínosnější činností.*“ [Doyle, 1840: 111 cit dle Gibas; Matějovská; Novák; Rolfová; Tvardková; Valešová; Veselý, 2013: 30]. Výstižné pojetí člověka v rodícím se kapitalismu.

Na kontinentu, včetně Českých zemí v rámci Rakouska, se zahrádkaření objevuje a postupně rozšiřuje v různých úsecích 19. století. Rozumný pokus o vynahrazení možnosti pěstování plodin vykořeněným přistěhovalcům z venkova, jindy zmíněné racionální uvázání si dělníka v okolí továrny i nabídka jakési vhodné volnočasové aktivity nacházely napříč Evropou postupně oporu v zákonech. Bylo-li řečeno, že jedním z důvodů podpory městského zahrádkaření bylo něco na úrovni potravinové soběstačnosti, ocení tenhle rozměr obyvatelé velké části Evropy zejména v období 1. a 2. světové války. V 2. polovině 20. století zažívá zahrádkaření proměny a zahrádkářské osady většinou zaznamenávají ústup. V posledních několika dekadách se ale fenomén pomalu vrací a opět nachází širší podporu a oporu v zákonech. [Gibas; Matějovská; Novák; Rolfová; Tvardková; Valešová; Veselý, 2013: 29-35] O tom detailněji v dalších kapitolách.

2.3.1.3. Urban gardening v USA: od předválečného boomu po současný vzmach

V USA můžeme počátky urban gardeningu podobného dnešnímu typu sledovat v poslední dekádě 19. století, kdy jednotlivá zahrádkářská hnutí poprvé zaznamenávají rozšíření na úrovni celé federace, což je podle autorky knihy o americkém komunitním zahradničení zásadní moment, počátek [Lawson, 2005], i když právě na konci 19. století se snažili propagátoři jednoho z významných hnutí, **Children's School Garden Movement**, vystopovat jeho počátky do dřívější doby, na konkrétním lokálním příkladu z Filadelfie do roku 1691. [Lawson, 2005: 51] Kromě zmíněného masivního rozšíření jako druhý důvod uvádí, že na rozdíl od dřívější doby se v 90. letech v souvislosti s tímto hnutím objevuje „entusiasmus pro zahrádkaření jako součást vzdělávání ve veřejných školách.“ [Lawson, 2005: 52] Bez strukturální podpory ze strany státu by se totiž hnutí neobešlo. Podpora státu a pochopení samosprávy pro podobné činnosti je typické i pro aktivitu vzniklou v městě Detroit, kdy se obdělávání volných parcel nabízelo jako alternativa k charitě. V městě se poskytování půdy potřebným pro zisk práce a obživy osvědčilo a díky následně vzniklé **Vacant Lot Cultivation Associations** se programy využití a kultivace rozšířily do dalších částí USA. Třetím fenoménem byly **občanské okrášlovací spolky**.

Evropa měla svůj vliv na vznik celého trendu. U počátku problémů byla recese britské banky *baring brothers banking house*. Myšlenka poskytovat volné pozemky chudým byla rovněž evropská. [Lawson, 2005: 23]

Podobně jako v Evropě, význam zahrad nabývá na významu v čase světových válek v první polovině 20. století. S tím úžasným rozdílem, že zahrádkáři a domácnosti v USA (za organizační pomoci vlády a neziskových organizací) navíc a posílali ohromné množství zakonzervovaných výpěstků do Evropy, v roce 1917 šlo o ovoce a zeleninu v hodnotě 350 milionů USD z 3 a půl milionu zahrad a v roce 1918 bylo osázeno dokonce přes 5 milionů zahrad a potravinová pomoc Evropě měla hodnotu 525 milionů USD. [Lawson, 2005: 118] Ekonomicko-zásobitelský význam zahrádkářských aktivit nabývá na významu opět ve 30. letech v souvislosti s další velkou recesí a postupně s další válkou. Ta se opět víceméně nedotkla amerického území vojensky, ale v potravinové oblasti ano. Komunitní zahrady měly sloužit ke zvýšení dodávek potravin při nízkých nákladech na dopravu. Jeden z takových projektů, *Victory garden*, podporovala vláda skrz Americký zemědělský sekretariát, který každoročně stanovil cíl na množství založených *Victory gardens*, kdy se ale, jak připomíná Okvat a Zautra, nerozlišovalo mezi zahradami u soukromých domů a zahradami komunitními. [2001: 375] Autoři citují Lawsonovou, když připomínají, že k roku 1944 „18 až 20 milionů lidí se účastnilo projektu *Victory Gardens* a dohromady produkovali 40% americké zeleninové produkce.“ [Okvat, Zautra 2001: 375] S vyšší životní úrovní zahrádky ztrácí po roce 1945 na nějaký čas na významu. [Lawson, 2005] Na druhou stranu pozdější

poválečné změny v oblasti průmyslu a populačního vývoje způsobily zhoršení kvality života ve vnitřních částech měst a lidé v reakci na to začali vytvářet městské komunitní zahrady, které se staly „shromažďovacím bodem sousedského aktivismu“ v 70. letech. [Okvat, Zautra 2001: 375] Z mnoha důvodů začíná vzmach urban gardeningu v 70. letech, Lawson uvádí například ekonomické důvody související s ropnou krizí, vliv titulu Tiché jaro a rostoucí společenská uvědomělost o škodlivosti pesticidů a herbicidů, rozeznání jejich společensko-komunitního benefitu. [Lawson, 2005: 213-217] V polovině 90. let 20. století byl ve více než 15 000 komunitních zahradách zapojen přes jeden milion obyvatel napříč celými Spojenými státy [Okvat, Zautra, 2011]. To zní jako skvělý vzestup, vzpomeňme jen na situaci o půl století dříve, kdy v projektu Victory Gardens působilo 20krát víc lidí anebo o další tři dekády nazpět, kdy lidé hospodařili na 200 až 300krát větším množství zahrad, dlužno však dodat, že ne všechny byly takto komunitní.

2.3.1.4. Vývoj městského zahradničení a zahrádkaření v Evropě po roce 1945

Zahrádkaření po 2. světové válce ztrácí na významu a některé zahrádkářské osady spíše ustupují zástavbě. Výsledky Thorpovy zprávy, výzkumu ve Spojeném Království objednaném vládou z roku 1969 říkaly, že obliba zahrádek se zmenšovala mimo jiné z přetrvávající představy, že zahrádky jsou projektem pro chudé. Zpráva mj. navrhovala změnit pojetí zahrádkových osad z pěstitelských na odpočinkové. V posledních několika desetiletí zažívalo městské zahrádkaření nový rozmach. Souvisí se zájmem o kontakt s přírodou městských obyvatel i vzrůstajícím zájmem o zdravé potraviny. V některých zemích fungují zákony, které chrání zahrádkové osady. Takový zahrádkářský zákon platí například v Německu od roku 1983 a upravuje vztah zahrádkaření a ochrany přírody a krajiny, které se mají dle zákona udržovat v souladu. A zatímco západ a sever Evropy zahrádkovým osadám spíše fandí i dnes a poskytuje jim legislativní rámec, jako například dánský zahrádkářský zákon z roku 2001, na jihu Evropy mají zahrady mnohem menší podporu, příkladem jsou negativně přijímané leckdy polo-ilegální zahrádky v Barceloně a Janově. Tento trend je způsobený patrně pozdější industrializací na jihu Evropy. [Gibas; Matějovská; Novák; Rolfová; Tvardková; Valešová; Veselý, 2013: 29-35] Svým způsobem se patrně zahrádkářsky vzato některé části jižní Evropy jsou teď o několik desetiletí pozadu.

2.3.1.5. Městské komunitní zahradničení ve 3. tisíciletí

Zatímco příměstské a městské zahrádkaření v koloniích a osadách má více než staletou kontinuální historii, jak jsme viděli v předchozích podkapitolách, v českém prostředí se městské komunitní zahradničení objevuje trochu jako blesk z čistého nebo, čerpajíc z jiné tradice. Inspirace přichází spíše ze zahraničí. Snad každý zná Princezniny zahrady v berlínském Kreuzbergu. Když se v roce 2011 byla Eva Hausserová na tyto zahrady podívat, netušila, že podle svých slov průkopnický projekt Prinzessinengarten bude „vlajkový projekt, na který se bude odvolávat naprostá většina později vzniklých komunitních zahrad. [Hausserová: 2015: 91] Několik respondentů v mém výzkumu o berlínských zahradách jako o jistém vzoru hovořilo: „No část lidí to kvůli tomu dělala, protože to viděli někde jako právě, v Berlíně nebo nevím kde.“ (Hanka)

Čím je MKZ dnes a jak poslední dekády reflektuje odborná literatura? Vzrůstajícího fenoménu si všimla dvě výzkumnice z Jižní Karolíny. Shledala, že v první dekádě našeho století nevzniklo v USA příliš odborných prací na toto téma a pokud ano, pojednávaly o školním zahradničení a o výživě. Zmíněné výzkumnice Draper a Freedman věděly, že s smysl komunitních zahrad, jejich výhody a motivaci lidí se v nich realizovat můžeme asociovat s širším polem témat. Z celé řady odborných článků stojících převážně na kvalitativním výzkumu vydaných mezi lety 1999 a 2010 vyvodily pomocí kvantitativních i kvalitativních metod (užití přibližně půl na půl) **11 základních témat**, která se pojí s komunitními zahradami. Jde o **zdravotní výhody, zdroj potravin (a potravinová bezpečnost), hospodářský rozvoj, oblast vzdělávání mládeže, využívání a zachování veřejných prostranství, prevence kriminality, zkrášlování okolí, odpočinek a volnočasové aktivity, oblast přenosu kultury a jejího vyjadřování, společenské vztahy a sebeorganizování a mobilizování se skupiny v rámci komunity**. [Draper, Freedman, 2010: 480-485] Toto popsání výhod městského komunitního zahradničení a oblastí, kterých se fenomén týká, mi připadá celkem vyčerpávající. Kdybychom z jejich výsledků chtěli učinit definici, byla by však příliš široká. Výsledky analýzy ale považuji za velmi cenné, výčet benefitů nám ale ukazuje jakýsi asi jen těžko existující ideál, který bychom nenašli v rámci jedné zahrady. Ne všechna témata se pojí se všemi zahradami ve stejné míře. Některá mohou zcela absentovat. Výskyt těchto témat v komunitní zahradě Smetanka stručně představuji v druhé kapitole empirické části.

Chceme-li dále předvést fenomén městských komunitních zahrad obecně, nejšířejí ukázkou jeho jednotlivých benefitů, můžu navázat na podkapitolu Fenomén zahrady. Zahrada nám vždy poskytovala nejen potravu, ale také spojení s přírodou, odraz universa, zklidnění. I když jde spíše o ty okrasné, zahrady slouží do dnes k lepšímu zotavování v nemocnicích, známe fungující zahradní terapie a rozličné terapeutické zahrady: „Každá zahrada je totiž jiná a výrazně se od sebe liší i ty

terapeutické. Zahrada upravená pro pohybovou a senzomotorickou rehabilitaci bude vypadat jinak než zahrada určená k tréninku a rozvoji soběstačnosti, jemné motoriky a paměti.“ [Nováková, Švecová, Krivánková, 2017: 3] Od ozdravných a terapeutických zahrad San Francisca pomáhajících jako součást léčby lidem s mentálním postižením či problémy s učením [Draper, Freedman, 2010: 481] se ale můžeme dostat až k projektům, kde nejen udržovaná zahrada, ale práce na zahradě samotná prokazatelně pomáhá lidem s mentálními problémy. [Noone, 2017]

2.3.1.6. Vysokoškolské výzkumy

Na téma městských komunitních zahrad vzniklo za těch několik málo let, co je v českém prostředí lidé zakládají, pár kvalifikačních vysokoškolských prací spojených s výzkumem. Práce Kristiny **Papouškové** z Institutu sociologických studií FSV UK *Urban Gardening: motivy a možnosti přetváření veřejného prostoru ve městě* z roku 2015 se snaží poodkrýt v prostředí libeňské komunitní zahrady Kuchyňka vztah a souvislosti této aktivity s veřejným prostorem a hlavně lze-li charakterizovat **urban gardening jako sociální hnutí či trend**. [mj. 27-28] Na naší katedře Sociální a kulturní ekologie vznikla práce kolegy **Hofmana**, který se snažil popsat fungování holešovické Prazeleniny a na jejím případě zjistit, do jaké míry okolo ní **vzniká dobré lidské společenství** a „nakolik představuje urban gardening rezistentní strategii, implicitní či explicitní, vůči procesům **individualizace a komodifikace**.“ [2015: mj. 22] Těmito procesy se zabývá i další práce naší katedry, která stojí za zmínku. Týká se komunitou podporovaného zemědělství (KPZ) a je od Martiny **Suché**. Ve velmi propracované a rozsáhlé práci *Komunitou podporované zemědělství - případová studie KomPot* autorka sledovala dění okolo příměstského půl-hektaru, jehož aktivu známe jako KomPot. V teoretické části se věnuje mj. fenoménu komunity. I když bych si osobně přál, aby některé městské komunitní zahrady vypadaly jako prostor Kompotu, kterého jsem členem, a plodily alespoň zlomek jako on (což bylo podle interních tabulek v sezoně 2018 necelých 6 tun zeleniny za půl roku) a členové se do jisté míry znají, potkávají a spolu-pracují na zahradě, je městské komunitní zahradničení zkrátka úplně jiný koncept než téma mojí diplomové práce. Přesto byla práce velmi inspirativní nejen co do rozsahu.

Relevantnější kvalifikační práce, které jsem prostudoval pro mou práci jsou ještě tři další, všechny bakalářské, na což jsou hodně zdařilé. První je jednou přepracovaná práce B. **Dolejší** ze studijního programu Geografie *Komunitní zahradničení jako způsob využití veřejného prostoru ve městě* reflektuje v teoretické části rozdílnost fungování komunitních zahrad ve městě, zahrádkářských kolonií a guerilla gardeningu a v empirické se velmi prakticky **zabývá důvody vzniku a přínosem všech pražských komunitních zahrad**, které v době vzniku existovaly, výsledky předkládá

například v přehledné tabulce. [2014: 36] Dozvídáme se v ní také, do jaké míry **sami zakladatelé vnímají své zahrady jako specifické formy veřejného prostoru**. Svůj výzkum dokončovala a práci odevzdávala právě v době, kdy zahrada Smetanka vznikala, což autorka zmiňuje jako důvod, proč už se Smetankou nezabývala. Rovněž v roce 2014 se objevily další dvě práce, obě na studijním programu antropologie na Západočeské universitě v Plzni. R. **Mezníková** obhájila práci *Komunitní zahrady jako specifický projev současné městské kultury* a A. **Brendzová** ve skvělém textu *Komunitné zahrady v perspektíve urbannej antropológie* pomocí dat z Kuchyňky a zahrady u KC Zahrada se v teoretické části zabývá mj. antropologií města, humanistickou geografii, veřejným a soukromým prostorem a v empirické části ukazuje ve 4 kapitolách ukazuje **sociální konstrukci prostoru komunitních zahrad** a dále **komunitní zahrady jako prostorový kontext formování společenských vztahů, zprostředkovatele subjektivního vztahu k městu a přírodě** a jako **místo na pomezí veřejného a soukromého prostoru** [2014: 23-43] A konečně je tu také práce mé spolužačky Magdaleny Hronové s názvem *Komunitní zahrady: místo, kde se setkává péče o životní prostředí se sociální prací*, ze kterého jsem využil rozhovor se dvěma zakladateli zahrady Smetanka.

3. Metodologická část

V přípravě výzkumu a vypracování metodologické části této diplomové práce jsem do jisté míry vycházel ze svých znalostí z předchozího, bakalářského výzkumu. Cennou inspirací při tvorbě výzkumu tak byla moje vlastní bakalářská práce, respektive její metodologická část. [Beran 2013: 19-24]

3.1. Výzkumný problém, cíle výzkumu a výzkumné otázky

Předmět zájmu je fenomén městského komunitního zahradničení. Výzkumným problémem je pojetí přírody ve vybrané oblasti, konkrétněji spory o podobu přírody v oblasti komunitního zahradničení.

Cílem výzkumu je zodpovědět výzkumné otázky. Cílem bylo popsat činnosti, které aktéři v komunitní zahradě Smetanka dělali, a porozumět důvodům, které je k jejich činnosti vedly. Dalším cílem bylo popsat konflikt mezi aktéry, kteří chtěli komunitní zahradu nějakým způsobem zachovat, a těmi, kteří měli její činnost ukončit. Dalším cílem je představit argumenty legitimizace další existence zahrady i jejího ukončení.

Původní hlavní výzkumné otázky (projekt z června 2018):

- 1) Co a proč aktéři v prostoru zahrady Smetanka vytvářeli a z jakého důvodu? (Jakou vytvářeli přírodu?)
- 2) Jak jednotliví aktéři legitimizovali zánik zahrady nebo naopak důvody pro její další existenci?

Během výzkumu došlo ke zpřesnění otázek do stávající podoby

- 1) Jak aktéři reflektují co a proč v prostoru zahrady vytvářeli a z jakého důvodu (to vytvářeli)?**
- 2) Jak jednotliví aktéři legitimizovali zánik zahrady nebo naopak důvody pro její další existenci?**

Přeformulování otázky č. 1 proběhlo zejména díky tomu, že jsem si uvědomil povahu většiny mých dat. Díky tomu, že můj výzkum začal až po zániku komunitní zahrady, byla značně omezena možnost pozorování. Naopak jsem pracoval s rozhovory a dozvídal jsem se tedy hlavně *argumentaci* aktérů: ne co aktéři dělají, ale co říkají, že dělají. Proto jsem během sběru dat začal vidět nutnost naformulovat výzkumnou otázku tak, aby povahu dat reflektovala.

Tento postup není v kvalitativním výzkumu neobvyklý, právě naopak: „*V typickém případě kvalitativní výzkumník vybírá na začátku výzkumu téma a určí základní výzkumné otázky. Otázky může modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat*“. [Hendl 2008: 48]

3.2. Volba výzkumné strategie, techniky získávání dat

Pro tento výzkum jsem zvolil kvalitativní výzkumnou strategii, protože bylo třeba „porozumět pozorované realitě.“ [Disman, 1993: 291] Kvantitativní výzkumná strategie, jejíž podstatou je v zásadě testování hypotéz, [Disman 1993: 286; Švaříček 2007: 22] jsem považoval za nevhodnou.

Data jsem sbíral, či dokonce spoluvytvářel, hlavně realizací vlastních **polostrukurovaných rozhovorů**. „Cílem polostrukurovaného a hloubkového rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu“ [Švaříček 2007: 13], což je podstata kvalitativního přístupu.

Zapsané **interpelace** z webu městské části Prahy 2 (MČ P-2) byly dalším zdrojem dat. Jsou volně přístupné⁵. Stejně tak jsem volně na webu dohledal **petici** za záchranu Smetanky⁶.

Dalším zdrojem informací byla **usnesení rady MČ**. Tiskopisy jsem získal od ÚMČ P-2 oficiální žádostí s odkazem na Zákon 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím v lednu 2019. Stanoviska rady se týkají pozemků parc. č. 2256/1, 2256/2 a 2256/3 a budovy čp. 2520, vše katastrální území Vinohrady (za účelem vybudování a provozování komunitní zahrady).

Pomocí vyhledávací fulltextové databáze českých médií Anopress jsem získal několik desítek **mediálních výstupů**, které se týkaly zahrady Smetanka. Články jsem si procházel jaře 2018 a uložil a detailněji analyzoval pomocí Atlas.ti v březnu 2019.

Fotografie jsem získal vždy se souhlasem fotografů a od samotných aktérů, jsem jim za to vděčný. Měl jsem k dispozici větší množství fotografií, ale nijak jsem je systematicky neanalyzoval.

Výroky na sociálních sítích jsem sledoval nesystematicky, některé reflektoval v terénním deníku.

Rozhovory, jako hlavní zdroj dat, jsem v tomto výzkumu zvolil hlavně vzhledem k faktu, že jsou užitečné v případech, kdy nemůžeme zkoumaný jev pozorovat, jak připomíná Hendlův sémantický diferenciál základních metod kvalitativního sběru dat, který zároveň upozorňuje na omezení metody, jakým je např. zkreslení díky přítomnosti výzkumníka. [Hendl 2008: 162] Jsem si tak vědom, že jsem do povahy dat vstupoval už tím, že jsem rozhovor realizoval. Pozorování v prostoru zahrady již nebylo možné, protože zahrada zanikala v době, kdy jsem se o ní začal zajímat. Výzkumný problém jsem tak nemohl studovat přímo, ale zejména v diskurzu aktérů, v jejich argumentaci. Hendl popisuje různé přístupy v tomto typu sběru dat. Volil jsem cestu, kterou nazývá „rozhovor pomocí návodu“ [Hendl, 2008: 174], protože jsem potřeboval během rozhovoru

⁵ <http://urad.praha2.cz/Volebni-obdobi-2014-2018>

⁶ https://www.petice24.com/zachrame_jedinou_komunitni_zahradu_na_praze_2

probrat určité okruhy. Nechtěl jsem, abych během rozhovoru získal data, která se netýkají výzkumných otázek. Vycházel jsem z emické perspektivy aktérů.

3.3. Výběr vzorku a jeho prezentace, prostředí výzkumu

Pomocí jedné insiderky ze zahrady Smetanka, kterou jsem ale poznal mimo kontext komunitní zahrady, jsem se dostal k další (Hanka), se kterou jsem dělal první rozhovor a která mně postupně uváděla do prostředí aktérů: zahradníků a zahradnic. Zahradníkem nemám na mysli zaměstnání, ale označení pro specifického aktéra, zahradníka. Pojem vychází z emické perspektivy i z teoretické literatury. Pro **účastníky výzkumu** jsem zvolil nikoli označení informátor (běžnější pro kvalitativní přístupy) ale respondent a jsem si vědom, že se toto označení zpravidla více používá v kvantitativním výzkumu. Dále v empirické části jsou všichni **aktéry**, respektive je označuju podle skupin: radní, zahradníci.

Jako respondenty jsem si je vybíral kombinací účelového výběru a techniky sněhové koule. [Miovský, 2006: 131] Kritériem účelového výběru byl kontext komunitní zahrady Smetanka. Cílem bylo hovořit s aktéry, kteří s ní mají co dočinění. Hlavní skupinou aktérů byli právě *zahradníci*. Přes zmíněnou aktérku (Hanka) jsem dostal k dalším zahradníkům. Kromě zahradníků jsem měl v plánu hovořit se třemi dalšími skupinami aktérů: *politici*, *vedení školy* Na Smetance, popř. *nezapojení sousedé*.

Aktéry, kteří působili v politice, se mi nedařilo získávat pro nahrávané rozhovory tak snadno. Nakonec jsem hovořil s jediným, Mojmírem. Ten působil v radě městské části Prahy 2 v příslušném období: 2014-2018. Data radního Mojmíra jsem doplňoval usneseními rady a výroky jiných radních včetně starostky Černochové v médiích.

Ředitelka základní školy odmítla se mnou dělat rozhovor s tím, že se dění na zahradě Smetanka základní školy vůbec netýkalo a další relevantní aktér mi neodpověděl.

Zaměřil jsem se tedy na zahradníky a v momentě, kdy už jsem měl velké množství dat a byl přesvědčen, že jsem dosáhl teoretické saturace [Miovský, 2006: 129] v této skupině, nepovažoval jsem za nutné pouštět se do rozhovorů se sousedy, kteří se do komunitního zahradničení nepouštěli. Možná jsem udělal chybu, ale přesvědčila mně pestrost a množství dat.

Udělal jsem celkově 8 rozhovorů, které většinou trvaly jednu hodinu a déle, v jednom případě pouze něco přes půlhodinu. Kdo jsou mí respondenti?

Hanka, Jindřich, Františka, Anežka a Roman jsou občané Prahy 2, rozhovory jsem dělal u nich doma v bytech na Vinohradech, s výjimkou Jindřicha, který mě potkal v době oběda v kavárně.

Všem je mezi 25 a 40 roky a mají více nedospělých dětí. Anežka s Romanem jsou pár, děti mají spolu a ona je původem z jiné země EU. Rozhovor probíhal v českém jazyce s oběma najednou a asi také proto trval déle než obvykle, téměř 2 hodiny. Františka pracuje částečně v zahraničí.

Saša mi poskytla rozhovor u ní v zaměstnání na Praze 2, spolu s Blankou spoluzakládaly zahradu Smetanka. *Blance* je mezi 50 a 60 roky a hovořila se mnou v kavárně.

Mojmír působil nějaký čas v radě městské části Prahy 2 a mluvil jsem s ním v zaměstnání.

První rozhovor proběhl v říjnu 2017 a všechny ostatní potom mezi lednem a březnem 2019.

3.4. Otázky rozhovoru a jejich konstrukce

Při tvorbě schématu polostrukturovaného výzkumu pomocí rozhovoru jsem se inspiroval tzv. pyramidovým modelem [Wengraf cit. dle Švaříček 2007: 166]. Jednotlivé výzkumné otázky jsem rozložil do otázek tazatelských.

Připraveno jsem měl vždy okolo 15 hlavních tazatelských otázek. Navazující a nepřímé otázky vznikaly v průběhu rozhovorů. V příloze číslo 1 uvádím příklad připravených otázek podle zmíněného pyramidového modelu. V praxi na mém archu v průběhu rozhovoru jsem používal různě strukturovaný arch, který je k náhledu v přílohách. Do něj jsem vpisoval nové otázky a poznámky vyplývající z výroků informátora a zaškrtoval na co jsem se již zeptal a dostal odpověď. Postupoval jsem podle zkušeností z předchozího výzkumu. [Beran 2013: 19-24]

Podle Pattonova rozdělení typů otázek [Hendl 2008: 167-168] jsem se zaměřil na otázky “vztahující se k názorům”, respektive “vztahující se ke znalostem”.

3.5. Analytické postupy

V této kapitole popisuji, jak jsem surová data dále zpracovával. Používal jsem segmentaci a kódování v software Atlas.ti.

Rozhovory: od audio záznamu ke kódování textu.

Rozhovory jsem podle audio nahrávek přepisoval. Byl jsem si vědom nevyhnutelné *první redukce dat*. [Miovský, 2006: 206] Rozhovory jsem přepisoval doslovnou transkripcí a zachoval jsem ji pro větší autenticitu výroků i v citovaných úryvcích. Vyžadovalo to větší úsilí než převádět výroky rovnou do spisovného jazyka.

Za nejlepší způsob jsem shledával si text přepsaný téměř na čisto vložit do nového dokumentu přímo v Atlas.ti a procházet si jej finálně v tomto programu za poslechu nahrávky. Nahrávky (staré v tu chvíli třeba několik týdnů, v jednom případě rok) jsem si osvěžil, nedávno

přepisovaný text se opět zplastičil. Byl jsem blíže samotné konverzaci. Jako pomocí stroje času jsem měl respondenty blíž u sebe, přímo u mě v pracovně. [Konopásek, 1997] Navíc jsem tak text vždy slyšel vícekrát a do jisté míry splňoval Miovského radu aplikovat kontrolu transkripce opakovaným poslechem. [Miovský, 2006: 206] Mohl jsem zároveň poslouchat, kódovat a zároveň si souběžně text upravovat pro další kola kódování a opakované čtení. Úpravami myslím to, že jsem mohl odsazovat odstavce a segmentovat do odstavců podle významových celků a vytvářet neokódované označené segmenty na později. Dále jsem mohl doplňovat zapomenuté nepřesnosti například v diakritice nebo vytvářet mezery mezi odstavci, což mi pomáhalo text lépe číst.

Prováděl jsem většinou otevřené kódování. V několika případech jsem volil i deduktivní přístup a kodoval uzavřeně. Ukazuji to v kapitole 4.2.

Induktivně vytvořené deskriptivní a interpretativní kódy jsem podle jejich významu sdružoval opět induktivně do celků o úroveň výš. (v mém softwaru šlo o rodiny, méně častěji superkódy) Kategorie tedy vznikaly induktivně a vycházely z mnou tříděných nasbíraných dat. Od dat přes kódy po tyto kategorie.

Svůj postup zde trochu konkrétněji představím na čtvrté kapitole empirické části. Způsob kategorizace do jejích pěti hlavních podkapitol proběhl následovně. Induktivně vzniklé kódy týkající se důvodů zahrádků jsem sdružoval a dále kategorizoval podle toho, jakým způsobem se aktéři ve svých výrocih vyjadřovali k tomu, koho všeho se činnost zahrady mohla týkat, jak se vztahovali k míře otevřenosti zahrady či prostě komu všemu zahrada sloužila. Byla tu jen pro ně, anebo naopak byla velmi otevřená? Podle toho jsem výroky sdružoval.

Aktéři tedy něco na zahradě vykonávali a nějak refleктоvali, jak moc se toto jednání a fungování komunitní zahrady týkalo okolí. Je to velmi subjektivní záležitost, která vzešla z výpovědí aktérů, toho jsem si vědom. Zároveň však tuto strukturaci nijak zásadně nezkoumám, posloužila pouze k rozdělení mnoha důvodů do určitých kategorií. Odpověď na tuto část první výzkumné otázky: „proč?“ tak může být strukturovanější. Toto dělení je samozřejmě můj výtvar a, jak už bylo řečeno, vytvořil jsem ho až v pozdní fázi analýzy dat před samotným psaním. Chci zde předem vyvrátit možné pochyby, že jsem k výzkumu předem přistupoval deduktivním způsobem. Aktéři sami mi neříkali vždy explicitně, že se stali například členy klubu Zelená zahrada Smetanka aby byli prospěšní širokému okolí⁷ a ani já jsem je k tomu vůbec nevedl⁸ například průběhem rozhovoru. Chci zde ještě jednou ujistit čtenáře, že jsem určitě s touhle kategorizací během rozhovoru nepracoval ani já, ale ani oni. Může se zkusit přesvědčit pohledem do tazatelských listů

⁷ I když samozřejmě pro některé to byl naopak hlavní důvod založení komunitní zahrady

⁸ Srov. například s tazatelskými listy a tazatelskými otázkami

s tazatelskými otázkami v přílohách. Zmíněnou kategorizaci nazývám **argumentace ohledně otevřenosti zahrady**.

Práce s mediálními výstupy

Dále jsem analyzoval mediální výstupy. V prvotní fázi jsem vyhledával sám různé články s pomocí běžného internetového vyhledavače. Později jsem použil program AnoPress a vyhledal si asi sedm desítek mediálních výstupů (televizních, rozhlasových a zejména internetových a tištěných periodik), pročítal si je a reflektoval například jak se v čase v médiích proměňovala rétorika o komunitní zahradě. Ve třetí fázi jsem vložil všechny mediální výstupy do programu Atlas.ti a okódoval je. Šlo o otevřené kódování, ale velmi často se na citace hodily kódy vzniklé z kódování rozhovorů s aktéry

Smlouvy z MČ P-2

Materiály získané od úřadu městské části jsem analyzoval ručně, udělal si představu o datech vydání různých usnesení a smluv a vytvořil pro přehlednost časovou osu událostí. Téměř vůbec jsem je nekódoval. Jejich jazyk byl strohý a nekomplikovaný. Nenašel jsem v nich významné souvislosti.

Za hlavní zdroj dat považuji rozhovory. Z nich jsem nejlépe zjišťoval argumentaci aktérů – respondentů.

3.6. Hodnocení kvality výzkumu a jeho etické aspekty

Respondenti, kteří mi poskytli rozhovor, byli předem seznámeni s tím, že si rozhovor budu nahrávat. Věděli, že nahrávku budu vícekrát poslouchat, přepisovat a dále pracovat se vzniklým textem. Ujistil jsem respondenty, že nahrávky jsou důvěrné a nikomu dalšímu je neposkytnu. Věděli dále, že účast na výzkumu je dobrovolná a data slouží k účelu zpracování výzkumu magisterské vysokoškolské práce. Po realizování rozhovoru měli možnost se mnou hovořit o výzkumu a seznámit se detailněji s jeho zaměřením. Seznámení se zaměřením práce tedy probíhalo až po rozhovoru samotném z toho důvodu, abych co nejméně ovlivnil obsah jejich projevu a abych minimalizoval možnost jejich sebestylizace vzhledem k mému tématu. Nevěděli, že práce řeší kategorii přírody, konfliktu apod. a souhlasili s tím. Jedinou výjimkou byl respondent kategorie

politik, který trval na zaslání většiny otázek předem, možnost stylizace a „přípravy“ tedy nemohu vyloučit. Všechny respondenty jsem informoval, že vzhledem k zachování anonymity budu pracovat s pseudonymy a to přesto, že některým by zveřejnění totožnosti nevadilo. Téměř všichni projevili zájem o zaslání odkazu na hotovou práci, o čemž jsem je ujistil a co samozřejmě udělám po obhajobě.

Jiný etický problém vznikl s daty z prostředí internetu, konkrétně facebooku či komentářů pod články. Jsem si vědom určitého problému. I veřejně přístupný komentář či článek nemusel autor původně zamýšlet jako veřejný a vzniká otázka, jestli jej žádat o svolení. Pro případu ochrany lidí, jejichž výroky používáme při výzkumu neexistuje jednoznačný úzus, [Power 2018] osobně považuji veřejně přístupný komentář za použitelný. V této práci budu ale měnit jména, tak, abych okamžitě nerozkryl jejich identitu. Přece jen mi svolení k použití nedali. Zároveň jsem se rozhodl neupravovat jejich výroky, neparafrázovat, ale citovat je doslovně. Jejich výroky jsou tedy sice s větší či menší snahou dohledatelné ve full textovém vyhledávání na webu, ale já v práci jejich identitu nevyzrazuji. Věřím v odpovědnost jedince za svoje veřejné výroky a uvědomuji si, že jsou vytržené z kontextu a specifické prostředím i časem, kdy je aktér zformuloval. Jsem si vědom toho, že mohou být velmi stylizované, zavádějící a že identita mluvčího může být fiktivní. Používám v této práci takové citace pouze výjimečně a jsem vždy přesvědčen o jejich autenticitě a také potřebnosti v té které části textu.

3.7. Reflexe některých částí výzkumu, celého procesu a obtíží

Zásadní zdržení v analýze dat bylo, že jsem se v 1. výzkumné otázce při hledání důvodů⁹ nechal svést negativním hodnocením zahradičků a celé komunitní zahrady z pozice respondenta radního Mojžíra. Šlo o jeho striktní postoj, že zahrada byla v podstatě soukromá, absolutně „neměla nic společného s veřejnou službou“ (Mojmír) a dokonce tvrzení, že princip komunitních zahrad zná, že obvykle občané nějaký prostor vylepší, ale v případě Smetanky to bylo naopak. Právě díky tomu mi přišel dobrý nápad třídit důvody, odpověď na otázku „proč?“, podle rozsahu otevřenosti. Sdružoval jsem tedy kódy do kategorií podle toho, jak moc se ty které kódy daly vztáhnout k otevřenosti. Vznikly tak kategorie, jejichž soudržnost stála na něčem, co se vzhledem výzkumnému problému ukázalo nebýt tolik relevantní. Byla to patrně moje, v tu chvíli ne úplně dostatečná reflektovaná, obrana prospěšnosti a otevřenosti zahrady. Při následném psaní dle techniky vyložení karet [Švaříček 2007: 226] mi takhle vzniklá kategorizace přinesla obtíže. Základní kategorie v kapitole 4.5 jsem víceméně zachoval, ale musel jsem některé kategorie a celé podkapitoly hodně přeskupovat, vytáhnout si je jinam, kde byly důležitější, vzhledem k zaměření

⁹ Kapitola 4.5

mého výzkumu. Kdyby se výzkum zabýval mírou otevřenosti zahrady veřejnosti či pracoval s utilitarismem, kategorie by byla vhodnější.

Jako výzkumník jsem několikrát měl naprosto špatný odhad. Jedním z příkladů je, že jsem byl přesvědčen, že prevence kriminality a bezpečnost se možná týká vyliďněných center amerických měst, ale určitě ne srdce Vinohrad. Mýlil jsem se do té míry, že jedna aktérka zakladatelka tuto funkci v souvislosti se Smetankou považuje za zásadní. Sám jsem tenhle aspekt nestihl prozkoumat a neumím jeho relevanci plně posoudit

Když jsem z kategorií, které se týkaly nějakého tématu, vybíral úryvek, kterým bych podpořil svoje argumenty, intuitivně jsem spíše sahal po těch, které „jsem si zažil“, tedy po úryvcích mých respondentů. Pakliže v kategorii či kódu byly i úryvky z médií, obvykle jsem je nepreferoval. Pozice mých respondentů mi přišly bližší, důvěryhodnější, víc jsem se s nimi uměl sžít.

Musím uznat, že mi jsou komunitní zahrady sympatické a tady nebyla žádná výjimka. Zahradníci mi byly většinou velmi sympatičtí. Byl jsem si vědom toho, že jim nesmím stranit. Na druhou stranu, sebe jako výzkumníka odstranit nemůžu a výzkum byl částečně takový, jakým byl, právě vzhledem k mojí osobě a preferencím.

Do empirické části se samozřejmě nevešlo „všechno“. Měl jsem obrovské množství dat, ze kterého by 10 lidí udělalo 50 různých prací. I když jsem se držel výzkumných otázek a měl jasně zúžené zorné pole, možností, kam se ubírat při analýze dat i při samotném psaní, bylo hodně. I výzkumník sám jednu věc interpretuje různým způsobem, např. v čase. Navíc jak mi několikrát za studium připomněla naše vyučující na naší fakultě Mgr. Magdaléna Šťovíčková Jantulová, člověk na stejná data může koukat různými „brýlemi“. Chápu to jako schopnost měnit polarizační filtry u fotoaparátu, jen pomyslně u mě samotného při interpretaci dat. Snažil jsem se mít na paměti výzkumný problém, cedit data přes téma sporů o přírodu, ale často jsem se nechal svést pohledem aktérů. Myslím, že je tenhle jeden z mnoha možných výsledků, který teď čtenář bude číst je přinejmenším stejně kvalitní, jako ty, co nikdy nevznikly.

4. Empirická část

Empirická část začíná na této straně úvodními informacemi o prostoru, základní struktuře a některém pojmosloví. Pokračuje vlastním obsahem a poté časovou osou událostí pro čtenářovu snazší orientaci.

Komunitní zahrada Smetanka vznikla na pražských Vinohradech na rohu ulic Italská a Na Smetance v květnu 2015. Pozemek byl od ulic oddělen velkými dřevěnými ploty. Podél plotů se nacházely záhony. Na rozlehlém pozemku se nacházely truhlíky o velikosti podstavy dřevěné palety. Jejich počet se v průběhu fungování pro velký zájem zvětšoval. Proměňovalo se i dětské hřiště z přírodních materiálů, na jehož podobě se spolupodílely sami děti. Na jaře 2017 jsem ho mohl obdivovat v jihozápadní části zahrady u vchodu do zahrady, směrem ke škole. Dále směrem podél budovy školy se nacházelo zázemí, budova s kuchyňkou a sociálním zařízením.

Právně vystupovala jako zapsaný spolek Zelená zahrada z.s., který tvořilo několik zakladatelů celého projektu. Další uživatelé zahrady byli postupně přibíráni jako členové klubu Zelená zahrada.

Prostoru, kterému rozumím jako městská komunitní zahrada, což je nejpřesnější, ale trochu dlouhé spojení, říkám v práci nejčastěji prostě komunitní zahrada či zahrada Smetanka. Výjimečně se například v citacích aktérů můžeme setkat s oficiálním názvem, Zelená zahrada Smetanka a v citacích z médií se spojením komunitní zahrada Na Smetance či Zelená zahrada Na Smetance, podle stejnojmenné ulice, kde zahrada sídlila. Pokud se hovoří o ZŠ Na Smetance anebo jiné zahradě, vždy to bude v textu explicitně řečeno.

Aktéry v diplomové práci nejčastěji označuji za zahradníky. Za prvé je to označení vycházející z jejich emické perspektivy, takto o sobě často hovořili. Za druhé odlišuji zahrádkaření jako činnost spíše spojenou se zahrádkovými osadami a naopak zahradničení jako označení aktivity sdíleného, komunitního charakteru. Označení zahrádkář tedy považuji za nevhodné pro aktéra v komunitní zahradě. V této práci zahradníkem nerozumím profesionála pracujícího například v zahradnictví. Radnicí či Městskou částí rozuměli zahradníci – respondenti většinou vedení radnice, radní, a to ve funkčním období 2014–2018. Radnicí tedy spolu se zahradníky chápu právě vedení radnice, několik radních v tomto volebním období.

Někdy se odkladním od harvardského citačního stylu a ke zdrojům odkazuji v poznámkách pod čarou. Je to kvůli přehlednosti a rychlejší dostupnosti, zpravidla internetového odkazu.

Samostatně stojící citace aktérů předkládám záměrně zhuštěné, s jednoduchým řádkováním. Chci, aby se ke čtenářovy dostali aktéři co nejlíže, proto cituji bez úprav do spisovného jazyka

Obsah empirické části

4. Empirická část.....	38
Obsah empirické části	39
4.1. Časová osa významných událostí a základní údaje	40
4.2. Výčet aktivit a popis vnitřního fungování: „co aktéři na Smetance vytvářeli?“	42
4.2.1. Vnitřní fungování.....	44
4.3. „pěstovat zeleninu pár metrů od magistrály, kde projedou denně desítky tisíc kouřících dieselů“	45
4.3.1. Smetanka a konflikt o přírodu. O jakou přírodu?	46
4.4. Důvody zahradníků k činnostem na Smetance – proč jednali, jak jednali?.....	48
4.4.1. Činnosti jedinců a jejich rodin.....	49
4.4.2. Zájmový a uzavřený spolek: lidé si tam dělali svůj koníček?.....	60
4.4.3. Sdružování lidí podobného ražení	62
4.4.4. Dobré sousedské vztahy jako záměr i praxe	63
4.4.5. Širší okolí: co pro veřejnost Smetanka udělala?.....	65
4.5. Argumentace pro zánik zahrady Smetanka – důvody proti zachování.....	70
4.5.1. Dočasnost zahrady a plánované sportoviště: nejsilnější argumentace legitimizace zániku	70
4.5.2. Navenek uzavřená zahrada?	73
4.6. Zánik podle zahradníků: důvody i proces	74
4.6.1. Vedení radnice a obava ze zahrady jako „politické záležitosti“ i konkurence.....	75
4.6.2. Sportoviště byla záminka. Pohled zahradníků	78
4.7. Pro zachování: proč, kde a jak měla zahrada Smetanka zůstat?.....	80
4.7.1. PROČ: „Jinde na Vinohradech nezažiješ“ Unikátnost zahrady v rámci Vinohrad i celé městské části	81
4.7.2. KDE: vůle zahradníků pokračovat jinde	84
4.7.3. JAK: hřiště + zahrada = konflikt vyřešen skloubením	85
4.8. Kterými smysly vnímáme výsledky politiky?.....	88
5. Závěr.....	90

Obrázek 1: Interpelace 19. 9. 2016, pohled na součásti sociopřírody (Archiv Kateřina Jechová, Foto Saša Uhlová)

4.1. Časová osa významných událostí a základní údaje

Stanoviska rady (tučně) se týkají pozemků parc. č. 2256/1, 2256/2 a 2256/3 a budovy čp. 2520, vše k.ú. Vinohrady (za účelem vybudování a provozování komunitní zahrady). [rok a číslo usnesení v závorce] **Vybrané důležité momenty života komunitní zahrady (podtržené).**

Duben 2014: oficiální začátek

Rada MČ P-2 schvaluje záměr pronájmu pozemků a budovy spolku Zelená zahrada na jeden rok a souhlasí s uzavřením nájemní smlouvy, nájem je 10Kč/m².

Květen 2014¹⁰: otevření zahrady

Březen 2015: prodloužení nájmu

rada MČ P-2 souhlasí s prodloužením nájemního vztahu se spolkem na další 2 roky.¹¹

Červenec 2016: 2 žádosti: o nové sportoviště i žádost o prodloužení zahrady.

¹⁰ 31.5 2014

¹¹ do 30.4. 2017

Žádost ředitelky přilehlé školy o navrácení pozemků pro sportovní využití žáků. Jedním z argumentů je, že: *Stávající možnosti školy lze hodnotit pro výuku kolektivních míčových sportů jako nouzové.* [2016: 649, příloha 2]

Žádost výkonného výboru spolku Zelená zahrada Smetanka o prodloužení nájmu na 2 roky na sezony 2017-18¹² s poukázáním na bohatou činnost více než 300 zapojených obyvatel, rozvoj komunitního sousedského ducha. [2016: 649, příloha 1] Obě přílohy rada bere na vědomí 10.8. 2016

Červenec 2016: focení Ikea jako kontroverzně vnímaná záležitost

Září 2016¹³: interpelace na MČ P-2

Říjen 2016¹⁴: Dýňobraní: Smetankové dýňobraní, druhý ročník

Říjen 2016¹⁵: městská část upřednostňuje sportoviště před zahradou

Nesouhlas rady MČ-P2 s prodloužením stávající nájemní smlouvy, dává se přednost využití pozemků pro sportovní využití přilehlé školy.

Souhlas rady MČ P-2 s úpravou rozpočtu: zvýšení o 600000 Kč pro vypracování projektové dokumentace k výstavbě multifunkčního sportovního hřiště.

Září až listopad 2016: petice „Zachraňme jedinou komunitní zahradu na Praze 2¹⁶“, 1525 podpisů.

Únor 2017:

Rada souhlasí s žádostí o investiční dotaci z rozpočtu hl. m. Prahy na výstavbu multifunkčního sportovního hřiště.

Květen 2017: rozlučková akce, demontáž truhlíků

Rozlučkové akce, poslední týden Smetanky DOPLŇ, OKDAZ NA VLASTNÍ FOTKY

Červenec 2017: Veřejná zakázka na stavbu sportoviště [2017: č. 502]

Listopad 2017: Výběr dodavatele a souhlas s rozpočtovým opatřením týkajícího se stavby [2017: č. 782 a 815]

Říjen 2018: Volby do zastupitelstva městské části Praha 2, dosavadní starostka Jana Černochová zůstává v čele městské části, ODS

¹² do dubna 2019

¹³ 19.9. 2016: dostupné na webu <http://urad.praha2.cz/Volebni-obdobi-2014-2018>

¹⁴ 16. 10. 2016

¹⁵ 3. 10. 2016

¹⁶ Dostupné online https://www.petice24.com/signatures/zachrame_jedinou_komunitni_zahradu_na_praze_2/

4.2. Výčet aktivit a popis vnitřního fungování: „co aktéři na Smetance vytvářeli?“

První výzkumná otázka se ptá na důvody činnosti na Smetance, ale mimo jiné také po obsahu, po činnostech samých. Zní: „jak aktéři reflektují, co a proč v prostoru zahrady vytvářeli a z jakého důvodu (to vytvářeli)?“ Proto chci nejprve velmi stručně představit odpověď na otázku „co?“, i když ji považuji za zdaleka méně podstatnou, než zodpovídání další části této otázky později ve čtvrté kapitole s ohledem na otázku „proč?“. Výčet nemá být vyčerpávající, ale naopak pouze letmý. Slouží čtenáři k uvedení a lepšímu pochopení dalších kapitol.

Obsah činností zahradníků jsem rozdělil do dvou kategorií. První je velmi deskriptivní a týká se samotných aktivit, běžných i výjimečných. Druhá odkazuje k vnitřnímu fungování Smetanky.

Celkem nepřekvapivě jsem z dat zjistil, že zahradníci zahradničili, starali se o rostliny a výpěstky pro ně byly více či méně relevantní. Vykonávali tedy příležitostnou drobnou zahradnickou práci ať už na každodenní bázi (například při péči o společné záhony přilehlé k ulici Italská) i fyzicky náročnější práce při výjimečnějších případech, jako je vyklízení původního pozemku v roce 2014 anebo při přípravách náhradních pozemků v letech 2016 a 2017. V těch případech mluví o namáhavé fyzické práci spojené s klidem a „zkulturňováním“ příslušných ploch: „*strašně jsme se tam nadřeli, protože to tam bylo opravdu zanedbané, tam to 6 let nebo možná ještě déle leželo ladem.*“ (Blanka) Měli kompost a používali jej, byl otevřený pro veřejnost. Pomáhali si navzájem, například se zaléváním: „*jste si začali jako zalévat navzájem, začali jsme se víc jako podporovat třeba tři čtyři lidi, aby se dalo třeba přežít to léto, kdy vlastně lidi odjíždí, tak, aby jsme si jako psali, kdy kdo zalévá a tak a byli s tím spojený určitý služby vlastně nějaký.*“ (Františka) Setkávali se na denní náhodné bázi s ostatními zahradníky, účastnili se výjimečnějších větších akcí, které byly zpravidla otevřené pro širokou veřejnost. Stejně tak byla zahrada otevřená veřejnosti každý den, časy a možnosti přístupu z venku se v průběhu let proměňovaly.

Pojmem veřejnost rozumím obecně *větší část společnosti*, [Petrušek, 1996: 1382] všem, co nebyli zainteresovaní v komunitní zahradě Smetanka.

To, co se na bázi všedního dne dělo, popisuje například Františka takto: „*Ale jinak to byly jako běžný prostě komunitně zahradní činnosti, že jsme tam někdy šli prostě zahrát nevím nohejbal, zalejt, něco pěstovat, zalít truhlíky někomu jinému a třeba po škole, po školce, prostě po práci se tam jako jít pohovět, no a pokecat si s lidma.*“ Blanka přibližuje méně časté speciální akce: „*Taky jsme tam měli lekce jógy třeba, po ránu, jedno jaro léto, to bylo taky hezké. Ještě co se týká těch*

akcí, co se tam pořádaly, to mě napadá, spousta, různé bleší trhy, pak když bylo zažít město jinak, tak jsme tam měli nějaké akce, lidi v rámci akce zažít město jinak, zabijačku jakoby, dětskou olympiádu.“

Při pestrosti komunitních zahrad v čase i prostoru je dobré si ujasnit, o co přibližně v zahradě Smetanka šlo. Nikdo na zelenině nebyl závislý existenčně. Ze zahradníků zde byla spíše střední třída a spíše movitější lidi, jak jsme viděli v profilu respondentů v třetí kapitole metodologie. Jak jsem naznačil v předchozím odstavci a jak uvidíme ve čtvrté kapitole, pěstování nebyla nejdůležitější funkce zahrady a aktivita na ní, což je pro komunitní zahrady spíše obvyklé.

Co zahradníci v prostoru zahrady vytvářeli?

Postupoval jsem výjimečně také deduktivně, například podle témat a funkcí, které pojí komunitní zahrady podle Draperové a Freedmanové¹⁷. Z jejich kategorií [Draper, Freedman: 2010] jsem jako funkce a benefity v datech objevil většinu, až na hospodářský rozvoj. **Oblast přenosu kultury a jejího vyjadřování a zdravotní výhody** se objevovaly spíše méně, naopak **společenské vztahy a sebeorganizování, mobilizování se skupiny v rámci komunity a oblast vzdělávání mládeže** (v mém pojetí „edukace dětí“ – více v podkapitole 4.5.1.4). **Zkrášlování okolí** jako důležitý prvek se kupodivu akcentovalo méně v souvislosti se zahradou: „*Postupně jsme vymýšleli, co by se tam dalo všechno dělat, zvelebovali jsme to místo...*“ (Blanka) a spíše více s aktivitami mimo zahradu, jako osazování prostoru okolo stromů v rámci čtvrti anebo vlastních balkonů a oken: „*To mně přijde tak jako přirozeně jako hezký, že se lidi staraj o to svoje okolí a snažej se ho zkrášlovat, když tam bydlej, fungujou tam, tak já mám třeba na okně kytky, aby prostě ten barák vypadá líp žejo...*“ (Jindřich) V souvislosti se zkrášlováním, úklidem či zkulturněním nějakého prostoru pro komunitní zahradu, hovořili aktéři často v duchu kategorie **využívání a zachování veřejných prostranství**, ale zatímco zahradníci zachovávání veřejného prostranství na Smetance viděli celkem jednoznačně, jen do jisté míry se shodli s radním na tom, do jaké míry. Podle něj sice bylo dobré pozemek dočasně na několik let využít pomocí projektu komunitní zahrady, ale jelikož zahradníky považoval za uzavřený spolek na soukromém pozemku, striktně odmítá hovořit o Smetance jako o veřejném prostranství. Více o tom je k přečtení v páté kapitole teoretické části. **Odpočinek a volnočasové aktivity** byla velmi častá činnost na Smetance. V neposlední řadě zahradničení do jisté míry skýtala **zdroj potravin**.

¹⁷ Viz podkapitolu teoretické části 2.3.2.5

Kategorie **prevence kriminality** se explicitně objevuje v jediném rozhovoru a nemám k ní příliš dat, ale souhlasím s tímto respondentem, že by si zasloužila větší pozornost. Podle respondenta byl pokles drobné kriminality v okolí obrovský a toto téma by zasloužilo vlastní výzkum. Nedostatek dat si vysvětluji mimo jiné výběrem vzorku respondentů. Nehovořil jsem bohužel se starousedlíky, kteří bydleli v přímém okolí a na zahradu nechodili. Vnímali pokles kriminality po založení komunitní zahrady?

4.2.1. Vnitřní fungování

Víme, že *Zelená zahrada* existovala na základě spolku několika zakladatelů a postupně přijímala další zahradníky, členy klubu. Základní roční členství v klubu Zelená Zahrada mělo stanovenou sezonní poplatek 1200 Kč¹⁸ za truhlík a umožňovalo za tuto částku rodině či jednotlivci využívat všech prostor venkovních prostor i malé budovy se sociálním zařízením a kuchyňkou a podílet se touto částkou na chodu zahrady. Poplatky sloužily mj. k zaplacení nájmu městské části, elektřiny a vody. Truhlíky¹⁹, zemina i náradí bylo rovněž pro zahradníky připravené tak říkajíc na klíč. Někteří zahradníci měli truhlík na půl a další možnost, jak zahradu navštěvovat, byla pořídit si členství bez truhlíku. V roce 2016 byl za takové členství stanovený roční poplatek 250 Kč pro jednotlivce a 400 Kč pro rodinu. Protože aktéři evidentně v duchu nějaké solidarity mysleli na to, aby nikoho nevyloučili na základě ekonomických parametrů, nabízeli pomoc lidem, kteří by si členství nemohli dovolit.

*„A protože to nejdražší členství bylo 1200 na rok, tak jsme měli jako, byli jsme **připravení** na to, že **ne každý na to jako má peníze**, aby to mohl zaplatit, takže lidi co měli peněz víc, tak třeba zaplatili jako dvě členství a to jedno tam bylo jako volný k dispozici. A že když jsme u toho rozhovoru seznamovacího viděli třeba že ten člověk s tím má potíž, tak jsme mu hned nabídli, že tam může být na to tady jako **předplacený členství**.“ (Hanka)*

Poplatky osobně považuji za celkem malé, spíše symbolické. O penězích a poplatcích mi zahradníci téměř nic neříkali, pokud nevysvětlovali chod zahrady. Nepředpokládám, že pro mé respondenty hráli zásadní roli, vyjádřil se pouze Jindřich: *„že jsme platili 1200 Kč za ten truhlík za měsíc, teda za rok a to mi přišlo jako docela v pohodě.“ (Jindřich)*

Na komunitní zahradu mohla chodit veřejnost. Režim pro veřejnost se v průběhu času měnil. První rok byla komunitní zahrada veřejnosti spíše uzavřenější, někdo z členů prostor každý den odmykal a zamykal a byl na ní přítomný. Postupně byl stanoven čas, kdy je zahrada otevřená veřejnosti v odpoledních hodinách a později do ní mohl vstoupit a využívat ji k rekreační funkci, stejně jako například park, kdokoli, kdykoli byla otevřená. Podle slov některých aktérů uzavřený

¹⁸ V průběhu tří let se tato částka neměnila

¹⁹ Šlo o dřevěný kontejner velikosti 120/80/84 cm

režim spíše vyčerpával ty, kteří měli služby a odmykali a zamykali a plné otevření zahrady bylo výhodnější pro všechny.

4.3. „pěstovat zeleninu pár metrů od magistrály, kde projedou denně desítky tisíc kouřících dieselů“

Byla Smetanka nevhodné místo k pěstování zeleniny? Příklad drobného sporu.

Je vůbec rozumné zcela vážně něco pěstovat ve městě? Město přece podle zažitě představy není příroda, je v něm vhodná půda? Ve městě bývá zemina znečištěná například těžkými kovy a že ohledně kvality půdy vyvstává před veřejností i potenciálními zahradníky předsudky potvrzuje Lankašová [Lankašová, 2013]. Bude v městské zástavbě dost světla? Zbyli tu vůbec nějaký opylovači pro rostliny, které je potřebují? V Praze sice nemáme už dlouhou dobu významné průmyslové znečišťovatele, ale vlivem dopravních řešení projíždí Prahou velká část transitu. Co znečištění ovzduší, bude takový pobyt venku vůbec prospěšný? Takové úvahy se vinou mými daty a reflektuje je odborná literatura a kladu je i já. Vidím v nich také rozpor mezi různými pohledy na zahradu, rozdílný pohled na přírodu. Ilustruji tyto obavy tímto úryvkem v diskuzi pod článkem informujícím o definitivním konci zahrady v dubnu 2017. Zánik je rámován rétorikou nesmyslnosti počínání, jež zde bylo od samého počátku:

A: No pěstovat zeleninu pár metrů od magistrály kde projedou denně desítky tisíc kouřících dieselů mi každopádně nepřipadá jako nějaký super nápad....

B: To není u magistrály, ta je o hooooooodně níž

A: no jasně, on vlastně ten prach a jiné mikročástice jsou jen nad silnicí a maximálně dva metry za chodníkem

Svatá prostoto;-D;-D;-D

Zahrada Smetanka se opravdu nacházela přímo vedle celkem frekventované Italské ulice a desítky metrů od pražské magistrály, kterou používá obrovské množství aut. Riziko znečištění ale do velké míry závisí na proudění větru [Lankašová, 2013: 6] a není pravidlem, že by blízkost silnice implikovala nutně významné ohrožení vzduchu či půdy. Výzkumy v New Yorku zaměřené mimo jiné na zmírňování následků usazování olova v půdě napovídají, že i v rámci města je například pomocí vhodných poměrů kompostu a ornice možné trvale dosahovat kvalitní půdy a nezávadných výpěstků. [Egendorf, Cheng, Deeb, Flores, Paltseva, Walsh, Groffman, Mielke, 2018] Plodiny vypěstované ve městě, které rostou v úrodném dovezeném humusu mají často zdravější složení než výpěstky konvenčních zemědělců, používajících mj. různé chemické látky k ošetření rostlin. Město díky masám betonu a kamene také udržuje více tepla a například teplomilné rostliny v něm tak prospívají lépe, než leckde ve volné krajině. [Svoboda, 2015: 15] Teploty ve městech jsou v řadě

situací vyšší než v jejich okolí, formuje se na jejich území takzvaný tepelný ostrov města. Praha v tomto není výjimkou [Moldan, 2015] Víme, že diversita některých druhů bývá v městech vyšší než ve volné krajině. A opylovači? V Hamburku produkují včely přímo ve městě med, nabízí jej městský včelař Georg Petrausch a má název Ottenser Wildblüte [Rasper, 2014: 57, 62] Dostatečný osvit spolu s teplem potom oceňuje i jedna ze zahradnic: „*Tam bylo ideální prostředí třeba pro pěstování rajčat, protože teplo, sluníčko, takže se tam všemu dařilo, měli jsme tam spoustu bylinek, dýně, okurky, rajčata*“ (Blanka) Dlužno dodat, že v tomhle měla Smetanka obzvláště v kontextu Vinohrad velkou výhodu. Byla totiž na rohovém pozemku, východním a jihovýchodním směrem byl v podstatě park, sluneční záření mělo tedy po relativně po velkou část dne možnost dopadat na zahradu. Zahradu částečně zastíňovala pouze protější řada budov směrem k Vinohradské ulici.

4.3.1. Smetanka a konflikt o přírodu. O jakou přírodu?

Zelenina tedy ano, ale co příroda?

Zdánlivý rozpor pěstování zeleniny nedaleko hlučné a znečišťující dopravní stavby viděli evidentně zahradníci jinak, poukazovali naopak na výhodnost zahrady jako „ostrůvku“ a to jak v kontextu **bezpečí** a domova v hektickém městě²⁰, tak v kontextu vztahu přírody a města: **přiblížení se přírodě**. Co je pro jednoho nesmysl, je pro Blanku zdravý pobyt venku, nacházení kontaktu s přírodou. „*No tak je to možná taková přirozená touha městského člověka se oprostít od těch uzavřených prostor a nadechnout se nějakýho čerstvýho vzduchu a vlastně jsme dokázali, že je to možný i pár metrů od tý magistrály. Že i v takovýmhle prostředí, se dá městskej člověk přiblížit přírodě.*“ (Blanka)

Například Mojmir ale od přírodního prostředí, byť ve městě, očekává nějakou celistvou zelenou plochu, cosi co se více intuitivně i zkušeností blíží nějaké pravé přírodě. Ta je mimo město, tam kde jsou co nejméně vidět zásahy člověka. Park je podle něj stále ještě přírodní do jisté míry a zahrada Smetanka už zcela postrádala jakýkoli náznak přírody, a to proto, že jí chyběla zemina. Pokud pomenu to, že protipřírodní rétorika ve věci zahrady mohla být účelová, Mojmir konzistentně trvá na tom, že kde jsou přílišné lidské zásahy, tam se příroda vytrácí. U parku takové zásahy do jisté míry toleruje, ale s výhradami a snad ani ne proto, že prací městské rady je se parky starat. Pokud je měřítkem dostatečné vyjmutí člověka z přírody, je celkem uvěřitelné, že antuková plocha,

²⁰ Srov. Např. v podkapitole 4.4.1.3

kam se zemina přivezla dodatečně, nemusí podle něčích měřítek vůbec připomínat přírodu. Zvláště takovou přírodu, která vychází z představy nedotčenosti, divočiny.

Srovnávali jsme spolu v jednu chvíli park a zahradu Smetanka, jindy jsme mluvili o přírodě a Mojmír sám se rozhodl srovnávat méně dotčenou přírodu právě s parkem.

„...no tak příroda pro mně jsou zelené plochy co nejméně narušené lidskou činností, do přírody jezdím velmi rád a neumím si tedy představit, že bych třeba trávil všechny víkendy v Praze, byť třeba v hezkých parcích, které tady máme, máme tady úžasný parky, ale přesto pro mě je to té přírody trochu málo jako, tu přírodu musím vidět daleko široko kolem sebe a s co nejmenšími zásahy jaksi lidské činnosti no...“

„Já myslím že se to porovnávat nedá, park je park, park je určen k tomu, aby tam převážně rostla zeleň a má prostě svojí zeminu, ze které rostou keře stromy kytky, tohle bylo antukové hřiště na které se navezly velké truhlíky a na těch se něco pěstovalo, tak to spíš srovnával s tím když si dám truhlík na balkon, než to srovnávat s nějakým parkem...“ (Mojmír)

Mojmířův přístup sedí částečně na humanistickou šablonu, „*kteřá rozlišuje mezi přírodou a kulturou a má za to, že příroda by měla být využívána pro potřeby lidí.*“ [Fine, 2001: 42]

Mojmířem kritizované truhlíky jsou podle jiné autorky naopak vhodné a neatřelé řešení, jak se vyhnout pěstování ve špatné či toxické půdě [Lankašová, 2013: 6] anebo v případech jako byl tento: plocha sama o sobě nabízela jen málo půdy.

Byl prostor komunitní zahrady přírodním prostředím? Z pozice výzkumníka s přihlédnutím k teoretické části práce byla jednoznačně koprodukována přírodou, sociopřírodou. V době, kdy se o prostor nikdo příliš nestaral, zde neplánovaně vyrostla řada rostlin včetně dřevin. Z vůle lidských aktérů se zde od roku 2014 začala měnit skladba rostlin.

4.4. Důvody zahradníků k činností na Smetance – proč jednali, jak jednali?

Jádrem této kapitoly je zodpovídání první výzkumné otázky: „**Jak aktéři reflektují, co a proč v prostoru zahrady vytvářeli a z jakého důvodu (to vytvářeli)?**“ Kapitola se z povahy této výzkumné otázky zabývá zejména těmi aktéry, kteří na zahradě nějak aktivně působili a zabývá se jejich důvody. Výrazně méně se zde píše například o lokálních politicích a jiných aktérech.

Za středobod této výzkumné otázky považuji jednoduchou otázku „Proč?“, tázání se po důvodu aktivit na komunitní zahradě. Proč určitým způsobem zahradníci jednali, jaké byli důvody jejich činností?

Nejprve úvodem ke struktuře této kapitoly.

Informátor Mojmir v rozhovoru opakovaně mluvil o aktivitě v komunitní zahradě Smetanka jako o něčem, co se týká výhradně členů a jejich zájmů. Chápal činnost zahradníků jako koníček zájmového spolku, který jednoznačně nemá žádný vliv a výhody pro ostatní lidi, řekněme nečleny, což si ještě ukážeme později. Relativně častá argumentace podobného ražení se objevovala i v komentářích pod články o Smetance v médiích anebo v diskuzích pod příspěvky na internetové sociální síti Facebook. Příkladně reagovali uživatelé internetu argumentací toho typu, že si v zahradě Smetanka prostě skupina lidí griluje a baví se, to vše za dumpingové ceny, tedy že nájem je velmi nízký. Z rozhovorů jsem znal ale mnohem pestřejší paletu názorů. Vyjevilo se mi tak relativně široké spektrum argumentů říkajících, do jaké míry byla Smetanka přístupná veřejnosti a do jaké míry naopak zcela uzavřený zájmový spolek. Tyto náznaky mi přišly dostatečně zajímavé a nosné, abych na nich založil kostru této kapitoly. Detailnější popis postupu předkládám v šesté kapitole metodologické části.

V metodologické kapitole zmíněná **argumentace ohledně otevřenosti zahrady** dala vzniknout několika základním kategoriím, které nejsou vždy zcela homogenní, ale slouží jako osnova, jako kostra výkladu. Jsou tedy hlavně pomocníkem, sítem. Podstata a šťáva argumentů a důvodů, ta se jako mozaika skrývá o úroveň níže. Jinak řečeno: nepředstavuji tady pouhých 5 odpovědí, ale 5 tematicky řazených podkapitol a v nich mnohost odpovědí. Těchto 5 následujících podkapitol představuje okruhy, které koexistují, vzájemně se doplňují a překrývají. Určitě tedy nechci říct, že argumenty v jedné, vylučuje jiné.

4.4.1. Činnosti jedinců a jejich rodin

Z dat můžeme pozorovat rozličné důvody, proč se zahradníci realizovali ve své činnosti na Smetance. Hodně takových důvodů přesahovalo zájmy jich samých, či jejich rodiny a bude o nich řeč²¹. Zde se však uvádí příklady důvodů, které souvisejí více s osobním prospěchem zahradníků, vztahem k rostlinám a pěstování zeleniny, radostí z tráveného času s rodinou na pěkném místě, zábavou či faktem, že zahrada byla prostě velmi blízko bydliště a bylo snadné na ní docházet, když ten který aktér neměl svou vlastní zahradu, protože bydlel v domě, kde zahrada chyběla.

To, jak moc a jestli byla zahrada otevřená veřejnosti, není v této podkapitole tolik relevantní. Týká se více jednotlivce a rodiny a jejich činností, méně skupinových aktivit.

4.4.1.1. Velká zahrada na dobrém místě: trávení volného času

„Tak Smetanka měla tu výhodu, že byla velká, že ta plocha byla taková, že umožňovala to, aby se tam současně realizovaly různé aktivity. Mohli si tam lidi současně hrát volejbal, hrabat se v truhlících, hrát děti, nebo třeba spousta dětí si tam chodilo psát úkoly odpoledne. Jo tam byly takové stoly, kam si sedly a napsaly si úkoly do školy, pak si tam hrály, blbly, rodiče si uvařili kafe.“ (Blanka)

Úvodní úryvek ilustruje častý pohled, který reflektuje velikost celého prostoru komunitní zahrady. Aktéři vyzdvihovali, že se tam daly běžně dělat různé činnosti zároveň a lidé si nepřekáželi, pokud se nechtěli družít.

Několik aktérek připomínalo možnost využít prostor komunitní zahrady k pracovním účelům: *„že můžeš přijít na takovéhle místo, které je oplocené, je tam záchod, je tam prostě nějak jako zázemí, jsou tam stoly, takže jako vlastně venkovní coworking úplně v pohodě“ (Františka)* nebo jako netradiční místo k pracovním schůzkám *no a potom samozřejmě si tam lidi dělali pracovní schůzky, jakože ty co byli součástí tý zahradní komunity, tak třeba když se měli s někým sejít, tak třeba mu navrhli, jestli se nesejdou teda na zahradě a místo někde v kavárně se sešli tam. A udělali si čaj, nebo si něco vyndali z ledničky, prostě seděli a hlavně jako na jaře a v létě to tam bylo strašně příjemný. Já jsem tam měla x pracovních schůzek. (Hanka)*

Prostor tedy aktéři považovali, soudě podle mnoha výpovědí, za velmi příjemný a v kontextu jiných městských komunitních zahrad opravdu veliký. Považovali jej za místo, kde můžou trávit i takový volný čas, který téměř vůbec nesouvisí se zahradničením. K tomu velice

²¹ Hlavně v podkap. 4.4.4 a 4.4.5

pozitivně vyzdvihovali zázemí, tedy budovu v prostoru komunitní zahrady. Františka o odstavec výše mluví i za ostatní, když oceňuje mj. záchod na pozemku. Aktéři si cenili i věci v budově jako: „*zázemí kuchyňka záchod dojděte si, v lednici pivo.*“ (Roman)

A v neposlední řadě vyzdvihovali dostupnost vody na zalévání, potřebu každého zahradníka a zahrádkáře. Následující úryvek Romana samozřejmě hovoří i k další podkapitolce o pěstování, ale zde dobře ilustruje, že na zahradě si aktéři velmi cenili pohodlnosti, kterou v prostoru nacházeli, „*že tam bylo skvělý že bylo to zázemí, že prostě tam byly ty hadice že tam člověk přišel a jako pustil vodu a zalil si to, že to nebylo nikde nošení konví vodněkad, nebo já nevím, že tam byla ty ostatní ta infrastruktura k tomu no.*“ (Roman)

Roman měl totiž evidentně zkušenosti z jiného místa, z parcely připomínající část zahrádkářské osady, kterou dříve měli s rodinou. Podle jeho slov ale byla daleko od bydliště, člověk musel příliš plánovat, kdy a jestli se na to místo pojede. Usuzuji, že ani s vodou či zázemím to na jeho soukromé zahrádce nebylo tak dobré. Starostí měl v komunitní zahradě méně a povinnosti se navíc rozdělili mezi mnoho lidí. Předpokládám, že jeho dobrá a postupně se ještě lepšící zkušenost ze Smetanky kontrastuje „nošení konví vodněkad“, představou, jak obtížně může starost o zahradu vypadat.

„*...a tehdy jsme měli i na tom Bohdalci nějakou zahradu jsem si říkal super tam můžeme něco pěstovat a pak jsem tam nikdy nejezdil protože je to daleko člověk se o to musí starat a jak to není hnedka za barákem hnedka, že je to opravdu že se to musí naplánovat něco jako dělat, takže já jsem přesně na začátku jsi říkal jo zase nějaká zahrada tak když se jako budeš o to starat...*“ (Roman)

Řekli jsme, že prostor byl velký a zahradníci si nepřekáželi. Někdy si ale, zdá se, nepřekáželi až moc. Tuto velikost ale jiná aktérka popisuje při určitých příležitostech jako matoucí či „nepříjemnou“, protože si nebyla vždy jistá, jestli se k některým akcím v užším kruhu může přidat. Velká plocha mohla být tak na obtíž a spíše bránit kontaktu s ostatními zahradníky či návštěvníky. To obzvláště platilo při speciálních akcích, jako například narozeniny, kdy si mohl některý člen klubu část zahrady zamluvit. Ruku v ruce s velikostí si aktérka spíše stěžuje na nevyjasněnost ohledně toho, co je a není komunitní, co komunitnost vlastně znamená.

„*...třeba nějaká skupina tam je kolem ohně a teď co, můžeš ty si taky ještě dělat oheň? Jak můžeš používat ten prostor, když je tam skupina, co má akci. To byly pak dvě nějaký různé reality, třeba my jsme slavili narozeniny a zároveň by mohl přijet nějaký řádný návštěvník. Může se přidat? Nebo si může udělat vlastní oheň? Cítí se, že tam jakoby může používat ten prostor, i když je to veliký nebo ne. Mě tohle to občas bylo trošku nepříjemný*“ (Anežka)

Většina aktérů, ať hovořila přímo o sobě anebo o ostatních uznávala, že nějaká forma povyražení nesouvisejícího se zahradničením byla častým důvodem návštěvy zahrady. Lidé se sice o své rostliny starali, *ale že to bylo takový povyražení a že reálný zahradníky bys tam nenašel vůbec mezi těma třema stovkama lidí nebo kolik jich tam nakonec bylo. Že vždycky byl důležitější způsob trávení toho volnýho času než pěstování.* (Hanka) Jak si ukážeme nyní, někteří ale brali pěstování a starost o sklizeň, i když spíše sklizeň skromnější, opravdu vážně. Výrok Hanky totiž kontrastuje s častou rétorikou Jindřicha, kterého chápu jako reprezentanta zdatnějších pěstitelů s vyššími cíli. Další podkapitola má být toho důkazem.

4.4.1.2. Pěstovat zeleninu, znát původ jídla a zbavit se stresu

Jindřicha přilákala k působení v komunitní zahradě právě možnost pěstovat si zeleninu, rozšířit omezené prostory parapetu a balkonu: *„Děláš jídlo, chceš čerstvý bylinky, samozřejmě za okno to můžeš dát, ale ty rajčata to už je takový složitější, takže jako okamžitě jsem řekl, že do toho jdem.“* (Jindřich)

Členové komunitní zahrady tedy nezastírali, že zahradu Smetanka měli rádi se vším, co jim přinášela. Zábavu a odpočinek viděli v různých činnostech, včetně pěstování rostlin jako takového. Jindřich reflektuje, jak ho právě pěstování baví. Naznačuje, stejně jako jiní aktéři, že mu záleží na znalosti původu jídla, tím ale předpokládám manifestuje své hodnoty a nedokládá, že byl například potravinově soběstačný, k tomu měla tahle činnost v daném místě a ve sledovaných letech daleko. Spíše reprezentuje obecný postoj jeho i jiných aktérů k původu jídla. O ten se zajímají a logicky jej reflektují i při své úrodě, kde je původ jídla tak nějak průzračně zřejmý. Myslím, že nám implicitně ukázali, co je zajímavá při výběru potravin v obchodech.

„...a hlavně to bylo tak že mám rád pěstování rostlin ve všech směrech a to bylo, jak jsem říkal, že máš bylinky, rajčata, papriky měli jsme nějaké cukety, všechno možné a tohle to si vypěstuješ sám, víš co to je, víš, když je to pro ty děti tak se o to staráš, jak nejlépe můžeš a to ti nemohou zajistit v žádném obchodě.“ (Jindřich)

Že tedy ale v případě jistoty o původu jídla a hlavně nějaké kvantitě výpěstků je přání otcem myšlenky dokládají mnohé poctivě reflektované útržky, které uvádí na pravou míru množství výpěstků a hlavně kladou důraz na prožitek, zábavu a radost z výpěstků. Nijak veliké množství zeleniny si zahradníci neodnášeli, zážitky ano.

„Pro nás oba je vždy nesmírně osvěžující jít se po práci provětrat ven, zalít zahrádku, zkontrolovat, jak nám rostou rajčata, a popovídat si s ostatními pěstiteli. Manžel má navíc moc rád sladké a upéct mu roládu z čerstvých jahod, které jsme společně vypěstovali, bylo nezapomenutelným zážitkem,“ popisuje třiadvacetiletá zahradnice Andrea (pozn. příjmení skryto) své zkušenosti se "sdíleným" zahradničením. [Berníšková: 8/2016]

Aktéři reflektovali, že myšlenka jisté soběstačnosti nebo alespoň významnější úrody jim byla blízká a poukazovali na budoucnost, ve které doufali, že by se výrazně vyšším výnosům přiblížili: „že třeba i kdyby třeba ta Smetanka bejvala byla zůstala dýl, tak že těm lidem by to přestalo asi stačit. Jenom jakože pět rajčat a jeden salát za celou sezonu a že by možná se jako ten způsob změnil a že bychom možná pak přešli tady nato, aby z toho byly fakt nějaký úrody.“ (Hanka) Vypovídá o tom hlavně srovnávání s jinými českými komunitními zahradami, s některými zahrádkářskými osadami: ... ty zahrádkářské osady jsou takové že z toho podle mě fakt můžou trochu žít po celou sezonu, že oni mají alespoň výnosy. (Hanka)

Na zahradě bylo po určitou dobu odběrné místo KPZky, což je zkratka pro komunitou podporované zemědělství. Skupina lidí si předplatila úrodu u mimopražské pěstitelky během sezony se vozila úroda v pravidelných intervalech přímo na zahrádku. Několik aktérů bylo členy této KPZky, tvořili ji ale i lidé, kteří se Smetankou neměli mnoho společného. U všech se dá očekávat, že jim z různých důvodů záleží na původu toho, co jedí.

Prevence stresu a odpočinek.

Činnosti v komunitní zahradě považovali někteří za odpočinek a úlevu od městského života a práce specificky skrze práci s půdou a kontakt s přírodou. Jeden připomíná, že *spousta lidí utíká z Prahy jenom aby se prostě mohli vrtat v hlíně, což jakoby je absurdní, ale jako já to chápu ... ale to prostě uspokojuje, těší ty lidi, tak jako je to prostě příroda haha* (Jindřich), manželský pár se shoduje, když ona říká: *Tak ono to souvisí i s tím kontaktem s přírodou, že jo. No, hrabat se v hlíně, to je fajn. Mám taky něco načteno o zahradní terapii, a až mě fascinuje, jak je to pro člověka blahodárný. No, na tom vlastně jsou ty různý terapeutický komunity založený, na chování domácích zvířat a zahradničení“* a on prakticky dodává o zahradničení ze své zkušenosti: *Je to uklidnění. Když v práci děláte úředníka, a jinde se s tazatelkou a manželkou shodují, že přímo obtížnější fyzická práce pomáhá zbavovat se stresu.*

... Když mě v práci někdo naštvě, tak tady pak přehazuju kompost. Dneska bych přehodil tak pět kubíků.

Tazatelka: Takže taková prevence stresu?

Dvouhlasně: Jo to jo!

Tak ono to souvisí i s tím kontaktem s přírodou, že jo. [Hronová, 2016: 71]

Partneři či manželé do sebe evidentně hodně vidí i ve věci zahradničení, když také Roman poukazuje na důležitost kontaktu s hlínou jeho partnerky, která se ale vymezuje, že je to sice pravda, ale nechce působit jako typicky městský člověk, kterému něco chybí:

*Roman:
ona potřebuje kontakt s hlínou*

*Anežka:
jo, ale jako jo určitě. Ale nechci aby se to do.. na ten stereotyp toho městského člověka, která se potřebuje někam hrabat. (Anežka a Roman)*

Vrtat se v hlíně opravdu pomáhá. Dokládá například studie potvrzující, že klienti s problémy s učením se prokazatelně zlepšují díky vlivu terapeutických zahrad. [Draper, Freedman, 2010: 481]

Ukázali jsme si, že opravdové pěstování nebylo našim zahradníkům cizí. Ale je mezi aktéry spíše méně časté, aby odkazovali k výpěstkům, jako něčemu velmi důležitému a běžnému při přípravě jídel. Za obrovskou výhodu potom často aktéři považovali blízkost, totiž že zahradu měli opravdu kousek od bydliště. O tom je následující podkapitola.

4.4.1.3. S rodinou to máte kousek: „Zahrada pro lidi, co nemají zahradu“

Jindřich v následujícím úryvku trefně mluví současně o důležitosti výpěstků, dokonce jaksi na „denní bázi“, a zároveň o blízkosti bydliště od zahrady. Někteří aktéři to měli z bytu opravdu blízko: „*když děláš oběd a chybí ti nějaký základní suroviny, bylinky, tak tam prostě jenom seběhneš a seš zpátky hnedka ... a víš co tam máš, protože se o to staráš.*“ (Jinřich) Shrnuje nám navíc i informaci z předchozí podkapitoly, péčí o vlastní rostliny zná jejich původ.

Z vlastní zkušenosti vím, že samotná dostupnost čerstvé zeleniny či bylinek je výborná a ovlivňuje moje možnosti jak a co budu vařit. Během psaní těchto řádek jsem se s Jindřichem ještě jednou spojil. Zajímalo mě, jestli se mu také jako mně prostě líbila představa, že to má blízko k bylinkám, anebo jestli pro ně občas opravdu zašel. Do jaké míry se v rozhovoru stylizoval a do jaké popisoval skutečnost. Jindřich je systematický kuchař a ingredience si kompletuje před vařením, což se mu hodilo, když se něco v truhlíku „začalo přemnožovat nebo hojně dozrávat“, ale prý nejméně desetkrát za necelé dvě sezóny na Smetance zjistil během vaření, že mu ingredience chybí a pro něco si „doběhl.“

Obrázek 2: když se něco v truhlíku „začalo přemnožovat nebo hojně dozrávat“ - Ilustrační foto úrody (foto archiv MH, 30. 7. 2015)

Roman, stejně jako Jindřich výše a další aktéři, oceňoval blízkost a další výhody a shrnul je těmito slovy:

*„...a prostě pro lidi tady z centra, z činžáků je prostě jako mít zahradu luxus žejjo, a že to není jako jít do parku, protože v parku prostě já nevím kadí psi, je to jenom prostě park, a zahrada je něco jiného, zahrada je to místo které za prvé musí být tak nějak blízko od toho baráku, a má tam člověk to zázemí a je tam jakoby na svém jo Trochu, ve smyslu ... Jo Jako přesně, můžeš tam přijít, říct dneska chci grilovat, tak tam jdu a budu grilovat prostě, tak tohle to je jakoby místo, kde to bylo možné. Žejjo do parku nepřijdu a neřeknu: ‘Dneska tady budu grilovat,’ nevím, taková **zahrada pro lidi, co nemají zahradu**,...“ (Roman)*

Tenhle úryvek se mi vryl do paměti už při průběhu rozhovoru, posloužil k založení in vivo kódů *zahrada jako luxus* a *zahrada pro lidi, co nemají zahradu*. Intuitivně mě luxus odkazoval k terminologii Librové, která však *ekologický luxus* chápe jako *ekologicky příznivé chování, které uvědoměle zmenšuje ekologickou stopu, v různé míře je schopno sebeomezení a vztahuje se k nemateriálním, kulturou oceňovaným hodnotám. Ekologický luxus označuje spíše prvky či segmenty chování než celý životní způsob*. [Librová, 2003: 61] S tím výrok Romana příliš společného nemá, respektive to z dat nijak nevyplývá. Librová ale připomíná několik relativně nově vzniklých kategorií luxusu, luxusních statků H. N. Enzenbergera z roku 1997, kterými jsou čas, pozornost, prostor, klid, příroda a bezpečnost. [Librová, 2003: 54] Většina těchto statků se s činností aktérů dost pojí. Zůstaneme-li striktně u výše uvedené Romanovy citace, explicitně potvrzuje, že komunitní zahrada Smetanka podle něj skýtala luxusní prostor a do jisté míře hovoří také o bezpečnosti (už jenom méně jisté hygienické podmínky zcela veřejného parku), která se ale jinak vine všemi rozhovory. Není respondent, možná vyjma Mojmíra, který by alespoň krátce explicitně nezmínil, že komunitní zahrada byla bezpečná či bezpečně uzavřená, právě v souvislosti s dětmi. Stručně je Smetanka popisována třeba jako *„území, které bylo pro nás super, že bylo oplocené, to znamená že, dá se to jako přelézt, ale bylo to prostě prostor, kde můžou děti fungovat.“* (Jindřich) S bezpečností se pojí klid, zejména slovy Hanky, která hovoří o společných záhonech u ulice Italská a říká že: *„okraje prostě jsme vnímali jako že jsou hranice, že za tím je už to město divoký.“* (Hanka) Librová popisuje Enzenbergerovo pojetí klidu v souvislosti se snahou vyhnout se obecnému hluku. Řeč je o hlučném provozu, kvílení sirén s tím, že přepychově si žije ten, kdo se takovým věcem může vyhnout [Librová, 2003: 55] Není to povědomé? Nepožívali do jisté míry zahradníci tohoto luxusu? V neposlední řadě souvisí činnost zahradníků s přírodou. Když pouze selektivně vyberu z výčtu této kategorie: *Kdo sám potraviny neprodukuje, musí ty, které nejsou jedovaté, draze platit*. [Librová, 2003: 55], mám před očima starostlivý a zanícený výraz Jindřicha, když několikrát popisoval, že stojí o dobré potraviny pro svou rodinu a v pěstování vidí právě dobrou možnost tohoto cíle dosahovat. Píše se o tom v předchozí podkapitole.

Většina z těchto zmíněných statků se zhmotňuje i u výroku Anežky, která si až po zániku komunitní zahrady uvědomila, jak moc jí takový bezpečný prostor venku chyběl: *já vím že pak jsme se stěhovali do nového bytu a strašně jsme řešili jestli tam můžeme používat dvůr, nebo ne a pak to bylo pro mě strašně rána, když se ukázalo, že nemůžeme používat ten dvůr, tak jsme neměli žádný přístup na podobný místo a tohleto bylo až postupně se vlastně ukázalo jak moc to chybělo* (Anežka). Slovy Librové o současném světě plném dramatických negativních změn: *vzácným se stalo to, co vždy bylo nepovšimnuté, považované za samozřejmost* [Librová, 2003: 54]. Veřejně přístupný prostor ve městě, který by poskytoval klid, bezpečnost a byl příjemný ve smyslu zeleně, evidentně není samozřejmostí.

Zahrada v této souvislosti připomíná prodloužení **domova**. Připustíme-li, že domov je komplikovaná kategorie a že nemusí být výhradně totožný s bydlištěm, či konkrétně že domov je prostorově distribuovaný a můžou do něj patřit různá místa, [Constable, 1999] není těžké si představit, že pocit domova může být zakoušený v bezpečném prostředí komunitní zahrady. Pocit bezpečí stojí proti hektickému městu, mimo prostor zahrady je přece *už to město divoký* (Hanka) a také s domáckostí. V místě, které se více blíží domovu mám více pravomocí, více možností. Aktérka rozmýšlí, čím se lišil park a možnosti co v něm dělat od „její“ komunitní zahrady:

Já myslím že ty aktivity, které jsme tam dělali, jsme klidně, kromě toho pěstování, mohli dělat i v parku, jen že by to bylo tam divné a konfliktní potenciálně. Jo jako můžeš podle mě grilovat, ani nevím jestli je to zakázané grilovat nebo dělat si picnic, ale vždycky by to bylo takové, prostě něco, co si vymáháš v tom prostoru. Když řekneš třeba OK, je to netradiční třeba, ale mám chuť, tak to udělám. A na té zahradě to bylo možné i běžné no... (Anežka)

O dva odstavce více Anežka zjistila, že absenci tohoto prodloužení domova v novém bydlišti silně pocítila. Roman i Jindřich v úvodu této podkapitoly uváděli příklady toho, jak domácky zahradu pojímali. Zaběhli si na ní pro bylinky, zašli si grilovat, když měli chuť. Mít takový prostor k dispozici aktéři vysoce oceňovali.

Čas s rodinou

Jeden z důvodů, proč se aktéři v zahradě Smetanka realizovali, byla rodina. Mám na mysli zejména společně strávený čas s nukleární rodinou, v případě našich dospělých respondentů šlo tedy o ně a jejich děti. Na zahradu chodili i rodiče dospělých zahradníků, ale nemám o tom dost informací a o tom zde nepíšu. V běžných dnech všedního charakteru to znamenalo zpravidla jeden rodič s jedním nebo více potomky. V další podkapitolce se dozvídáme více o motivaci skrze edukaci dětí, vytvoření pro ně kreativního a bezpečného prostoru. Tady bych spíše chtěl ukázat rovinu právě společně stráveného času, například jako alternativu času doma anebo v parku. V této

rovině nešlo aktérům tolik o to, předat dětem nějaké hodnoty nebo dovednosti, ale o prosté pobývání spolu.

„... tak jsem byl na rodičovské dovolené a chodili jsme tam poměrně často přes to léto, no taky jsem to takhle využíval v podstatě jako takový místo kam jsme přišli a vona si buď spala nebo nevím, prostě jsem tam pobývali nějakou delší dobu, já jsem dal pivo nebo něco, potkal jsem tam prostě pár lidí občas, ale já jsem tam chodil přes den, ty lidi tam klasicky chodili spíš odpoledne že jako po práci, že jsme přišli podívat, zalít, potkat se trochu a přes den tam jako moc lidí nebylo...“ (Roman).

Další pěkný případ klidu jako luxusního statku, nyní ještě i v rámci komunitní zahrady. Roman ji využíval, když zde nebylo moc členů a návštěvníků.

Nebo jak jinde připomíná již jednou zmíněný muž v převzatém rozhovoru: *jsou tady většinou matky s jedním, se dvěma dětma. Jsou na mateřský, takže sem choděj.* (Hronová, 2016: 69)

Anežka dokonce říká: *Plus já bych tam v životě nešla bez dětí, ani jednou jsem tam podle mě nebyla bez dětí. Pro mě to bylo místo spojené s tím, že tam jdeme s dětmi, i když tou dobou se měli tak malé děti, že bychom asi stejně nešli nikam bez dětí, ale jako i tohle mě napadlo, pro mě to bylo úzce s tím spojené* (Anežka).

4.4.1.4. Učení a hra dětí v zahradě Smetanka

„Zahrádkové osady se staly jedním z mála míst, kde mladé generace z městského prostředí objevují přírodu a mohou se naučit, jak se pěstuje ovoce a zelenina.“ [Jacobsen, Wohatschek a Weirich 2011, cit. dle Gibas; Matějovská; Novák; Rolfová; Tvardková; Valešová; Veselý, 2013: 32]

Nejen zahrádkářské osady v Kodani, ve které se zástupci Evropské unie zahrádkářů shodli na zásadní úloze zahrádek a citovaném textu, ale i komunitní zahrady ve městě můžou evidentně sloužit jako velká naděje pro rodiče ohledně místa, kde se děti můžou prakticky učit různým dovednostem.

Nechám působit ilustrační fotografie a fantazii čtenáře a nebudu se snažit složitě popisovat, co je asi zřejmé. Děti si na zahradě často a různě hrály. Rodiče byli nadšení, že je mají na očích v bezpečném, ale současně dostatečně dobrodružném prostředí a někteří uvádí, že jedním z důvodů proč začít na Smetance byly právě děti: „protože já sám jako mám rád zahrádku a díky tomu že jsme plánovali tu rodinu, tak jsem si říkal, že by to bylo skvělý, že by ty děti měly přístup k tomu...“ (Jindřich)

Obrázek 3: Prostor na drobná dobrodružství v bezpečném ohraničeném prostoru

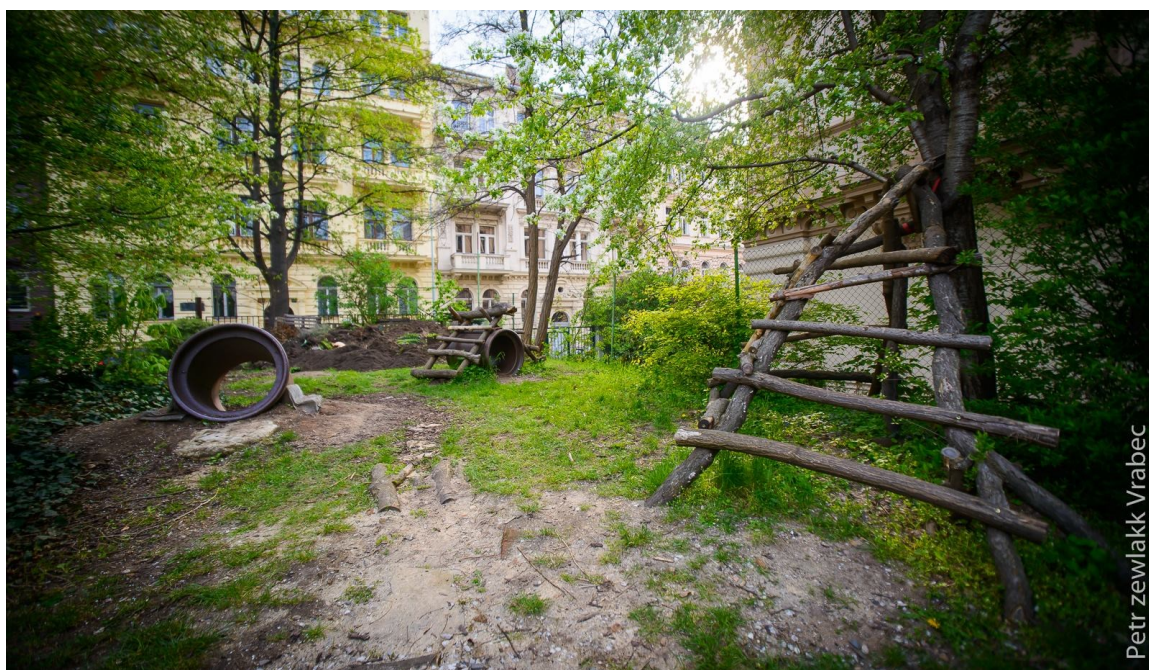

Obrázek 4: Dítě při tvorbě v rámci jeho možností (Foto: Archiv MH)

Obrázek 5: Ilustrační foto: "zahradníkem od útlého dětství" (archiv MH)

Herní prvky na Smetance podle Hanky vycházely z představ dětí, které ho pomáhaly vymýšlet a projektovat. Františka pokračuje výčtem aktivit a naráží na hřiště, které se v průběhu času postupně vylepšovalo: „když bylo teplo, tak si tam děti prostě mohly hrát v nějaký vaně a pak vlastně tím, že tam ještě chodila Živé děti, školka, tak tam udělali nějaké zázemí jako trochu Montessori styl venkovní“ (Františka).

Obrázek 6

Někomu prostě slovy Hanky vyhovovalo: „že ty děti můžou si tam dělat úplně jako co chtěj a není to takový sterilní jako jsou dětský hřiště v Praze 2, že ty herní prvky který tam maj, tak jako nepředvídaj to jak si s tím maj hrát, jakože klouzačka slouží ke klouzání atak, ale že ty hry co byly na zahradě tak že byly hrozně eh, jakože to byla třeba hromada klacků nebo větví jako spojená a to si tam jako můžeš udělat úkryt, nebo po tom lézt nebo jako že to jako ta hra je mnohem pestřejší“ (Hanka). Vyjadřuje tím určité preference některých aktérů ve výchově dětí, ve kterých si prý zahradníci navzájem celkem rozuměli²². **Výchovným rozměrem**, který je v této podkapitole jedno z ústředních témat spolu s **hrou**, uzavírá Saša.

„...tam (pozn. na zahradu Smetanka) chodily školy školky, prostě děti jako na exkurze, rodiče tam chodili, kdy jim ukazovali celej ten proces, takže i takovej ten vztah k tý rostlině, která vlastně vás obklopuje i v tom městě, tak oni ti najednou získali k tomu, že to není kytko na kterou se dupe, ale je to kytko o kterou je potřeba se starat, jo. Takže já nevím jestli jsme přispěli k zlepšení vztahu k přírodě, ale rozhodně myslím, že si jako spousta lidí uvědomila tu hodnotu, těch věcí, že to není samo sebou, že ta kytko požaduje nějakou péči než vyroste a že pak může teprve potom, když se o tu rostlinu staráte, tak může opravdu nějak sloužit ...“(Saša)

4.4.2. Zájmový a uzavřený spolek: lidé si tam dělali svůj koníček?

Zde se hovoří o těch aspektech zahrady Smetanka, které se dají chápat především jako spolková činnost. Spolkem rozumím *specifickou sociální skupinu charakterizovanou společnými zájmy a vymezenými pravidly vzájemného styku členů* [Petrušek, 1996: 1208], jakožto spolek bylo jádro zakladatelů také právně zapsáno.

Společným jmenovatelem důvodů činnosti na Smetance v této podkapitole je vše, co se týká klubu (spolku) a jeho členů ve smyslu spíše uzavřeného systému. Více či méně se tu předpokládá, že důvody zahradničení tkvěly v touze pracovat pro svou skupinku, pro svůj zájmový spolek, který měl sdílený koníček. Na jedné straně radní Mojmír považuje zahradníky právě jen a pouze za zájmový klub, který je převážně otevřený nanejvýš sobě a svým členům. Aktéři neskrývají, že součástí jejich důvodů pro realizaci činností na Smetance, jsou ty, které souvisí s prospěchem v rámci skupiny, anebo třeba dobrým pocitem ze vzájemné pomoci. Zajímavé je také zamyslet se nad tím, do jaké míry zde opravdu byl sdílený koníček.

²² Srov. v podkap. 4.4.3

Informátor-radní hovořil konzistentně o aktivitách Smetanky v kontextu zájmového soukromého klubu a sám přišel se pojmenováním koníček, který žádný jiný aktér nikdy nepoužil: *„Já jsem to vnímal jako takovou spolkovou zájmovou činnost těch lidí, kteří si to najmulí jako hezký koníček, hezká činnost, volnočasová aktivita jejich, takže pozitivně jako činnost nájemce našeho no.“* (Mojmír)

Jindřich neskrýval své nadšení z pěstování zeleniny a z větších prostorových možností, které mu zahrada oproti balkonu nabízela a jako jeden z mála respondentů hovoří o vztahu k pěstování rostlin v rodině v jiné souvislosti než s vlastními dětmi: *„... a celkově ten koncept prostě toho, že máš něco, o co se můžeš takhle hezky starat, tím že žejzo na okně nebo na balkoně máš nějakou omezenou kapacitu, truhlík malý, když prostě tady můžeš mít velký, takovou kapacitu metrovou, tak tam můžeš dát i řeknu rajčata a víš, že budeš mít velký kořeny, budeš mít velkou rostlinu, budeš mít dobrou úrodu, to bylo super, když se o to budeš starat.“* (Jindřich)

...

„Já jsem vždycky měl si myslím blízko k přírodě, zajímaly mě zvířata, tak i rostliny mám v úctě a mám to určitě po tatkově, který vypěstuje všechno, protože ho to prostě zajímá.“ (Jindřich)

Velký prostor v rámci truhlíku oceňovala i Františka, když vypočítává, kolik rostlin mohla opečovávat v druhé sezoně, a že *„...ta druhá, na tu už jsme se jako připravili, tak ta už byla lepší, to jsme stihli jako dvě sadby salátu a zjistila jsem, že se na tom metru, na tom jednom místě osadím, se toho prostě dá vypěstovat docela dost.“* (Františka)

Jiným aktérům připadlo pěstování důležité zejména s ohledem na vlastní děti²³. Jinak se ale v rozhovorech respondenti, až na výjimky jako byl Jindřich, nestylizovali do role někoho, kdo by před založením Smetanky považoval zahradničení za svůj koníček a ani během jejich působení o zahradničení nereferovali jako o tom zdaleka nejzásadnějším bodu či důvodu k činnostem na Smetance: *vlastně ta společenská funkce byla mnohem výraznější u všech těch lidí, než ta pěstební a dokladem toho je, že to nikdy nebylo tak výnosný, že by si se z toho mohl celou sezonu moh žít. Že to byla vždycky jen taková jako hra na zahradničení, protože jako z toho se nešlo uživit.* (Hanka)

Minimálně zpočátku tedy nešlo o koníček ve smyslu zručnosti, aktéři nebyli zkušení, ale o samotnou drobnou práci s rostlinami šlo samozřejmě také: *„měli lidi svoje truhlíky, kde si pěstovali, co chtěli. Takže i to pěstování bylo důležité, protože třeba spousta lidí poprvé v životě zažili to, že si zasadili nějaké semínko do hlíny, nebo sazeničku, no a něco z toho vyrostlo a je to potom k jídlu.“*

²³ V podkap. 4.4.1.3 a 4.4.1.4

(Blanka) Nejen podle Blanky tedy bylo pěstování rostlin do jisté míry relevantní. Ale zdá se, že většina aktérů argumentuje různými přesahy a nesouhlasila by, že šlo o zájmovou činnost založenou jen na společném koníčku. Jakoby to byla záminka k jiným činnostem a spíš se péči o rostliny učili. A to i od sebe navzájem.

Samozřejmostí bylo tedy od sebe navzájem okoukávat. V prostředí, o kterém už víme, že zdaleka ne každý byl zkušeným pěstitelům si lidé navzájem pomáhali a učili se od sebe.

„...a samozřejmě i tím, že to bylo komunitní, bylo tam víc lidí, tak vím, že tam byli i lidi, kteří třeba v životě nepěstovali nic a není nic jednoduššího když vidíš, že vedle jim to funguje, tak se zeptáš: ‚Hele co s tím děláte‘, že vám to takhle jde, samozřejmě je tam i nějaká edukace. Něco se tam naučí.“ (Jindřich)

Zájmová činnost, kterou ovládali zahradníci zpočátku jen do jisté míry a učili se jí, byla jedním z méně podstatných důvodů, proč se zde realizovali. Jiný důvod nahlédneme v další podkapitole, týkal se spíše vzájemných sympatií mezi rodinami podobného ražení.

4.4.3. Sdružování lidí podobného ražení

Z dat je zřejmé, že zahrádkáři oceňovali, že jednají a spolupracují na komunitní zahradě s lidmi, kteří jsou podobného ražení a vyzdvihovali možnost setkávat se s takovými lidmi - rodiči při času stráveném s dětmi. Stavěli „svůj“ prostor oproti běžným dětským hřištím, která jsou anonymní, a ne vždy si alternativnější rodič (rozuměj aktér - zahradník) s jinými rodiči na takových dětských hřištích rozumí. Anežka přímo mluví o tom, že na Smetance „byla většina tou alternativou“: *když jdeš na hřiště, tam máš prostě průřez tou společností předpokládám minimálně a, a možná tam bychom nebyla ta většina, ta alternativa. A na zahradě byla ta alternativa většina.* (Anežka)

Tady se potkávají nejen osobní sympatie a podobný způsob výchovy a přístupu k dětem, ale hlavně společný základ pro vytvoření komunity. Komunita zahrady Smetanka podle zahradnic stojí na sdílených principech a implicitně ne na společném koníčku. To, co jsme viděli v předchozí podkapitole se zde opět ukazuje.

„...jsou tam lidi, který jsou tak jako předem vytrženy, nějak jako že si s nimi tak nějak rozumíš. Já si na dětském hřišti se spoustu řidičů jako úplně nerozumím a ty interakce nejsou jako úplně vždycky, jako prostě to je nějak nad moje síly občas. Tak na tý Smetance už tohle jako někdo udělal za nás tím, že ta komunita se prostě formuje na základě nějakých základních principů...“ (Františka)

Akteři měli některé principy společné, byli na podobné vlně, podobného ražení. To je ale dohromady nesvedlo. Bylo to zahradničení. Asi neočekávali od začátku, že si budou mezi sebou báječně rozumět, to nevím. Jak je vidět v další podkapitole, někdo si sice ale přál zprostředkovat možnost setkávání se se sousedy a budování komunity už při založení. Že to fungovalo, byl už žitý (a dlužno připomenout zamýšlený) důsledek tohoto rozhodnutí.

4.4.4. Dobré sousedské vztahy jako záměr i praxe

V téhle kategorii jsem se setkal s nesmírně bohatým a celkem homogenním zdrojem dat. Pokusil jsem se na těchto řádcích zachytit různé odstíny toho, co zní velmi prostě: trávení času se sousedy, budování komunity. Různými prostředky aktéři hovořili o prostoru pro sousedské setkávání, vytváření místní komunity. Zahradu vidí jako velmi otevřenou, sloužila většímu množství lidí. Někteří aktivní aktéři komunitní zahrady ji vyloženě zakládali s tím, že jednou z jejích hlavních funkcí má být *pěstování sousedských vztahů* – což je koneckonců motto komunitní zahrady Smetanka.

Dostupné místo pro trávení volného času místních obyvatel bez bariér

Zahrada Smetanka byla místem, které mělo k trávení volného času lákat lidi z okolí. Níže citované zakladatelky tak podle svých slov měly od počátku v plánu zapojit sousedy, nabídnout jim nějakou netradiční možnost společně tráveného času.

O důvodech, proč s ostatními spoluzaložila zahradu Smetanka, hovořila například Saša:

*„...takže mít někde bezpečný prostor kam můžou **chodit lidi všech věkových skupin a všech příjmových skupin**, který zároveň mají nějaký vztah k té Praze 2, a zároveň mají nějaký vztah prostě k tomu, co je obklopuje, to znamená k životnímu prostředí, když chtěj nějak řešit kvalitu života, tak to jsou, to byly ty motivy, proč jsme my založili komunitní zahradu.“* (Saša)

„... jsme někdy v roce 2013 se začali s kamarády a známými okolí Smetanky a vůbec Vinohrad bavit o tom, že by bylo fajn najít nějaké místo, kde by se mohli lidi scházet, kde by mohli třeba něco pěstovat, kde by se mohly pořádat třeba nějaké akce pro děti, pro seniory, a vůbec takové příležitosti pro sousedské setkávání přímo v dané oblasti.“ (Blanka)

Víme také už z podkapitolky o vnitřním fungování²⁴, že kolektiv měl od počátku plán, jak nevytvářet bariéry ekonomického rázu a nabízelo se předplacené členství. Záměr být bezbariérový je tak i díky tomu velmi uvěřitelný.

²⁴ Podkap. 4.2.1

Místo pro sousedské setkávání

Společenskou funkci předzahrádek soukromých domů vystihuje Gehl slovy: „Zalévání květin, zametání chodníku atp. často zabralo mnohem delší dobu, než bylo nutné. Když šli kolem sousedé, práce byla ochotně přerušena ve prospěch krátkého rozhovoru přes plot“ (Gehl 2000: 193) Zdá se, že sousedé si rádi najdou cestu k tomu si popovídat, pokud je to možné a předzahrádky to umožňují. Pokud sousedé ze čtvrtě sice nemají předzahrádky, protože se nacházejí pár stovek metrů od Václavského náměstí, ale připojí se k aktivitě komunitního charakteru, začne i jejich introvertní a městské já pokojně přijímat možnost se s nimi přátelit. Alespoň občas a s některými. Tedy alespoň to Romanovo „já“.

„s tou komunitou jo jakože já jsem si říkal, já se nepotřebuji seznamovat s nějakými cizími lidmi tady ze čtvrti a pak vlastně jsem tam začal chodit a a vlastně příjemný, jakože nikdo nikoho do ničeho nenutil, ale jako seznámili jsme se tam s nějakýma pár rodinami jako přirozeně nějak no“ (Roman)

Roman je jeden z mála, kdo otevřeně přiznával, že ho příliš nezajímalo ani samotné pěstování zeleniny. Na zahradu ho přivedla partnerka. Ale ještě víc to není typ člověka, který by se chtěl příliš seznamovat s cizími lidmi. V rozhovoru postupně uznával, že obojí byl špatný předsudek. Oceňoval přirozenost, nenucenost.

Sbližování sousedů, kteří se jinak mijejí. Proti občanskému odcizení a anonymitě

Viděli jsme, že podle zakládajících členů šlo některým aktérům od samého začátku o vytvoření a prohlubování sousedských vztahů. Že se tahle představa evidentně postupně zhmotňovala a realizovala napovídají následující výroky, které už hodnotí nějaké výsledky tohoto procesu. Řada aktérů mi opravdu nadšeně líčila, to co by snad obyvateli některé vesnice bylo samozřejmé. Že se navzájem najednou víc znají. Zapovídají se spolu.

jako sousedi se třeba znají ještě v rámci baráku se poznají a když jdeš za rohem ten soused tě už nepozná, rozumíš, To je ten zážitek (Anežka)

že se tam potkali lidé, kteří žili spolu třeba 15 let v jednom vchodě a zdravili se jenom u poštovní schránky, když si vybírali poštu a prostě na tý zahradě se dali dohromady, takže si začli i povídat o tom co se děje v tom domě (Saša)

Mikovcová popisuje zahrady slovy Marečka jako tzv. „komunikativní jádra“ **bojující proti „občanskému odcizení a anonymitě“** a přidávající tak „významnou sídelní obytnou hodnotu“ [Mareček 2012: 191 cit. dle Mikovcová, 2015: 77] A to hovoří o zahrádkách obecně, tedy i o těch soukromých. Zdá se, že boření anonymity se na Smetance a v jejím okolí oproti tomu ještě násobilo. Čím jiným je *občanské odcizení a anonymita*, jestli ne skutečností, že se se sousedem po

15 letech neznáte. Respektive čím jiným je v tomto případě Smetanka, když ne *komunikativním jádrem*.

Pro mě osobně jsou jakýmsi pomyslnými vyvrcholeními úvah o sblížení sousedů významné postřehy Anežky. Plasticky vzpomíná, když ne na ten moment, tak alespoň na to období, kdy se jí před očima měnila její čtvrť. Struktury vztahů se sousedy se začali víc a víc vynořovat, až začali její vnímání čtvrti měnit. Čtvrť nejsou jen domy. Významná sídelní hodnota se pro ni začala postupně zvyšovat, reflektuje ale, že proces byl v pouhém začátku a komunikativní jádro přestalo funkci zprostředkovávat. Stále fungující KPZ ale funkci do jisté míry plní stále.

takže pro mě je největší dopad nebo byla jsem fascinovaná tím, že ta komunitní zahrada a ještě víc možná tak a KPZ, která ale teda úzce je s tím spojená, změnilo moje vnímání čtvrti, které se skutečně stalo poprvé potenciálem nějakého ..eh.. susedství a komunity

...

neříkám že se to skutečně stalo, ale jako to, že chodíš po ulici a řekneš „Tyjo toho znám, třeba jednoho dne ho budu znát víc, teď ještě ne, ale třeba jeden den jo“ to by bylo fajn“ Jenže to prostě skončilo dřív ale bylo to zase začátkem zase tý KPZky, která mi přesně ty dává tenhle ten zážitek, že potkávám nějaký známý, který znám skrz tu KPZku. (Anežka)

4.4.5. Širší okolí: co pro veřejnost Smetanka udělala?

Uznávám, že není snadné rozhodnout, jaké aktivity se týkají širšího okolí a jaké už sféry sousedů. Předchozí podkapitola nám s touto trochou splývá. Já si zkouším představit, že v ideálním případě se sféra susedství a komunity týká bližších sousedů a je k ní potřeba čas, zatímco obsah této podkapitoly se může týkat člověka z širší veřejnosti, který zahradu navštíví třeba jen jednou anebo jde jen kolem. Nejde o striktní dělení.

Podle zahradníků měla jejich činnost na Smetance spoustu přesahů. Někteří zakladatelé vyloženě zakládali komunitní zahradu s tím, aby poskytla prostor lidem spíše z širšího okolí, slovy Saši tedy spíš občanům Prahy 2. To už o motivaci Saši víme z předchozí podkapitoly. Chtěla pomoci lidem v susedství mít možnost se potkávat, takže *„mít někde bezpečný prostor, kam můžou chodit lidi všech věkových skupin a všech příjmových skupin, který zároveň mají nějaký vztah k té Praze 2.“* (Saša)

Dobře shrnutou širokou deskripci nabízí úryvek z žádosti o prodloužení nájmu areálu Na Smetance ze strany Zelené zahrady.

Zahrada Smetanka slouží jako místo, kam pravidelně chodí obyvatelé Prahy 2 všech věkových skupin, rodiny s dětmi, senioři a mladí lidé a věnují se zde jak drobnému zahradničení, tak volnočasovým činnostem. Za období naší činnosti se nám podařilo uskutečnit více než 40 akcí pro občany Prahy 2. Mezi ně patří například spolupráce s Domem dětí a mládeže a jejich dětmi,

spolupráce s místními školkami a dalšími spolky i institucemi na Praze 2. Pravidelně pořádáme akce pro rodiče s dětmi, sportovní aktivity i tematické akce, jako například vánoční koledování, dýňové slavnosti a mnoho dalších. (usnesení 649, příloha 2: 8/2016)

Saši popis akcí pro širokou veřejnost a Hankou zmíněnou spolupráci se skupinami podporující adopci dětí stejnopohlavních párů při pochodu Prague pride vidím jako pomyslnou hranici mezi službou komunitě a službou širšímu okolí. Obě už se týkají širšího okolí, veřejnosti. Nabídka prostoru všem mateřským školkám na Praze 2 také vypovídá o snaze oslovit širší okolí a pomoci.

Nebo když, vždycky když je Prague pride, tak na Smetance bylo třeba výchozí nebo setkávací místo před tím průvodem pro skupinu která chtěla, která prosazovala adopci dětí stejnopohlavních párů, ... a tak ty třeba se jako setkávali tam a pak šli teprve do toho průvodu, jakože tam byly různé vztahy a ta Smetanka nabízela místo, jak se jako organizovat i jinak než jenom v souvislosti s tou zahradní komunitou.

...

„Hele my jsme to nabídli všem školkám v Praze 2 že si tu zahradu můžou využívat, protože jsme viděli, že většina z nás tam chodí dopoledne, a bylo nám to jako škoda a chtěli jsme tam jako navázat co nejvíce skupin, aby to bylo jako nejpestřejší využití a ozvali se nám dvě mateřské školy...“ (Anežka)

4.4.5.1. Úklid a zkulturnění prostoru, jeho využití a zkrášlování okolí

„... nám to ta radnice pronajala a bylo hrozně zanedbaný a zamčený, vlastně nikdo to nepoužíval“ (Hanka)

Zahradníci hovořili v souvislosti s prostorem Smetanky o velké námaze, kterou stálo prostor uklidit. Zopakujme slova Blanky: *„strašně jsme se tam nadřeli, protože to tam bylo opravdu zanedbané, tam to 6 let, nebo možná ještě déle, leželo ladem.“ (Blanka)* Jednoznačně ho považovali potom za lepší, než když ho přebírali. Po navrácení pozemku byl dva roky nevyužit a opět se jeho stav horší. Zahradníkům se nelíbilo, že pozemek leží ladem a teoreticky i prakticky ho ještě mohli nějaký čas využívat, „ale jako opravdu jsme museli dnem ukončení nájemní smlouvy tu zahradu předat, i když potom ještě skoro dva roky byla opuštěná, nic se tam nedělo, tak jsme museli odejít.“ (Blanka)

Radní Mojmir ale vůbec nemyslí, že by zahradníci prostoru nějak významně pomohli. Upozornil mě, že na téma není odborník, ale pokusil se o komunitním zahradničení vyprávět z doslechu. Řekl bych, že s jeho vymezením komunitního zahradničení ve městě by zahradníci souhlasili a s jeho závěry ne.

„co jsem slyšel třeba od známých, který se třeba s něčím podobným setkali v zahraničí, tak tam byl dost diametrální rozdíl v tom, že tam ty komunitní zahrady vznikají tak, že ty lidi si vytipují prostor, který je nějakým způsobem neutěšený, neestetický zdevastovaný, požádají obec aby, jestli by si tam mohli nějakým způsobem jaksí něco pěstovat, jestli by to mohli zkulturnit a spíš jdou tou cestou, že teda té obci vlastně dají svůj volný čas na zušlechtění toho místa, takže je to o tom, že si nějaký plácek ve městě, který není moc příjemný, tak z něj udělají hezké místo, které pak slouží všem. Takže starají se tam prostě o kytičky a keříky, nedělají tam tábořiště, nechlastají tam, prostě tam pěstují kytičky a dělají to hezké a dělají to za své peníze. Tady bych řekl že to byl trošičku pravý opak.“ (Mojmír)

Jelikož asi nemůžu rozsoudit tohle rozdílné vidění, nechám čtenáři na posouzení fotografické ilustrace proměny prostoru v čase.

Obrázek 7: Stav prostoru 17. 2. 2014 (Foto archiv MH)

Obrázek 8: 11.4 2015 (Foto archiv MH)

Vizuálně se v prostoru opravdu nic úplně zásadního nestalo, pokud soudíme celek. Z fotografií je patrné, že přibyly truhlíky a část půdy se začala využívat k pěstování rostlin. Zrak a estetické preference umí být navíc ošidné. Fotky původního stavu mám pouze z doby vegetačního klidu, věřím že na konci jara mohl mít prostor svou poetiku městské divočiny v progresu. Vidím ale, že hlavní změnou je využití lidmi. Sociální rovina, o které je tahle kapitola, je patrná.

Obrázek 9: Stav prostoru 17. 2. 2014 (Foto archiv MH)

Obrázek 10: Loučení s komunitní zahradou, demontáž truhlíků (21.4. 2017)

Obrázek 11: Celkový pohled: Zahrada rok po uzavření - opuštěná (Foto a titulek: archiv Kateřina Jechová, 2018)

Obrázek 12: První den otevření (foto MH, 31.5. 2014)

4.5. Argumentace pro zánik zahrady Smetanka – důvody proti zachování

Tato kapitola odpovídá na část druhé výzkumné otázky, zabývá se argumentací ohledně legitimizace zániku komunitní zahrady, nejprve jasnějšími argumenty. Druhá část se týká uzavřenosti a neprospěšnosti zahrady.

4.5.1. Dočasnost zahrady a plánované sportoviště: nejsilnější argumentace legitimizace zániku

Z pozice radních, samotných zahradníků i veřejnosti na sociálních sítích se velmi často objevovala legitimizace zániku skrze **projekt sportoviště**. V době uzavření časově omezené nájemní smlouvy na prostor žádný projekt ještě nebyl, byl zde ale takový předpoklad. Plánovaná výstavba se zdá být jednoznačným a neotřesitelným důvodem k tomu, aby se prostor zahrada Smetanka uvolnila k jinému využití. Nikdo nechtěl rozporovat, že děti z přilehlé školy mají mít možnost sportovat, i když se pravda různily názory, zdali to má být právě zde. Druhým takovýmto velmi silným motivem byla **dočasnost**, provázená **provizorností**, tyhle dva termíny se navzájem doplňují a vycházejí z emické perspektivy informátora-radního, provizornost byla jedním z *in vivo kódů*, který dobře pasoval na několik dalších výroků. Řada aktérů zkrátka tvrdila, že místo bylo od začátku na dobu určitou, což je podloženo fakticky, smlouva mezi nájemcem a spolkem Zelená Zahrada byla od začátku na dobu určitou, jednou byla prodloužena. Jenže pod hladinou této zdánlivé homogenosti se skrývá široká paleta názorů. Stejným faktorům se připisovala různá míra smysluplnosti a legitimacy. O tom více v další, šesté kapitole.

4.5.1.1. Legitimizace zániku skrze dočasnost a provizornost zahrady

Aktér radní, Mojmír, se provizorností zaštiťoval v rozhovoru opravdu mnohokrát v různých kontextech. Třeba existenci zahrady legitimizoval skrze využití prostoru, jednoznačně však dočasného: „*pro nás (pozn. pro radnici: správce pozemku) bylo smysluplné, že tam aspoň, že to někdo využíval po dobu, kdy by se to nějak nevyužilo, takže ano v tomto duchu to smysluplné bylo, nelze ale o tom mluvit jako o nějakém dlouhodobém využití, to je pro mě zcela neadekvátní*“.
(Mojmír)

Dále radní omlouval drobné negativní dopady komunitní zahrady na okolí s tím, že vzhledem k dočasnosti komunitní zahrady na daném místě vlastně o nic nešlo: „*takže ano nějaký negativní dopady na okolí tam taky byly, ale vzhledem k tomu že to byla nějaká krátkodobější záležitost na dobu určitou, tak jsem to nevnímal jako nějaký zásadní problém.*“ (Mojmír)

Explicitně se k dočasnosti vyjadřuje například Anežka, když říká: *mě taky přišlo prostě blbě se tvářit, že máme jako nárok na věky na ten prostor, když ta původní dohoda byla na rok a pak na dva roky. Takže ono formálně to bylo ok, měli jsme ty smlouvy a pak skončila smlouva. A mně tohle necto přijde, nemůžeme jim vyčítat, že zničili nějaký prostor fungující.* (Anežka)

Když jsem se jindy snažil v našem rozhovoru dobrat toho, do jaké míry by zahrada mohla setrvat v místě děle, Mojmir opět konzistentně připomíná, že dočasně by to samozřejmě šlo. Za dočasné považuje už několikaleté fungování této komunitní zahrady. Mojmir často dává do opozice provizornost (zahrady) s nějakou patřičnou a stálou funkcí. Prostor byl podle něj pouze dočasně nezpůsobilý jako hřiště a měl si svou funkci získat zpět. Dlužno dodat, že nezpůsobilý byl dlouhá léta.

„...Pokud by ta příprava, pokud by ta stavba nebyla připravená nebo na ní nebyly prostředky, to znamená to provizorní období (Tazatel: to je dobrý příklad), kdyby bylo delší, tak by nebyl žádný důvod, proč by tam nebyli, to skutečně bylo na vyplnění toho období, kdy už to hřiště jako ztratilo způsobilost fungovat jako hřiště.“ (Mojmir) Pohledem zahradníků ale přesně takováto situace nastala a je pravdou, že během zbytku roku 2017 a 2018 nakonec na pozemku žádný viditelný pokrok nenastal.

Na skutečnost, že místo bylo od počátku jednání mezi spolkem a MČ míněné jako dočasné, velmi často upozorňovala starostka, často v té věci citovaná v médiích, která se k tomu například vyjadřuje v září 2016 na TV NOVA v odpoledních televizních novinách anebo v rozhovoru pro magazín Euro:

Jakub PACNER, redaktor: Podle starostky Jany Černochové členové komunity věděli, že smlouva byla podepsaná na dobu určitou.

Jana ČERNOCHOVÁ, starostka Prahy 2 /ODS/:

Jim se líbily tyto prostory, my jsme je varovali, že tyto prostory jsou ale na dobu dočasnou, že když by si zvolili jiné prostory, tak tam mohou být trvale. [Pacner, 9/2016]

...

Proč chcete zrušit komunitní zahradu na Vinohradech?

Takto otázka nestojí. Zahradě Smetanka končí pronájem na dobu určitou v dubnu 2017. Zástupci zahrady od počátku vědí, že jim pronájem skončí, a že Praha 2 jim tento pozemek pronajala podmíněně, než bude realizovat na pozemku vlastní projekt multifunkčního hřiště pro děti. Vybrali si tento pozemek, i když jsme jim nabízeli před třemi roky i jiné, kde jsme jim mohli dát nájem na dobu neurčitou, ne podmíněně na dobu určitou, jako v případě Smetanky [Čapková, 9/2016]

4.5.1.2. Zánik zahrady z pozice plánu postavit sportoviště pro děti

Zánik komunitní zahrady Smetanka dále někteří aktéři legitimizovali plánem postavit zde sportoviště. Jak už jsme viděli výše, na dočasnost podle svých slov upozorňovala starostka už před začátkem fungování komunitní zahrady. V Časové ose jsme viděli, že smlouva byla opravdu na dobu určitou a že v říjnu 2016 rada městské části nesouhlasila s prodloužením smlouvy pro spolek, souhlasila s návrhem přílehlé základní školy o navrácení pozemků pro sportovní využití žáků a upřednostnila tak sportoviště před zahradou. Z oficiálních usnesení rady městské části je patrné, že ve stejném měsíci rada navýšila rozpočet o částku na projektovou dokumentaci stavby multifunkčního sportoviště a v dalším roce už měla připravený projekt a sháněla dodavatele stavby. Projekt sportoviště je tedy zřejmě nejhmatatelnějším a nejjednoznačnějším argumentem pro zánik.

Když jsem se Mojmíra ptal, co si myslí o názoru jednoho ze zahradníků, že by si radnice měla hýčkat zdola iniciovanou aktivitu, která stmeluje sousedy, argumentoval pro neodvratitelný zánik právě zájmem dětí a sportovištěm pro ně.

„No tak radnice si musí hýčkat spoustu věcí, ale posláním radnice je především hýčkat si děti teda a tady si hodlá hýčkat asi 800 dětí, který si tam budou hrát (asistent: 1200), no tak 1200 dokonce teďka, takže hýčkání 1200 dětí před hýčkáním asi 70 lidí, který si rádi dělají ohničky, dala naprosto správně přednost...“ (Mojmír)

Podobně o zániku referovala některé média, kdy se diskurz věcně dotýkal nutnosti zániku vzhledem k plánu postavit sportoviště pro žáky. Informace se objevovaly zejména v regionálních periodikách zaměřených na Prahu a její části. Jako příklad poslouží tenhle článek, kde přebírali autoři tento argument jako hlavní a ve kterém celkově vycházejí spíše ze zdrojů radnice

Zelené zahradě končí nájem pozemku na dobu určitou v dubnu příštího roku, poté by na místě mělo vzniknout hřiště nejen pro žáky sousední základní školy, ale obecně pro děti z mateřských a základních škol Prahy 2. Pravidelně sportovat by tak na hřiště chodilo až 1200 dětí. [redakce Pražský Patriot, 9/2016]

Obdobně z informací radnice vychází články, které mají tendenci být poněkud zabarvenější a zohledňovat názory zástupců Zahrady Smetanka, snad jim i stranit. Zároveň v následujícím úryvku vidíme, že jedna ze členek spolku a zakladatelek zahrady v jedné osobě na jedné straně respektuje potřebu dětí sportovat, netvrdí ale automaticky, že by to nutně mělo znamenat zánik zahrady.

Chápeme školu, že chce rozšířit prostory, na nichž budou moci její žáci sportovat. Pevně však věříme, že vedení Prahy 2 najde takové řešení, které tuto potřebu naplní, ale zároveň zůstane zachována zavedená a velmi oblíbená zahrada, na kterou

pravidelně dochází rodiny, mladí i senioři z Prahy 2," říká Pavlína Kalousová, předsedkyně spolku Zelená zahrada.

Radnice má jasno (pozn. = nadpis)

Prosby občanů, kteří žádají zachování zahrady, ale radnice Prahy 2 neslyší. Ve své tiskové zprávě zveřejnila záměr postavit sportovní halu už v příštím roce. "Multifunkční hřiště s celoročním provozem vznikne během příštího roku na pozemku na rozhraní ulic Na Smetance a Italská," píše se v dokumentu. ...

[Ďurčíková, 9/2016]

Na legitimizaci zániku skrze sportoviště navazuji v šesté kapitole²⁵, kde dostávají prostor zahradníci a hovoří o něm ze své perspektivy.

4.5.2. Navenek uzavřená zahrada?

Součástí argumentace proti zachování zahrady byla rétorika poukazující na to, že zahrada Smetanka byla ve skutečnosti soukromý a uzavřený projekt, který nebyl prospěšný nikomu kromě členů.

Argumentace radního Mojžíra je taková, že zahradníci zde realizovali svůj koníček, zájem malé skupiny lidí. To už víme. Netvrdí, že by to samo o sobě ale byl nějaký problém. Zdá se, že pro zájmové spolky, jak je také rád nazýval, má pochopení. Jediným problémem je potom střet zájmů, který prezentuje jako soukromý zájem spolku a zájmu veřejného reprezentovaného nutností výstavby sportoviště v místě zahrady Smetanka, jak jsme viděli v předchozí podkapitole. Touhu zahradníků na pozemku pokračovat, chápe jako *zájem té Skupinky lidí, který by tam jistě rádi ... (chtěli zůstat)*, ale on z pozice mandátu a odpovědnosti občanům jinde dodává: *ale my co musíme zastupovat veřejnost, se na to bohužel musíme dívat jinak hahaha, našťastí teda, ne bohužel.* (Mojmír) Principiálně má samozřejmě pravdu. Otázka pro zahradníky je, jakou veřejnost a z jakých důvodů zastupuje, ale na to je nechám reagovat později.

Byly zde další hlasy, které říkaly, že vlastně nejde o zahradu komunitní, ale soukromou. Objevoval jsem je zejména v komentářích na facebookové stránce zahrady Smetanka a pod články o ní. Radní by mohl být lépe informovaný, jak je a není zahrada uzavřená a komu je přístupná, měl exkluzivní přístup k některým dokumentům a zahradníci se na otevřenost a prospěšnost zahrady snažili neustále poukazovat. Například v roce 2016 poslali radnici dopis²⁶, kde o svých aktivitách

²⁵ Podkap. 4.6.3

²⁶ Z dopisu cituji v části 4.4.5., byl jako příloha usnesení ÚMČ P-2 (usnesení 649, příloha 2, 8/2016)

pro veřejnost píše a při hrozícím zániku potom zaznívaly v září z pozic zahradníků podobné hlasy na interpelacích na městské části²⁷. U uživatelů sociálních sítí nejsem schopen míru obeznámení se skutečnou situací nebo opravdovou znalost situace posoudit. Diskurz soukromé zahrady mohl vzniknout zcela nezávisle, zahradu nemuseli nikdy navštívit anebo vidět. Radního postoj už známe, mimo něj byla ona rétorika takováto:

Těch údajných 300 lidí možná kdysi podepsalo nějakou komunitní petici. V realu si tam pár desítek lidí občas udělá oheň a mejdan. Což je prima, taky bych chtěl bydlet v centru a k tomu mít velkou zahradu zadara. Ale každá pohádka jednou skončí, a oni to dobře věděli. (podepsaný uživatel – diskuse k článku na idnes.cz duben 2017)

Takové hlasy korigují hlasy všech zahradníků. Zahrada nebyla uzavřená a pokud, tak zdánlivě: pouze první sezonu nebyla plně otevřená. Od počátku zde byla možnost mít členství zdarma anebo výrazně snížené pro členy, kteří nechtěli vlastní truhlík. Přijít „si posedět“ bylo pro veřejnost zprvu oficiálně možné v určitých hodinách, později víceméně kdykoli přes den, kdy byla zahrada otevřená.

4.6. Zánik podle zahradníků: důvody i proces

Tak asi by nebyl žádný důvod, proč by tam nebyli, odpovídá Mojmir na otázku, jak by se věci měly, kdyby se sportoviště nestavělo.

Analyzovaná data mi skutečně na první pohled naznačují, že vlastně nikdo není nějak oficiálně či viditelně proti zahradě. Nebo neskrytě. Zánik se legitimizoval pouze přes nutnost využít aktuální prostor, jak jsme viděli výše. Ani starostka či radní v médiích, ani můj informátor radní se nikdy nevyjádřili proti komunitní zahradě jako takové a oba se naopak nechali slyšet, že na jiném místě by zahrada dále mohla fungovat. Jen se takové místo nenašlo. To podle většiny aktérů není náhoda, podle nich bylo od určité chvíle vedení radnice různými způsoby výrazně zaujaté proti komunitní zahradě a chtělo ji zničit.

²⁷ Dostupné pod datem 19.9. 2016 <http://urad.praha2.cz/Volebni-obdobi-2014-2018>

Z rozhovorů je patrné, že zahradníci mají celkem pestrou paletu názorů, proč zahrada po třech sezonách skončila a proč nebylo snadné pokračovat ani na žádném jiném místě. Identifikoval jsem ohledně toho desítky kódů a sdružil je do téměř tuctu nadřazených kategorií. Pro samotný text jsem vybral pouze to, co považuji nej důležitější a co má větší výpovědní hodnotu. Politický rozměr sporu a argumentaci zahradníků ohledně sportoviště.

4.6.1. Vedení radnice a obava ze zahrady jako „politické záležitosti“ i konkurence

Motiv, který prostupuje naprostou většinu rozhovorů je, že vedení radnice spatřovalo v lidech sdružujícím se na zahradě Smetanka nějakou politickou hrozbu. Zahradníci jsou pevně přesvědčení, že není jiné vysvětlení arogantního a nevstřícného jednání většiny radních, rétoriky urážlivých pojmenování, trvání na tom, že v žádném případě nemůže být nájem prodloužen ani o několik dnů (což by si zahradníci přáli kvůli svážení a ukládání věcí, např. truhlíků) či do doby začátku výstavby a proč jim fakticky nebyli vůbec nápomocní při hledání nových prostor. Aktéři tvrdí, že fungování zahrady, byť nebylo dokonalé, nemělo žádné negativní dopady na okolí, „*fakt to tam probíhalo velmi kultivovaně, klidně. Spíš to byl politicej problém no*“. (Blanka) Bylo naopak přínosné pro sousedské vztahy i širší okolí²⁸. Výjimečně si velmi arogantní chování radních a neochotu připustit jakoukoli diskuzi prostě neumějí vysvětlit, ale většinou mluví o politických důvodech. Řekněme si na těchto řádcích, co těmi politickými důvody mínili. Pro úplnost, na jedné straně stavbu sportoviště chápala většina jako záminku pro zánik zahrady²⁹, ale na druhé vítali možnost moci se přestěhovat kamkoli jinam v okolí³⁰.

B: Oni říkali na radnici, že jsou to nějaký ekologické aktivisti a zelený a neomarxisti a tak, ale to vůbec nebyla pravda, protože tam byli lidi z různých, různých politických názoru, nebo ani jsme nevěděli jakých politických názorů, protože to nikoho moc nezajímalo

T: A to říkali Při jakých příležitostech?

B: Na těch zastupitelstvech, interpelacích ... (Blanka)

Zahradníci se proti různým názorům, že byli politické uskupení jasně vymezovali, ale za velmi zajímavý považují fakt, že jedním dechem dodávají, snad trochu s nadsázkou, že kdyby politickým uskupením opravdu byli, snad by i chápali jistou neochotu ze strany městské části: „...*přitom je to, já nevím, pěstování zeleniny a kdyby to byla nějaká politická aktivita, bych si řekl ok, třeba je to nějaký nechtěný. Možná jsem naivní, ale mě to teda jako politická aktivita nepřišlo.*

²⁸; jak jsme viděli v podkap. 4.4.3 a 4.4.4

²⁹ menšina naznačovala, že si to celé prostě neumí vysvětlit: v okolí jsou jiná sportoviště – jak se píše v podkapitole 4.6.2.1

³⁰ Podkap. 4.7.2

Podhoubí nějakýho politickýho odporu, že tam pár desítek lidí něco dělá.“ (Jindřich) Hlavně si tedy vykládali nevstřícný pohled radnice jako nespravedlnost či něco obtížně pochopitelného.

„Oni si mysleli na radnici, že prostě je to politická záležitost i když to je teda absolutně blbost, protože jako já třeba až po roce jsem se dozvěděl, nebo možná dřív, kdo třeba z jaké strany, protože tam bylo několik lidí z městské části ale prostě byli třeba z opozice, jak jsem se dozvěděl, že jsou v nějaké politické straně. Mě to nezajímalo.“ (Jindřich)

Politická opozice ve volbách, takový je celkem konzistentní odstín těchto názorů, tedy že se radnice dívala nelibě na aktivní lidi, kterým nerozuměla a projektovala si do nich možné ohrožení svojí celkem dobré politické pozice na městské části.

„Pokud nerozumíte tomu, že proč to ty lidi dělají, tak se do toho promítáte nějaký svoje jako představy, který jsme se snažili vyvrátit, ale nepovedlo se to, jako že tam třeba nevzniká nějaká politická opozice, která bude chtít jít do voleb.“ (Saša)

„A zároveň mi přišlo, že to jako fakt začlo bejt vnímaný jako za strany paní starostky jako nějaký osobní ohrožení, jinak já si totiž nedokážu vysvětlit to chování, ty reakce. Jako vlastně strašně konfliktní anebo na kolik byly rozpoutané právě tím jako pocitem, že jsou v tom prostě zapojení ty lidi z toho zastupitelstva, který asi jdou proti ní, já nevím no.“ (Františka)

Dlužno dodat, že někteří členové spolku byli aktivní v politice, někteří dokonce jako zastupitelé městské části Prahy 2. Oficiální listina z léta 2016, kterým žádá spolek o prodloužení nájemní smlouvy, obsahuje také ujištění, že *za výbor Zahrady Smetanka vám také garantuji apolitickou činnost Zahrady.* (usnesení 649, příloha 2: 8/2016) Zahrada nijak jednotně jako politický subjekt nevystupovala. Podle slov řady aktérů politika vůbec nebylo téma a o členství těch kterých zahradníků v nějaké politické straně se dozvídali po velmi dlouhé době, zpravidla náhodou.

4.6.1.1. Sportoviště pro děti jako politické body a zviditelnění před volbami

Podle Saši byl jedním z motivů zániku tlak na stavbu sportoviště vyvolaný snahou získat politické body, zviditelnit se pro voliče: *„takže před volbami bylo potřeba udělat něco pro lidi, v uvozovkách, něco fotogenického, někde se staví, a taky kde se stříhají pásy abych tak řekla“ (Saša)*

Tisková zpráva Úřadu městské části z června 2018 neopomněla připomenout, že stavba sportoviště je součástí plnění volebních slibů.

V těchto dnech začíná výstavba nového sportovního hřiště při ZŠ Na Smetance. Městská část Praha 2 tak plní svůj slib, že učiní toto místo na rozhraní ulic Na Smetance a Italská atraktivním pro školáky a děti z nejbližšího okolí (Tisková zpráva, 6/2018)

Celá stavba sportoviště tak mohla být něčím, co se hodilo z hlediska zviditelnění se, získání příznivců. Politice zde v této podkapitole rozumím méně ve smyslu anglického *policy*, tedy obsah politiky, kurs a více v pojetí *politics*, provoz politiky, získání moci a střetu jednotlivých *policy*. [Rynda, 2017]

4.6.1.2. Jaká politika?

Operujeme-li tady v šesté kapitole s pojmem politika, je nutné zdůraznit, že pojem je velmi obsáhlý a nese spoustu významů. Aktéři pod politickými důvody zániku viděli různé věci. Není to bezprostředně předmět mého výzkumu, proto se nebudu více rozepisovat o teoretickém zakotvení.

Hanka v jednu chvíli hovoří v souvislosti s politikou například svém pohledu na uspořádání společnosti „*třeba kdyby byla nějaká osa těch lidí, který tam byli, tak já třeba myslím že patřím na okraj té osy, že jsem tak jakože mám třeba političtější důvody, proč to dělám, ... mám nějaký představy o fungování společnosti a ta zahrada se blížila nějak tomu modelu, který si představuju*“, (Hanka) který nám dala nahlédnout v druhé kapitole, kde ukazovala, že jí záleží na možnosti předplaceného členství pro zahradníky, který by na něj neměli. Žádný jiný aktér to nepovažoval za tak důležité, aby mi v rozhovorech řekl.

Původně jsem chtěl rozepisovat tyto různé politiky v souvislosti se zánikem ve vlastní kapitole, ale je to materiál na formulaci nových výzkumných otázek a celou další diplomovou práci. Jedna z možností byla pojmout střet politik jako vyvrcholení celého textu a ukázat, co vše se skrývalo za zdánlivě prostým sporem o podobu jedné parcely. Tato sociopříroda [Swyngedouw 2010, 2011], v jiném režimu chápání pozemky parc. č. 2256/1, 2256/2 a 2256/3, totiž ukazovala *par excellence*, jak různé politické spory formují podobu sociopřírody. Chci zde nabídnout jen drobnou ochutnávku okruhů, čeho by se text týkal.

Do sporu o sociopřírodu mělo vstupovat **vyřizování starých účtů mezi politickými stranami** na komunální úrovni. Podobně mělo jít o **střet pohledu na spolurozhodování v politice** tradičních politických stran, aktéry konkrétně zmiňovaná ODS s tradicí na městské části, s občanskou společností. Rozuměl jsem těmto odkazům jako střetu vidění světa Václava Klause a Václava

Havla, jak se právě v 90. letech obnažovalo. Z pozice technologie a udržení moci mělo jít zase o **odříznutí možné politické opozice**, to jsme už viděli výše v předchozích podkapitolách. Nedovolit ji růst. To jsou některé příklady. Zmíněné rozpory se navíc mísily, střet vidění světa se sešel s nadcházejícími volbami v roce 2017 a 2018: „...*je to prostě jako vlastně střet vidění světa, jo, a v případě ještě jakoby umocněné tím faktorem, že se blížilo další kolo voleb...*“ (Saša)

Všechny tyto spory vycházející z politiky mají vliv na podobu toho, jak městská část vypadá. Vliv politiky na přírodu ve městě a veřejný prostor ilustruje Blanka: „*Oni prostě přemýšlí v té dimenzi devadesátých let a už vůbec je netrápí, že třeba se může přistupovat k tomu prostření nějak jinak, třeba trošku s ohledem na tu přírodu, na lidi, který tam bydlej, s ohledem na klimatickou změnu, jo je to jedno, oni prostě chtějí využít ten prostor.*“ (Blanka)

4.6.2. Sportoviště byla záminka. Pohled zahradníků

Navazme na výrok Blanky jen o pár řádek výše a nechme ji domluvit: „*oni prostě chtějí využít ten prostor. Tady to bylo i z toho důvodu, že chtěli tu zahradu zlikvidovat, protože jim vadila. Takže to bylo za každou cenu tam postavit cokoliv.*“ (Blanka)

Hodně nám toho říká Jindřich, když naznačí, že o projekt tady podle něj sice šlo, ale až v druhém řádu. Nevidí projekt hřiště jako důvod k zániku zahrady, ten vidí jinde, v politickém sporu.

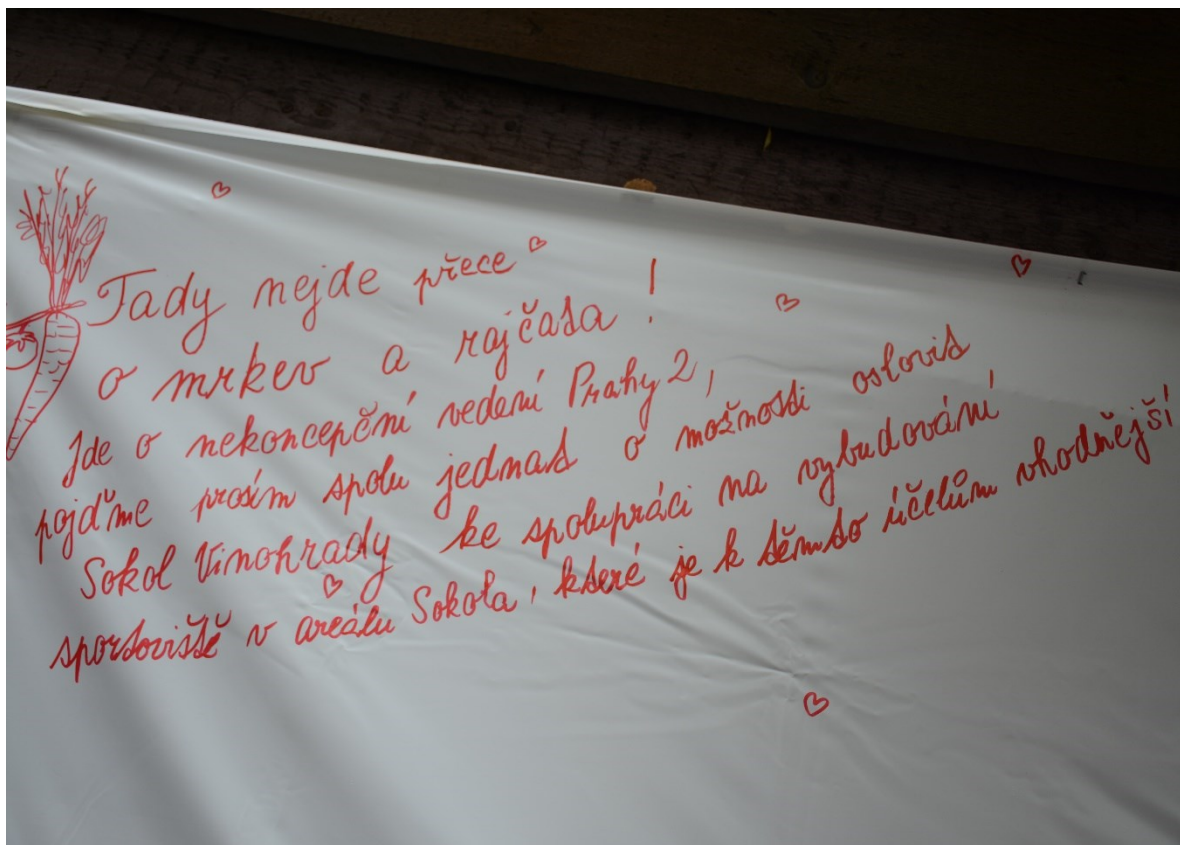
Tazatel: Chtěl jsem se zeptat, jak si myslíš, že prostě to co jste na zahrádce Na Smetance dělali, jak se lišilo od představ radnice, jestli na to máš nějaký názor nebo...

Jindřich: ...Hale já si myslím že, já asi nevím, jestli radnice přímo měla nějaký představy, spíš jako jestli tam mohl být kámen úrazu samozřejmě byl tam nějaký projekt oukej, ale spíš si myslím, že tam největší problém byl v tom, že radnice to viděla jako politickou záležitost hlavně Strany zelených, ale jako tím že jsem tam fungoval a žil tak jako vím, že to bylo tak apolitický seskupení tam. (Jindřich)

Někteří zahradníci, když komunitní zahradu zakládali, předpokládali, že škola o pozemek neměla zájem. Většinou usuzovali z toho, že pozemek byl delší čas nevyužívaný a Základní škola ohledně něj ohledně něj neaktivní. V roce 2014 tedy Blanka zjistila s ostatními, že: „*tam leží ladem už několik let a že by možná stálo za to ho získat do pronájmu. Zjistili jsme teda, že ten pozemek patří městské části Praha 2. Škola, která s ním sousedí, o něj nemá zájem.*“ (Blanka)

4.6.2.1. Sportoviště? Opravme raději Sokola!

Zahradníci shodně vypovídali, že míst na sportovní vyžití je v okolí dost a nepřijde jim nutné stavět další, jak říká Blanka: „*Třeba sportovišť je tam hodně v okolí. Třeba paradoxně nedaleko pár metrů od toho je Sokol Královský Vinohrady, kterej má strašně zanedbaný pozemky, který by bylo dobrý opravit a mohly by tam být nádherný sportoviště, ale oni se prostě rozhodli, že to hřiště bude tam,*“ (Blanka) která zde rámuje spor do úrovně my versus oni. Obzvlášť často zazníval argument, že není potřeba stavět sportoviště stovky metrů od existujícího areálu T.J. Sokol Praha, Královské Vinohrady.

Obrázek 13: „Nápis na stěně vzkazů na plotu prostoru zahrady“ (Foto MH 17. 9. 2016)

Ruku v ruce s využitím Sokola nejen pro žáky ZŠ Na Smetance se pojí rétorika komunikace. Františka poukazuje na to, že radnice by měla se zástupci Sokola najít společnou řeč. Že by kvůli stavbě sportoviště tak měla zaniknout zahrada se jí zdá nešťastné.

„*A úplně dobrý nebyl ten argument, že tam musí vzniknout ta sportovní hala, když prostě ty víš, že jen o 400 metrů dál na kopci stojí jako největší sportovní areál ve střední Evropě, prostě ten sokol jako. ... jako když to vezmeš jako z takového toho jako selského pohledu, tak by bylo vlastně mnohem lepší kdyby radnice dokázala komunikovat s tím sokolem, aby se ty prostory tam vytěžily jako na 100%, aby se tam některé části opravily A najednou ti tady někdo tvrdí, že tady zrovna na tom pozemku musí vzniknout nějaká prostě strašně drahá nafukovací hala, která je prostě strašně potřeba a ty víš, že o 400 metrů dál je prostě obrovské sportovní areál, který by potřeboval*

zafinancovat a zároveň zabírá tak velkou plochu, že by se tam pravděpodobně nějaká nafukovačka někde ještě vešla.“ (Františka)

K tomu se mi vyjádřil Mojmír za pozici politika celkem rázně: „*Výborný nápad, kdo ten nápad má, tak doporučuju se obrátit se na Sokol, poskytnout jim 350 milionů na rekonstrukci, pak je přimět, aby uzavřeli smlouvu se školou za jednu korunu ročně a pak se můžeme k tomu nápadu vrátit.*“ (Mojmír) Fakticky je to opravdu tak, že Sokol není ve správě městské části. Přejde mi v reakci na Mojmíra příhodné, že Františka mluví spíš o komunikaci, o možnosti hledání řešení. Ne o povinnosti.

4.7. Pro zachování: proč, kde a jak měla zahrada Smetanka zůstat?

V textu jsme prozatím viděli celkem dost argumentů, které můžeme spolu se zahradníky považovat za argumenty pro zachování zahrady. Jen o několik řádků výše jsme se dozvěděli³¹, že podle mnoha aktérů je v blízkém okolí Smetanky **dostatek sportovišť** a není tedy vysloveně nutné komunitní zahradu rušit.

V kapitole o důvodech zahradníků k založení zahrady a fungování na něm z pohledu zahradníků jsme viděli pestrou argumentaci, podle které fungování zahrady **pomáhalo budovat sousedské vztahy**³² a mělo různým způsobem **pozitivní vliv na širší okolí**³³, kterému sloužilo. Zahrada byla podle některých aktérů otevřená veřejnosti, informátor radní měl přesně opačný názor, šlo prý jen o *soukromou aktivitu* několika desítek lidí. Otázkou je, jestli je to pro zahradníky vlastně nějaký protiargument. Z jejich pohledu byl jejich *soukromý* čas na Smetance také důležitý. To, že komunitní zahradu sami zahradníci využívali má také svojí výpovědní hodnotu. Aktérům se z různých důvodů na zahradě prostě líbilo, měli ji rádi. Když popisovali svoje činnosti na zahradě, většinou přímo či nepřímo říkali, že právě proto by chtěli, aby komunitní zahrada zůstala. Trávili zde čas děti, které se mohly prakticky učit o přírodě, měly to většinou kousek na zahradu, kterou zpravidla samy v domě neměly a chodily se zaléváním či rýpáním v hlíně zbavovat stresu. Takových důvodů bylo více, jsou rozepsané v příslušné podkapitole *Činnosti jedinců a jejich rodin* ve čtvrté kapitole empirické části.

³¹ Podkap. 4.6.3

³² Podkap. 4.4.4

³³ Podkap. 4.4.5

Dosavadní argumentace zahradníků je tak dobrým shrnutím a úvodem k této kapitole, kde se o legitimizaci další existence zahrady dozvíme více. Vybral jsem tři motivy. Ptejme se, **proč, kde a jak** mohla komunitní zahrada Smetanka **dál fungovat**.

První se týká unikátnosti zahrady. Druhý fakt, že se zahrada mohla zachovat alespoň na jiném místě. Třetí motiv interpretuje zmínky zahradníků o možném skloubení sportoviště se zahradou.

4.7.1. PROČ: „Jinde na Vinohradech nezažiješ“ Unikátnost zahrady v rámci Vinohrad i celé městské části

Z dat vyplynulo, že aktéři považovali Smetanku za zcela unikátní prostor, který jinde v dané městské části nemá obdoby, že zkrátka: „*Takovýhle místo jako je Smetanka prostě není v Praze jiný.*“ (osoba) [Pacner, TV Nova: 9/2016] Hovoří se tak o prostoru zvláštním, jedinečném svého druhu, který má být zachován už jen proto, že se nikde v okolí takový stejný nevyskytuje. Většinou zahradníci hovořili o kontextu Vinohrad anebo celé městské části, tedy oblasti, kterou znají a kde žijí. Snad je to má drobná oborová deformace, ale tahle argumentace mi připomíná důvody pro ochranu nějakého živočišného nebo rostlinného druhu. Je-li vzácný, máme si jej považovat. Je-li kriticky ohrožený, snažíme se jej za každou cenu zachránit. Vzpomeňme si na mediální vír okolo nosorožců severních bílých při zdechnutí jednoho ze tří posledních svého druhu.

Aktéři rámuji jedinečnost Smetanky do spousty historek a obrazů, třeba *že sedím s dětmi u otevřeného ohně vedle zeleniny, zatímco slyším ruch magistrály* (interpelující občanka: 9/2016) na kterých si můžeme ukázat, za jak unikátní prostor jej považovali:

„ale že třeba jsme tam chytali vodu jako dešťovku do nádrže velký a pak když bylo moc velký teplo tak jsme třeba dávali do vaničky vodu a děti se tam mohly koupat a tak a to jsou jako věci, který normálně na Vinohradech nezažiješ“

...

„Jiný lidi třeba který neměli děti, tak hrozně se jim líbilo že to je asi jediný místo v Praze 2 kde můžou grilovat a dělat si oheň otevřenej, protože takový jiný místo neznám asi v Praze 2“ (Hanka)

Vnímali zvláštnost prostoru skrz věci, které nejsou normálně v této části města běžné, které by v jiném veřejném či poloveřejném prostoru působily nepatřičně. Anežka úvahy o jisté výjimečnosti připouští, ale koriguje je.

Já myslím že ty aktivity, které jsme tam dělali, jsme klidně, kromě toho pěstování, mohli dělat i v parku, jen že by to bylo tam divné a konfliktní potenciálně. Jo jako můžeš podle mě grilovat, ani nevím, jestli je to zakázané grilovat nebo dělat si picnic, ale vždycky by to bylo takové,

prostě něco, co si vymáháš v tom prostoru. Když řekneš třeba OK, je to netradiční třeba, ale mám chuť, tak to udělám. A na té zahradě to bylo možné i běžné no... (Anežka)

Unikátnost se dobře ukazuje ve vztahu k něčemu. V našem případě zde v souvislosti se zahradou opět vystupují sportoviště jako něco, čeho je v přímém okolí dost, a ještě má jedno přibýt. *Zatímco sportoviště na Praze 2 a dokonce i přímo vedlejší základce víc, komunitní zahrada je pro všechny generace jen jedna.* (interpelující občanka: 9/2016)

S kategorií unikátnosti, která tady zastupuje odpověď na otázku „Proč by zahrada měla zůstat,“ se pojí ještě jedna, trochu odlišná. Týká se zeleně a její nenávratnosti.

Při analýze jsem si tento kód i kategorii pracovně označil slovy *zeleň nevrátíš* a týká se názoru několika aktérů, že jednou zastavěná zahrada už se nikdy nebude moct vrátit do stavu, kdy by sloužila jako komunitní zahrada. Říkejme tomuto důvodu pro další existenci zahrady **nevratnost ztráty zeleně**. Rétorika zahradníků byla taková, že to sice není nemožné vrátit někam ozeleněnou plochu po jejím zastavění, ale je to v praxi neobvyklé.

„...jako to asi nebylo úplně nejšťastnější řešení a jako uzavřít zelený prostor - už ho neotevřeš v podstatě nikdy...“

...

„Takže to jako když bych podtrhnul to zachování zahrady, jako když ukousneš prostě zeleň už to neuděláš tak že by si řekl: ‚Hele tak zbouráme barák tady, uděláme tady krásný park to už asi ne no haha.‘“ Jindřich

Mám takový pocit, že domy se opravdu kvůli parkům nebourají, na místo městských staveb se nevrací zahradníci a rostliny. Nebo ano? Na druhou stranu při pohledu zpět v delším horizontu je přece vtipné, že právě tohle se na Smetance stalo. Kdysi zde bylo sportoviště, zub času ho vzal částečně za své a několik desítek truhlíků, stovek lidí a tři roky práce z něj udělalo prostor, za který zahradníci bojují jako zeleň, jako kus přírody, či *takovej mikrosvět přírody, kterej je dobrý do toho města přinést, mezi ten beton* (Blanka). Mojmír nám v textu už připomněl svou výtku, že *„park je určen k tomu, aby tam převážně rostla zeleň a má prostě svojí zeminu, ze které rostou keře stromy kytky, tohle bylo antukové hřiště na které se navezly velké truhlíky,“* opět vidíme, zeleň či příroda nejsou nějak jasně dané a konstruované pojmy. Druhá poznámka se týká právě definice zeleně, slovo má rozmanité významy. Smetanka asi nebyla veřejnou zelení v pravém slova smyslu, ale spíše naplňovala anglický překlad *urban green areas*. Nechci se zde totiž dopouštět nepřesnosti v terminologii zeleně. Ukazují, že pojetí různých částí města je subjektivní.

A viděli jsme, že důvodem pro další existenci komunitní zahrady bylo pro zahradníky to, že ji považovali za **zeleně**, která bude těžko hledat své místo a že to byl pro ně prostor **unikátní**. Kde by si asi chtěl hrát malý Sam z teoretické části o přírodě? V dokonalé, žádné anebo úplně jiné přírodě?

Obrázek 14: Dětská hra, duben 2015 (ilustrační foto: archiv MH)

Obrázek 15: duben 2017

4.7.2. KDE: vůle zahradníků pokračovat jinde

Při analýze dat mi zcela splynuly důvody pro zachování v daném místě a obecně důvody pro zachování jinde. Pokud jsem zahradníky explicitně nevybídł, aby mi řekli, proč měla komunitní zahrada zůstat právě v daném místě, hovořili obecně. Jak to myslím? I když měli rádi i samotné konkrétní místo, hovořili spíše o lidech, vztazích, sousedství zelenině anebo času s rodinou. To už jsme si ukázali. Usuzuji z toho, že i přes jistou přiznanou emotivnost: „...to je těžký, to je jako velmi asi emotivní věc, protože prostě jsme do toho narvali nějaký jako čas, nějak jsme se s tím místem sžili, bylo ideální, ta lokace byla fakt dobrá...“ (Františka) a vztah ke konkrétnímu prostoru v ulici Na Smetance, šlo zahradníkům především o místo pro své aktivity, společné setkávání.

Chci říct, že nehmotné předivo jejich vztahů či rozkvétající zkušenosti se sousedstvím, zdá se, převažovalo nad vztahem k místu. Důležité bylo pokračovat, kdekoli.

„Jako v podstatě my jsme chtěli, protože ta komunita potřebuje nějaké místo, protože tá, ty (pozn. lidi) se potřebují fyzicky někde potkávat a my jsme nabízeli cokoliv, my jsme nabízeli, že třeba se postaráme o pozemky, který jsou zanedbaný, že to je vlastně i ta naše funkce, že nepotřebujeme super vymazlený pozemek, že klidně si vezmem něco, kde jsou stříkačky, zarostlý všechno a pomůžeme to dát dohromady, že to může být taky jakoby přidaná hodnota vlastně tý komunitní funkce.“ (Saša)

Vzhledem k rozsahu této diplomové práce není v mých silách představit obrovské množství motivů a informací, které se týkají možného přesunu zahrady. Podle slov i činů úplně všech zahradníků se o takový přesun snažili, připravovali další místa, kam se komunitní zahrada přesune. Z různých důvodů žádná varianta nakonec nevyšla a komunitní zahrada nenašla své místo. Vedlejší základní škola oficiálně nabídla místo na pozemku školy, z domluvy se soukromými vlastníky ohledně pozemku nad Hlavním nádražím u ulice Španělská nakonec sešlo, byly zde i další varianty.

Radní Mojmír ohledně zachování komunitní zahrady na jiném místě přitakává: „V době kdy to ničemu nebránilo, tak to bylo prima. Tak to bylo bezvadný, já znám spoustu těch lidí a spousta z nich jsou bezvadný lidi, ke kterejma bych si taky k tomu ohníčku rád sednul, ale když už to nejde tady, tak je holt potřeba někam jinam“ (Mojmír)

Řekl jsem-li, že pokračovat chtěli zahradníci kdekoli, je nutno dodat, že samozřejmě byla důležitá geografická blízkost nového místa. Jak jsme viděli o pár řádek výš u Františky anebo ve

čtvrté kapitole, mít to blízko bylo pro zahradníky důležité³⁴. Sousedé se asi přece jen lépe potkávají v sousedství. A dnes víme, že právě v dané lokalitě, na Vinohradech, se takové místo, kde by se zahradníci dál scházeli a věnovali zahradničení, nenašlo.

4.7.3. JAK: hřiště + zahrada = konflikt vyřešen skloubením

Jestli se do teď jevila situace okolo procesu zániku Smetanky celkem ploše, musím říct, že jsem ho do jisté chvíle analýzy dat také tak chápal.

V textu jsme viděli, co zahradníci na Smetance dělali a z jakých důvodů. Tyto důvody se často shodovali s důvody pro další existenci zahrady. Viděli jsme také naopak legitimizační argumenty pro hřiště, o které vedlejší základní škola oficiálně žádala městskou část. Tato logika vytváří dojem nějakých dvou pólů, souboje dvou možností. Když pomineme, že zahrada by mohla fungovat i jinde, čímž by konflikt v podstatě zanikl, nabízí se opravdu výklad souboje dvou zájmů. Oběma zájmům navíc ale z dostupných tvrzení fandí obě strany. Škola, radnice i zahradníci otevřeně uznávají potřebnost jak zahrady, tak sportoviště. Zdánlivě jde tedy o prostý souboj dvou dobrých možností. Často to chodí tak, že jedna věc musí ustoupit jiné, to ví třeba i Jindřich: *oukej to chápu, prostě už tam něco začíná nového.* (Jindřich)

Jenže až jedna ze zahradnic mně přivedla na naprosto zásadní myšlenku. Letmo vyslovila názor, že by se jí líbilo nějaké skloubení komunitní zahrady a nějaké formy sportoviště pro děti. Dokonce ho prý prezentovala radním městské části.

„My jsme jim (pozn. radnici) i třeba nabízeli, že by bylo možný skloubit to hřiště s tou zahradou a vytvořit prostor pro lidi kam by mohli chodit sportovat, pěstovat, scházet se... Ale oni řekli ne, bude tam hala.“ (Blanka)

³⁴ Podkap. 4.4.1.3

Zkusme se nad celou věcí zamyslet ze široka. Na Smetance přece už jakési antukové hřiště bylo, a dokonce se nějaký čas pravidelně využívalo ke sportu. Byla tu tedy drobná zkušenost s provozem zahrady i sportu naráz. Nedalo se na ní stavět? Na zahradu chodily pravidelně děti ze školy Živé děti a trávily zde naprostou většinu času venku. Nešlo tedy pro účely pohybu dětí na čerstvém vzduchu a snad i pro potřeby výuky tělesné výchovy žáků ZŠ Na Smetance zajistit nějaký hybridní model spolupráce? Vymyslet a zrealizovat takové skloubení by jistě byla velká dřina a netvrdím, že by se to muselo podařit. Zahradníci mají za to, že o podobě tohoto prostoru se nevedla žádná diskuze.

Petr Zewlakk Vrabec

Obrázek 16 Děti hrající si v prostoru zahrady Smetanka, ilustrační foto (Petr Zewlakk Vrabec)

Mně se tedy taková představa zhmotňuje. Pozemek podle katastru nemovitostí není v majetku školy, nejde o školní hřiště, kde by se najednou měli plést zahradníci. Patří městské části a když jen lehce popustím uzdu fantazii, proč by se občané, zástupci školy a vedení městské části nemohli zkusit dohodnout na prostoru, který bude poskytovat netradiční místo oddechu, klubovnu pod širým nebem, jehož významnou část bude zabírat sportoviště. Nesnažím se načrtnout formu takového prostoru, jenom přemýšlím nad obsahem. A zdá se mi velmi přínosný svět, ve kterém se senioři potkávají na lokalitě s dětmi v bezpečném prostoru, kde si jedni hrají a druzí pěstují rostliny. Ještě víc ale popisují svět, ve kterém o takové možnosti může proběhnout diskuze. Podle zahradníků se diskuze nevedla vůbec žádná. Nájem a tím i právní závazek skončil a tím pro zástupce občanů městské části skončilo.

Očekávání toho, co by mohlo a nemohlo na rohu ulic Italská a Na Smetance vyrůst, popisuje jedna zahradnice.

„Mě spíš mrzelo, že nepoužívali to možnost, že to je jeden z mála pozemků, že si nevymysleli něco zajímavějšího, dyť tam můžeš stavět halu, která má na střeše ještě komunitní zahradu, třeba.“
(Anežka)

V této podkapitole jsem ukázal, jak zahradníci legitimizovali důvody pro další existenci komunitní zahrady při respektování potřeb tělesného pohybu dětí školou povinných. Konflikt by se dal zažehnat **skloubením zahrady se sportovištěm**. V nějaké podobě.

4.8. Kterými smysly vnímáme výsledky politiky?

To, jak rozumíme přírodě souvisí do velké míry se smysly, kterými zpracováváme její vjemy. Víme, že dominantním smyslem na Západě je zrak, a to nejen díky tomu, že na něm skrz vědecké pozorování stojí novověká věda. [Macnaghten; Urry, 1998] Důležitosti smyslů si všímají někteří aktéři v souvislosti s konzumací veřejného prostoru i komunitní zahrady. Také oni jej chápou jako dominantní smysl, pomocí něhož obyvatelé přistupují k zeleni, ať už jde o samotnou Smetanku, anebo jiný prostor. Františce připadal důležitý fakt, že zahrada působí na člověka velkou část roku nelibě či zpustle:

„Jako ten problém s těma komunitníma zahradama je, že i když jsou jako udržované, tak několik měsíců v roce vypadají trochu nevábně, protože ve chvíli, kdy tam všechno prostě opadá a spadne a jdeš okolo a nemáš k tomu vybudovaný ten vztah, tak to podle mě vypadá jako trochu freak místo... Jako nejhorší je, když to ty lidi otrhají, ty poslední věci, odejdou z té zahrady a nechají nám tu takový zpolcený jako brokolice a nějaký prostě přerostlý rukoly a něco. A jde někdo okolo a říká si no, co to tady je za bordel jako, organizovaný sice do nějakých čtverců, ale vlastně jako to není ten anglický park nebo to nevypadá jako Grébovka.“ (Saša)

Obrázek 17: Sněží na zahradu, ilustrační foto méně atraktivní reality Smetanky (archiv Kateřina Jechová)

Zmíněná zpustlost kontrastuje s představou zeleně, která je udržovaná právě za účelem naší vizuální konzumace. Nejde jen o zmíněné parky, ale i o běžnou praxi na Praze 2. Lidé, kteří mají v tu chvíli svěřený mandát občanů, záměrně preferují konzumaci určitým smyslem. Hance se to sice nelíbí, ale vyzdvihl bych hlavně její uvědomění si toho, že podoba města včetně jeho zeleně či jeho organických prvků není samozřejmá, je výsostně politická. O podobě přírody ve městě zde můžeme říct, že závisí na politických rozhodnutích.

„...tady na Míráku, když uděláš ploty a za tím plotem je ten záhon, kam ta firma jako třikrát za sezonu přijede a vytrhá ho a zasadí jako nově aby to zas bylo čerstvý, takže tím jako hrozně to redukuješ na jednu estetickou funkci a ještě navíc jako očima, protože ty nemůžeš vůbec k tomu záhonu přijít a třeba si čuchnout protože bys jako upadl přes ten plot, nebo musíš jako porušit ten zákaz vstupu nebo něco. A že kdybys to celý otevřel, tak to je hnedka jinej prožitek z toho prostoru no, ale to jako musíš mít na tom jako politickou vůli.“ (Hanka)

Hanka na příkladu patrně ilustruje, v čem se liší prožitky v prostoru, ve kterém se ráda pohybovala, komunitní zahradě. A to oproti některým běžným plochám na Vinohradech, které zapojení čichu, ale třeba i hmatu vzhledem k oplocení prostě neumožňovala. Přitom takový čich k městu neodmyslitelně patří.

Město cítíme a slyšíme a tyto smysly je obtížné vypnout. Chicago prý zapáchalo masem z množství řeznictvích závodů a také proto se tam začali stavět výškové budovy, jako únik před tímto zápachem. [Macnaghten; Urry, 1998: 126] Zvukům města se také můžeme jen stěží vyhnout. Městský člověk jezdí do přírody odpočinout si právě od hluku města, zakusit klid a také zvuky přírody, šumění lesa či hučení řeky. Od hluku si zahradníci na Smetance úplně odpočinout nemohli, i když byla od vedlejších ulic oddělená poměrně vysokým plotem, zvuk pražské magistrály asi jen tak nemizel.

Jak připomíná ve své interpelaci na radní městské části jedna aktérka, která věřila,

„že Praze 2 záleží na tom, že sedím s dětmi u otevřeného ohně vedle zeleniny, zatímco slyším ruch magistrály. A teď se mi pro změnu nechce věřit, že Praha 2, která se dlouhodobě profiluje jako moderní evropská čtvrť a podporuje řadu skvělých projektů, si pojem zahradničení vyložilo jako ničení zahrad.“ (interpelující občanka: 9/2016) Na zahradě se nešlo úplně vyhnout hluku, určitě se tam ale lépe pracovalo s jinými smysly, hůře použitelnými v některých jiných částech Vinohrad, jak upozornila výše Hanka. Obě se ale shodnou, že politika bytostně zasahuje do toho, jaký typ přírody budeme jak zakoušet.

Kolik smyslů použijete na Vinohradech vy?

5. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo zkoumat jednu konkrétní podobu enviromentálního konfliktu. Spor o podobu sociopřírody jsem zkoumal na případu konkrétní městské komunitní zahrady. Chtěl jsem zejména z argumentace aktérů zjistit, co a proč aktéři v komunitní zahradě dělali a jak legitimizovali nebo vyvraceli její zánik a jaké uváděli důvody pro její další existenci. Cíle jsou shrnuty v těchto výzkumných otázkách:

1) Jak aktéři reflektují, co a proč v prostoru zahrady vytvářeli a z jakého důvodu (to vytvářeli)?

2) Jak jednotliví aktéři legitimizovali zánik zahrady nebo naopak důvody pro její další existenci?

V teoretické části jsem shrnul pohledy některých autorů na přírodu, jako něco neoddelitelného od sféry člověka či kultury a popsal názor autorů, že existuje mnohost přírod i pohledů na ně. Shrnujím vývoj zahrádkaření a zahradničení v Evropě i USA, představil některé výzkumy o českém městském komunitním zahradničení.

Pro zodpovězení výzkumných otázek jsem vycházel z různých dat. Zejména jsem vycházel z osobně pořízených polostrukturovaných asi hodinových rozhovorů s osmi různými aktéry a jednoho rozhovoru převzatého. Dále jsem analyzoval interpelace občanů městské části, které se týkaly převážně snahy o záchranu komunitní zahrady. Na mou žádost o poskytnutí informací mi Úřad městské části Praha 2 poskytl veškerá usnesení z let 2014–2018, která se týkala příslušného pozemku Na Smetance. Vedl jsem si terénní deník, zejména při schůzkách s jednotlivými respondenty. Doplňujícími daty byly obsahy několika desítek mediálních výstupů o zahradě Smetanka a různé fotografie.

V této diplomové práci se ptám na podobu sporů o pojetí sociopřírody na příkladu městského komunitního zahradničení, proč aktéři dělali na komunitní zahradě to, co tam dělali a jak odůvodňují existenci zahrady nebo její zánik. V souvislosti s tím jsem ve třetí a osmé kapitole ukázal **drobné spory o sociopřírody** skrze rozdílné pojetí přírody ve městě a vhodnosti města k pěstování zeleniny, respektive jsem na několika úryvcích aktérů ukázal důležitost smyslů v percepci města v návaznosti na odbornou literaturu. [Macnaghten; Urry, 1998]

Jak aktéři reflektují, co a proč v prostoru zahrady vytvářeli a z jakého důvodu?

Jako odpověď na **první výzkumnou otázku** jsem vytvořil **pět okruhů**, kde jsem shrnul důvody zahradníků ke své činnosti. **Důvody** se týkaly *aktérů samotných a jejich rodin, zájmové činnosti, touhy sdružovat se s lidmi podobného ražení, dále pak budování dobrých sousedských vztahů* a v neposlední řadě *otevřenosti zahrady pro širokou veřejnost bez bariér*. Každá je vyložena ve vlastní podkapitole v rámci čtvrté kapitoly. Rozhodl jsem se při výkladu první výzkumné otázky ve výrazně větší míře zaměřit právě na důvody činností na Smetance, protože to považuji za hlavní podstatu této výzkumné otázky (Obsah činností, odpověď na otázku „co v prostoru zahrady aktéři vytvářeli“, jsem představil co nejstručněji v druhé kapitole a potom už obsah vždy vztahoval právě k důvodům).

Jako **důvody týkající se činnosti jedinců** a jejich rodin jsem identifikoval celou řadu kategorií. Shrnu je do **čtyř kategorií** základních: *velikost a pohodlnost pozemku, pěstování zeleniny a původ jídla, učení a hra dětí v zahradě* a kategorie nazvaná „*zahrada pro lidi, co nemají zahradu*.“ V ní jsem odhalil kategorii prodlouženého domova protože „domov je prostorově distribuovaný a můžou do něj patřit různá místa,“ [Constable, 1999] jako jednoho z důvodů navštěvování Smetanky. Dalšími benefity zahradníků bylo požívání luxusních statků *prostoru, klidu, přírody a bezpečnosti* podle pojetí Librové ve Vlažných a váhavých. [Librová, 2003: 54] Čas strávený s nukleární rodinou byla významná součást této kategorie. Dalším důvodem, proč na zahradu vodit děti, byla jejich hra a učení se o přírodě. Rodiče oceňovali heterogenní prostor, který byl oplocený a bezpečný a současně skýtal dost prostoru k objevnějším a pestřejším hrám, než nabízí běžná dětská hřiště. Kategorie pěstování zeleniny a znalost původu jídla mluví sama za sebe, ale poznal jsem ji také v souvislosti se zbavováním se stresu, relaxací.

Důvody navštěvování komunitní zahrady tedy na rovině těch osobnějších pohnutek hodně souvisely s jejím umístěním a velikostí. Velikost byla pocíťována většinou jako velká výhoda. Skýtala se zde různá zákoutí k odpočinku dospělých a hlavně k dětským dobrodružstvím a hrám charakteru, který je běžnější mimo město. Zahradu také proto pravidelně a dlouho vyhledávala školka Živé děti. Všechna zákoutí a možnost se ušpinit jim nahrazovala aspekty, které jinak lesní školky využívají. Zároveň mohla ale velikost napomáhat separaci lidí nebo skupin od sebe navzájem. Nezkoumal jsem tereapeutické zahrady, ale zahradníci se svými činnostmi hodně uklidňovali. Vysoce oceňovali možnost různými smysly zakoušet přírodní látky. Kontaktem s půdou i čichem, vůní. To je něco, co není v této části města úplně běžné a zde to na jednom místě mohly zakoušet stovky lidí. I když se většina zahradníků příliš nezaměřovala na produkci zeleniny, hovořili o důležitosti původu jídla. Objevil jsem, že manifestují svůj postoj k lokálním a zdravým

potravinám skrze zahradničení. Na zahradě se odhodlali dělat velmi domácí činnosti, jako je grilování anebo koupání dětí ve vaně. Oproti parku byla Smetanka prostorem, kde se cítili více jako doma.

V druhém okruhu důvodů jsem se zaměřil na to, do jaké míry byly aktivity na Smetance spojené s *koníčkem*, zájmovým uzavřeným spolkem. Vyplynulo, že aktivity spojené s pěstováním rostlin byly spíše podružnější, jak bývá u městských komunitních zahrad obvyklé. Aktéři byli spíše méně zruční a zacházet s rostlinami se učili, a to i od sebe navzájem. Názorem jednoho radních bylo, že jde o jakýsi kroužek a zájmový klub. Zjistil jsem, že za členy zájmového klubu, kteří jsou spojeni stejným koníčkem, se spíše nepovažovali.

Třetí okruh, který souvisel s důvody navštěvování komunitní zahrady jsem nazval „*sdužování lidí podobného ražení*.“ Oproti druhému okruhu, kde měla zelenina ještě svoje místo, se zde už na Smetanku zřetelně těšili kvůli lidem, kteří budou mít podobné hodnoty a např. podobný styl ve výchově dětí. To napomáhalo domácí atmosféře.

Jak jednotliví aktéři **legitimizovali** zánik zahrady nebo naopak **důvody pro její další existenci**?

Čtvrtý a pátý okruh důvodů navštěvování Smetanky se zároveň už pojí s druhou výzkumnou otázkou. Aktéři legitimizovali další existenci zahrady skrze některé své důvody pro chození na Smetanku. Čtvrtý okruh se týká *dobrych sousedských vztahů* a do pátého patří *činnosti týkající se širšího okolí*, těch, co nebyli členy ani pravidelnými návštěvníky. V okruhu sousedských vztahů jsem identifikoval jako důvod pro zachování zahrady to, že šlo o výjimečné místo sousedského setkávání. (s. 62) Ale nejen to, z dat vyplývá, že se zahrada stávala „*komunikativním jádrem proti občanskému odcizení a anonymitě*“, [Mareček 2012: 191 cit. dle Mikovcová, 2015: 77] jedna aktérka v této souvislosti explicitně hovořila o proměně vnímání čtvrti skrz existenci komunitní zahrady. Mnoho zahradníků tuto rovinu nerefletovalo takto explicitně, i když sousedské vztahy vyzdvihovali. Je to velmi zajímavý moment. Budování dobrého lokálního společenství začínalo právě zde, a to tím, že město ze sebe vydá prostor, který umožňuje být pojat jako kus domova a přetvářet tak vnitřní vnímání struktury města. Samozřejmě je obrovská škoda, že o prospěšnosti komunitní zahrady v takových kontextech se s vedením městské části nedalo diskutovat.

Všechny **důvody pro zachování zahrady** uvádím v sedmé kapitole. Rozličné argumenty aktérů, které nezazněly jinde, shrnuji do třech tematických celků, ve kterých jsem pospal *unikátnost zahrady*, „PROČ?“, *vůli pokračovat na jiném místě*, „KDE?“ a hlavně *možnost skloubení* „JAK?“.

Zahrada by tak měla podle výpovědí zůstat, protože je unikátní a zcela jedinečná v kontextu městské části a měla by být zachována alespoň na jiném místě, protože se osvědčila. Nakonec interpretuji výroky, které shrnovaly, aby se vedla diskuze o podobě budoucího prostoru a že je možné přemýšlet nad skloubením potřeb sportoviště s funkcemi komunitní zahrady. To je zásadní moment. Určití aktéři této hry, celého rozhodovacího procesu, měli určitým způsobem formulovaný návrh, jak dostat potřebám ostatních aktérů a zařídit win-win situaci. Ale vedení městské části nenabízelo žádnou možnost, jak takovou diskuzi vést. Rozhodlo pro jiný účel dříve nepotřebné plochy, dlužno tedy dodat, že naprosto legálně. Netvrdím, že by na nějaké hybridním řešení museli další aktéři (škola, investor, sami zahradníci) kývnout. Ale kdo chce, může spolu se mnou a zahradnicemi snít o místě, kde můžeme konstruktivně hovořit o tom, že si postavíme *halu, která má na střeše ještě komunitní zahradu*. (Anežka) Třeba jako součást opatření bojujícím se změnou klimatu. To je argumentace, která na důvody zachování zahrady nabízí náznak odpovědi „JAK.“

Objevil jsem u zahradníků rétoriku, která hovořila pro zachování Smetanky kvůli zmíněné *unikátnosti zahrady*. Zahrada byla vzácná, a dokonce ohrožená a popisoval jsem tuto unikátnost s určitou nadsázkou v souvislosti s živočišnými druhy. Smetanka ale přece nebyla ohroženým ekosystémem. Nebo takový prostor někdy v budoucnu zahrneme na seznam ohrožených ekosystémů? Unikátnost souvisela emickou kategorií zeleně („zeleň nevrátíš“) a nazval jsem ji „nevratnost ztráty zeleně“, ale spíš jde také o nevratnost určitého prostoru, určitého svobodného a netypického jednání, který dobře sloužil ke zlepšování života některých místních (sousedství) a sloužil i vnějším zájemcům. Tolik k hlavní důvodům „PROČ“.

Přišel jsem na to, že zahradníci si přáli najít nové místo, které by mohli nějakým způsobem zvelebit, stejně jako se jim to povedlo podle jejich názoru se Smetankou. Aktér -radní se se zahradníky shodl, že pozemek nebyl využíván a že nějaké užití mělo pozitivní efekt, v jeho pojetí však tento efekt sloužil výhradně pro zahradníky jako spolek lidí se stejným koníčkem. Argumentoval také, že využití pro komunitní zahradu bylo legitimní pouze dočasně, do plnohodnotné a neprovizorní realizace jeho původního účelu (sportoviště) a že jej nijak nezvelebili, spíše naopak. V tomhle byla jeho linie trochu nekonzistentní. Podle zahradníků komunitní zahrada mohla sloužit všem a o dalším setrváním (oproti dočasnosti) se mohla vést diskuze. Tím, že chtěli zvelebit jiné místo si sami si kladli v odpovědi na otázku důvodů zachování zahrady další otázku: „KDE?“

Jak jednotliví aktéři legitimizovali zánik zahrady?

Nejdůležitější argumenty pro legitimizaci zániku zahrady se týkají roviny *dočasnosti* a *plánu postavit* v místě komunitní zahrady *sportoviště*. Rétorika vedení radnice byla nekompromisní a jednoduchá. Zástupci komunitní zahrady měli uzavřenou smlouvu na dobu určitou a ta vypršela. Detailnější popis a odpověď na **první část druhé výzkumné otázky** uvádím v páté kapitole.

Pohled zahradníků na důvody zániku se nachází v šesté kapitole. Zánik viděli celkem jednoznačně jako politicky motivovaný, a to z více hledisek. Informátoři tvrdí, že skutečným důvodem k zániku zahrady je strach některých politiků z možné konkurence a politické opozice a že sportoviště mělo sloužit současné koalici k získání politických bodů. Nutnost postavit sportoviště zpochybňují z praktického hlediska, je jich v okolí dost a považují jeho stavbu za záminku. Naopak se vedení radnice mělo bát, že na komunitní zahradě opozice a konkurence vyrostou.

Možná pokračování tohoto výzkumu

Za přínosné bych považoval navázat na můj výzkum ve věci prevence kriminality jako jedné z funkcí komunitních zahrad. Podle respondentky, která se sama o toto téma zajímala a bydlí v blízkém okolí, drobná kriminalita v okolí s otevřením zahrady poklesla a po uzavření opět stoupla. Na to jsem však neměl téměř žádná data.

To by vyžadovalo hovořit s místními obyvateli v přímém okolí, kteří na zahradu ale nechodili. Jak ji vnímali? To se mi bohužel nepodařilo vzhledem k už tak širokému záběru práce prozkoumat.

V textu jsem ukázal, že zahradníci si přáli pokračovat ve své komunitní činnosti alespoň na jiném místě. Nejistil jsem prokazatelně detaily toho, proč různé varianty míst pro přesun nevyšly. Určitě by to stálo za další prozkoumání.

V neposlední řadě jsem v práci pouze naznačil, že zahradníci viděli celý spor o podobu této konkrétní sociopřírody politický³⁵. To je motiv, který by stál určitě za další výzkum. Byly nějaké aktivity zahradníků na obtíž současnému politickému vedení, které potom vytvářelo prostředí, ve kterém nebylo možné účinně s radnicí jednat? Kde si vedení vyřizovalo účty se současnou či bývalou opozicí? Na to jsem nenašel uspokojivé odpovědi.

Data mohu po dohodě s respondenty a s jejich souhlasem poskytnout.

³⁵ Např. podkap. 4.6.1.2

6. Bibliografie

BERGER, Peter; LUCKMANN, Thomas. 1999. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 80-85959-46-1.

CÍLEK, Václav. 2016. *Co se děje se světem?: kniha malých dobrodíní v časech velké proměny Země*. Praha: Dokořán. ISBN 978-80-7363-761-3.

CLASSENS, Michael. 2015. The nature of urban gardens: toward a political ecology of urban agriculture. *Agriculture and Human Values*. **32**(2), 229-239. DOI: 10.1007/s10460-014-9540-4. ISSN 0889-048X. Dostupné také z: <http://link.springer.com/10.1007/s10460-014-9540-4>

CONSTABLE, Nicole. 1999. At Home but Not at Home: Filipina Narratives of Ambivalent Returns. *Cultural Anthropology*. **14**(2), 203-228. DOI: 2018.03.012. ISSN 0886-7356. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1525/can.1999.14.2.203>

DISMAN, Miroslav. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum. ISBN: 978-80-246-0139-7.

EGENDORF, Sara Perl; CHENG, Zhongqi; DEEB, Maha; FLORES, Victor; PALTSEVA, Anna; WALSH, Daniel; GROFFMAN, Peter; MIELKE, Howard W. 2018. Constructed soils for mitigating lead (Pb) exposure and promoting urban community gardening: The New York City Clean Soil Bank pilot study. *Landscape and Urban Planning*. **175**, 184-194. DOI: 10.1016/j.landurbplan.2018.03.012. ISSN 01692046. Dostupné také z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0169204618300872>

GEHL, Jan. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*. Boskovice: Albert, 2000. ISBN 80-858-3479-0.

GIBAS, Petr; MATĚJOVSKÁ, Lucie; NOVÁK, Arnošt; ROLFOVÁ, Eliška; TVRADKOVÁ, Veronika; VALEŠOVÁ, Irena; VESELÝ, Martin. 2013. *Zahrádkové osady: stíny minulosti nebo záblesky budoucnosti?*. Praha: : Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, katedra sociální a kulturní ekologie. ISBN 978-80-87398-30-2.

GIBAS, Petr. 2017. Domov jako konceptuální rámec, téma i výzkumný terén: vývoj i současná podoba studií domova. *Czech Sociological Review*. **53**(2). DOI:

10.13060/00380288.2017.53.2.315. ISSN 00380288. Dostupné také z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/188-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-2-2017/3706?culture=en>

HENDL, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.

HRONOVÁ, Magdalena. 2016. *Komunitní zahrady: místo, kde se setkává péče o životní prostředí se sociální prací*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.

HOFMAN, Jiří. 2015. *Pěstování susedských vztahů / Urban gardening v Česku (případová studie Prazelenina)*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

HOU, Jeffrey; JOHNSON, Julie; LAWSON, Laura J. 2009. *Greening cities, growing communities: learning from Seattle's urban community gardens*. Washington, D.C. Case study in land and community design. ISBN 978-0295989280.

CHECKER, MELISSA. 2011. *Wiped Out by the "Greenwave": Environmental Gentrification and the Paradoxical Politics of Urban Sustainability*. **23**(2), 210-229. DOI: 10.1111/j.1548-744X.2011.01063.x. ISSN 08930465. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1548-744X.2011.01063.x>

KELLER, Jan. 2004. *Úvod do sociologie*. 5. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-864-2939-3.

KONOPÁSEK, Zdeněk. 1997. Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu: Program Atlas/ti v akci. *Biograf* (12). Dostupné z <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=1205>

LANKAŠOVÁ, Lucie. 2013. *Živoucí fenomén městských a komunitních zahrad*. Studijní text pro předmět Ekologie, fakulta architektury ČVUT v Praze, 10 s. [online]. Dostupné z: http://www.f.a.cvut.cz/attachments/BAhbBlsHOgZmSSIdNTI5YzhmMjU1MDE2NTM0NWViMDQwNTMxBjoGRVQ/OPPA_Lankasova_fin.pdf?sha=9a0e923c

MACNAGHTEN, Phil; URRY, John. 1998. *Contested natures*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications. ISBN 978-0761953135.

MIKOVCOVÁ, Markéta. 2015. Ožívání městského společenství: Případ komunitních zahrad v Praze. *Lidé města/ Urban people* 17(1). Dostupné z <http://lidemesta.cz/assets/media/files/17-2015-1/Mikovcova.pdf>

MIOVSKÝ, Michal. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, Psyché. ISBN 80-247-1362-4.

MOZGA, Jaroslav; VÍTEK, Miloš. 2008. *Sociální ekologie*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7041-777-5.

MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1580-6.

NOONE, Sarah; JENKINS, Nicholas. *Digging for Dementia: Exploring the experience of community gardening from the perspectives of people with dementia*. 2017, **22**(7), 881-888. DOI: 10.1080/13607863.2017.1393793. ISSN 1360-7863. Dostupné také z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13607863.2017.1393793>

NOVÁK, Arnošt. 2017. Popis projektu pro SVV 2017: "Spory o přírody: podoby environmentálních konfliktů v epoše Antropocénu".

NOVÁKOVÁ, Dana; KŘIVÁNKOVÁ, Pavla; ŠVECOVÁ, Pavla. 2017. *Zakládáme terapeutickou zahradu*. Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání. Brno. ISBN 978-80-88212-07-2. Dostupné také z: http://www.terapieprirodou.cz/soubory/3_zakladame-terapeutickou-zahradu--f62.pdf

PAPOUŠKOVÁ, Kristina. 2015. *Urban Gardening: motivy a možnosti přetváření veřejného prostoru ve městě*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze.

PETRUSEK, Miloslav; MAŘÍKOVÁ, Hana; VODÁKOVÁ, Alena. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-311-3.

POWER, Kerry. 2019. Ethical problems in virtual research: Enmeshing the blurriness with Twitter data. *E-Learning and Digital Media*. **16**(3), 196-207. DOI: 10.1177/2042753019834954. ISSN 2042-7530. Dostupné také z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2042753019834954>

SVOBODA, Jaroslav. 2015. *Jedlé ekozahrady ve městě. Městské zahradničení: balkony, terasy, komunitní zahrady, samozásobitelství*. Brno: Permakultura (CS). Klíč k soběstačnosti. ISBN 978-80-905108-5-2.

ŠPŮR, Josef. *Úvod do systematické filosofie: filosofie přírody*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-007-1.

OKVAT, Heather A.; ZAUTRA, Alex J. 2011. Community Gardening: A Parsimonious Path to Individual, Community, and Environmental Resilience. *American Journal of Community Psychology*. 2011, 47(3-4), 374-387. DOI: 10.1007/s10464-010-9404-z. ISSN 00910562. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1007/s10464-010-9404-z>

RASPER, Martin. 2014. *Urban gardening: zahrady ve městě: o touze po návratu k přírodě prorůstající asfaltem i betonem*. Praha: Dauphin. ISBN 978-80-7272-562-5.

SWYNGEDOUW, Erik. 2010. Impossible Sustainability and the Post-political Condition. *Making Strategies in Spatial Planning*. Dordrecht: Springer Netherlands, 2010-8-12, , 185-205. DOI: 10.1007/978-90-481-3106-8_11. ISBN 978-90-481-3105-1. Dostupné také z: http://link.springer.com/10.1007/978-90-481-3106-8_11

SOUKUP, Václav. 2011. *Antropologie: teorie člověka a kultury*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-432-8.

ŠPŮR, Josef. 2002. *Úvod do systematické filosofie: gnoseologie*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk. ISBN 80-864-7317-1.

ŠVARČÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ Klára. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

Internetové zdroje (články z neoborných periodik)

BERNÍŠKOVÁ, Dáša. 8/2016. Život pospolitý, proč máme potřebu sdílet zahradu, šicí stroj nebo třeba babičku? Ona Dnes. 22. 8. 2016. Dostupné online 9. 5. https://www.tamjdem.cz/wp-content/uploads/2016/08/Ona-Dnes_2016_č.-34_str.-16_19.pdf

ČAPKOVÁ, Tereza. *Jana Černochová: Babiš je v bezprecedentním střetu zájmů*. Euro.e15.cz. 22.09.2016. Dostupné online 28.4. 2019 na <http://www.euro.cz/praha/jana-vernochova-babis-je-v-bezprecedentnim-stretu-zajmu-1306016>

ĎURČÍKOVÁ, Petra. 9/2016. *Komunitní zahrada Smetanka v ohrožení. Nahradí ji sportovní hala?* -23.9 Naše Praha (k nalezení přes Anopress), dostupné online 9.5. 2017 <http://www.praha2.cz/Deti-budou-mit-Na-Smetance-nove-hriste.html>

REDAKCE Pražský Patriot, 9/2016. *Ve škole proběhlo setkání ke komunitní zahradě v Praze 2, konflikt se zdá zažehnán.* 27.09.2016. dostupné online 9.5.2019
<https://www.prazskypatriot.cz/ve-skole-probehlo-setkani-ke-komunitni-zahrade-v-praze-2-konflikt-se-zda-zazehnan/>

Přednášky

KUŘÍK, Bohuslav. *Ekologická antropologie.* Kurz, zimní semestr. Praha. 2016

NOVÁK, Arnošt. *Seminář k environmentální sociologii.* Kurz, zimní semestr. Praha. 2016

RYNDA, Ivan. *Politika a ekonomie udržitelného rozvoje.* Kurz. Praha. 2017

Tiskové zprávy

ÚMČ Praha 2:

6/2018. *Nové hřiště Na Smetance se začíná stavět, jeho odpůrci se tomu dál snaží zabránit*
Dostupné 5.5. 2019 na <https://www.praha2.cz/Nove-hriste-Na-Smetance-se-zacina-stavet-jeho-odpurci-se-tomu-dal-snazi-zabranit.html>

9/2016. *Děti budou mít Na Smetance nové hřiště,* dostupné online 9.5. 2019
<http://www.praha2.cz/Deti-budou-mit-Na-Smetance-nove-hriste.html>

Jednotlivá Usnesení Rady městské části Praha 2 z let 2014-16

V příslušných poznámkách pod čarou

Ostatní zdroje

PACNER, Jakub: *Přijdou Vinohrady o komunitní zahradu Smetanka?*, odpolední Televizní noviny, TV Nova, 13.09.2016

Petice. *Zachraňme jedinou komunitní zahradu na Praze 2.* Praha. 2016
https://www.petice24.com/zachrame_jedinou_komunitni_zahradu_na_praze_2

Relevantní Interpelace. 19.9. 2016. Dostupné online 15. 1. 2019
<http://urad.praha2.cz/Volebni-obdobi-2014-2018>

7. Přílohy

7.1. Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly: Bc. David Beran
2. Osobní číslo (UKČO): 90672733
3. Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium): 2016
4. Datum zápisu na katedru sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok): září 2016
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny: Podoby veřejného zájmu v oblasti zdravotně postižených a jejich odůvodňování, SHV FHS UK, 2013
6. Předběžný název DP (česky): Konflikt o podobu přírod(y): městské zahradničení na Smetance
7. Předběžný název DP (anglicky): Nature(s)'s look conflict: urban gardening in the Smetanka garden
8. Klíčová slova (česky): městské zahradničení, zahrada Smetanka, sociopříroda
9. Klíčová slova (anglicky): urban gardening, „Smetanka“ garden, socationature
10. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]): V době všudypřítomně se projevující globalizace nabývají na stále větším významu snahy lokálního charakteru, které zlepšují místní prostředí. V souvislosti s životním stylem obyvatel měst vzrůstá u některých skupin i zájem o veřejnou zeleň; oba důvody zakládají fenomén městského zahradničení, jako jednu z možností, jak na lokální úrovni pečovat o zeleň. Tato DP je součástí grantového projektu, který se zabývá konflikty a spory o podoby přírody; DP mapuje takové spory v městském prostředí na konkrétním příkladu komunitní zahrady „Smetanka“ na pražských Vinohradech. Zahrada stojící na pozemku městské části Praha 2 byla nucena svou činnost po třech letech provozu ukončit v květnu 2017. Městská část toto odůvodnila plánovanou stavbou multifunkčního sportovního zařízení na pozemku. Do vypracování projektu v červnu 2016 se nezačalo stavět.
11. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]): DP stojí na silicím (post-antropocentrickém) společenskovědním proudu, který zdůrazňuje vzrůstající propletenost lidského a mimolidského. Také stojí na předpokladu, že produkujeme s mimolidským světem jak přírodu v plurálu (studujeme režimy přírody), tak také vytváříme socio-přírody. To, jaké typy (socio)přírod máme vedle sebe, je důsledkem vyjednávání, otázkou politického rozhodnutí.
12. Hlavní vstupní hypotéza nebo hypotézy (2–4 na výběr); pro práci 1–2, možno však formulovat výzkumné otázky, event. jen výzkumný problém: Výzkumný problém je konflikt o podobu přírod na případu zahrady Smetanka. Hlavní výzkumné otázky: 1) Co a proč aktéři v prostoru zahrady Smetanka vytvářeli a z jakého důvodu? (Jakou vytvářeli přírodu?) 2) Jak jednotliví aktéři legitimizovali zánik zahrady nebo naopak důvody pro její další existenci? Tyto otázky budu dále rozpracovávat do vedlejších výzkumných otázek.
13. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity: Kvalitativní výzkum. Hlavní důraz bude kladen na polostrukturované a hloubkové rozhovory (s cílem porozumět pozorované realitě, zkoumaný jev nemůžu přímo pozorovat). Analýza úředních dokumentů a mediálních obsahů (např. software ANOPRESS). Bohužel nemůžu vzhledem ke zrušení zahrádky použít zúčastněné pozorování přímo na původním místě. Pozorování můžu provádět při realizaci rozhovorů, ideálně těch, které se budou odehrávat u aktérů doma (kde snad bude možné vypořádat určité aspekty jednání, vztah k rostlinám, jídlu, kompostování atp.). Dále budu provádět vizuální

analýzu fotografií s akcentováním časové souslednosti událostí a procesů na zahradě, vytvořím jakousi časovou osu.

Výběr vzorku a prostředí výzkumu: výběr respondentů proběhne účelovým výběrem (aktéři, kteří mají se zahradou co do činění: řádní a příležitostní členové, zastupitelé a radní Prahy 2). Kombinován bude s metodou sněhové koule. V rozhovorech mi půjde přiznat o emickou perspektivu aktérů, budu zjišťovat, co a proč si aktéři mysleli, že dělali a jak tomu rozuměli. Jsem si totiž vědom, že ani rozhovory nad fotografiemi nemohou nahradit pozorování a zajistit spolehlivá data o tom, co aktéři opravdu dělali. Analýza proběhne pomocí segmentace – vytvoření jednotek (zvolených významově), otevřené a uzavřené kódování. Významy kódů budu psát do kódovací knihy, která pomůže kategorizaci a dalšímu postupu vypracování empirické části.

14. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.): Cílem je zodpovědět všechny výzkumné otázky, zjistit okrajově např. důvody aktérů k založení zahrádky, významněji popsat podobu městské přírody, kterou vytvářeli zahrádkáři a co nejvíce popsat konflikt o podobu přírod. DP, nebo její zkrácená upravená část, by měla být k dispozici členům zahrádky. Někteří o to projeví zájem. Významná by pro tento účel mohla být část fotografické přílohy. Snad bude takový dokument jakousi milou připomínkou či vzpomínkou, než mementem.
15. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“): Vědeckou přidanou hodnotu vidím zejména ve zkoumání různých pojetí přírody ve specifickém prostředí, na poli městské komunitní zahrádky, kde se navíc pravděpodobně odehrál lokálně významný politický spor.
16. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos: Práce přispěje porozumění konfliktům o podobu přírody na poli městského zahradničení a k debatě o takových konfliktech a podob městské přírody.
17. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol): I. Teoretická část II. Metodologická část III. Empirická část IV. Závěr a diskuse V. Přílohy (zejména fotografická část)
18. Předběžná bibliografie k tématu:

BELL, S., Runrid Fox-Kämper, Nazila Keshavarz, Mary Benson, Silvio Caputo, Susan Noori, Annette Voigt: *Urban Allotment Gardens in Europe*, Routledge, 2016, 406 s.

BERAN, David: *Podoby veřejného zájmu v oblasti zdravotně postižených a jejich odůvodňování*, bakalářská práce, Praha, 2012, 63 s.

DISMAN, Miroslav: *Jak se vyrábí sociologická znalost*, Vydavatelství Karolinum, Praha 1993

CHECKER, M.: Wiped Out by the „Greenwave“: *Environmental Gentrification and the Paradoxical Politics of Urban Sustainability*, in „City and Society“ s. 210–229, volume 23, Issue 2, 2011

HENDL, Jan: *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*, Portál, Praha 2008 / HOFMAN, J.: *Pěstování sousedských vztahů / Urban gardening v Česku (případová studie Prazelenina)*, diplomová práce, 2015 Praha

GIBAS, Petr a Arnošt NOVÁK. *Zahrádkové osady: stíny minulosti nebo záblesky budoucnosti?*. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, katedra sociální a kulturní ekologie, 2013, 147 s.

CHENAIL, R. J., *Jak srovnat kvalitativní výzkum do latě?* In: „Biograf“ č. 15-16, 1998, str. 29-37

LANKAŠOVÁ, L. (2013): Živoucí fenomén městských a komunitních zahrad. Studijní text pro předmět Ekologie, fakulta architektury ČVUT v Praze, 10 s. [online].

PAPOUŠKOVÁ, Kristina. *Urban Gardening: motivy a možnosti přetváření veřejného prostoru ve městě*. Praha, 2015. 92 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie.

STÖCKELOVÁ, T. „Spočítej a panuj: De/politika kalkulace“, in: *Kritika depolitizovaného rozumu*; 2010, Praha: Grimmus, pp.61-76

MACNAGHTEN, P.; URRY, J. , *Contested Natures*; 1998 London: SAGE Publications

RASPER, Martin. *Urban gardening: zahrady ve městě: o touze po návratu k přírodě prorůstající asfaltem i betonem*. V Praze: Dauphin, 2014, 181 s. ISBN 978-80-7272-562-5. / Swyngedouw, Erik (2010) „Impossible sustainability and the post-political condition“, *Making Strategies in Spatial Planning*, Vol.9., 185-205.

ŠVAŘÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ Klára: *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* Portál, Praha 2007

19. Předpokládaný vedoucí DP: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák, Ph.D.
20. Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zázemí, praxe a zájem studenta): Osobní vztah k zahradničení, v době studia a výběru tématu jsem spoluzaložil a postupně budu malou komunitní zahrádku.

Praha, Jinonice dne 19. 6. 2018

diplomant
Bc. David Beran

vedoucí DP
Mgr. et Mgr. Arnošt Novák, Ph.D.

vedoucí katedry SKE
PhDr. Ivan Rynda

7.2. List tazatelských otázek

Hlavní výzkumné otázky (HVO) / [tazatelské otázky (TO), v rámci jednoho řádku by měla být víceméně jedna otázka – další ji jen doplňují a rozvíjejí a ne vždy bude nutné všechny pokládat,/ zde pro respondenta: zahradník]

HVO 1) Co a proč aktéři v prostoru zahrady Smetanka vytvářeli a z jakého důvodu? (Jakou vytvářeli přírodu?)

TO:

(Jak jste vlastně na Smetance začínal, co vás k ní přivedlo? [úvodní otázka])

Co jste na Smetance dělal(a)? V čem se to lišilo od činností nějakých jiných členů zahrady? (Chtěl tam někdo dělat (nebo dělal) něco hodně jiného?)

O co jste se na Smetance s ostatními členy snažili? Co jste tam chtěli vytvořit? Jakou jste měli vizi?

Čeho jste svým zahradničením na zahrádce chtěl dosáhnout? Jakých výsledků?

Např.(=očekávané kategorie): produkce vlastních výpěstků / nějak (jinak, kvalitně) stráveného času?

Jak byste to, co jste na smetance dělal(i) (vámi zmíněné aktivity) popsal v souvislosti s

1 ostatními zelenými plochami v okolí (např. Riegrovy sady ?...)

2 jinými městskými zahradami, pokud nějaké znáte?

Jak si myslíte, že jste to, co jste na zahrádce dělal(i) lišilo od představ radnice? (ve smyslu zahradničení, spoluutváření městské přírody nebo zeleně, aktivity) [návodně? Tato TO se týká také HVO2]

HVO 2) Jak jednotliví aktéři legitimizovali zánik zahrady nebo naopak důvody pro její další existenci?

TO:

Jak jste vnímal zánik zahrady v roce 2017?

Proč tam na tom místě měla zahrada zůstat? Jak byste argumentoval(a) pro zachování zahrady? (alespoň tu jednu další sezonu, kdy stavba nezačala?)

Proč ta zahrada měla zůstat na jiném místě?

Jak jste s ostatními členy rozhodovali, jak jste se domlouvali na chodu zahrady? Co domluva ohledně činností a výsadby mimo truhlíky?

Co jste dělal(a) během té rozlučkové dubnové akce? Jak jste reagoval(a) na to finální vyklizení a následné svážení zeminy, rozebírání truhlíků, likvidaci rostlin? [chci mluvit o takové té zde doslova zemité stránce věci, fyzické likvidaci rostlin / otázka dost zasahuje tímto do HVO1]

Jak se díváte na současnou stavbu a využití pozemku?

Doplňující otázky: Otázky týkající se přírody

Jak byste stručně popsal pojem příroda?

Bylo Na Smetance hodně přírodní prostředí? Do jaké míry? /[městská příroda či zeleň]

Ukončovací otázky

Je zde něco, na co jsme zapomněli nebo přeskočili? Chcete ještě něco zdůraznit?

Chtěl(a) jste se ještě na něco zeptat vy mně?

Hlavní výzkumné otázky (HVO) / [tazatelské otázky (TO), v rámci jednoho řádku by měla být víceméně jedna otázka – další ji jen doplňují a rozvíjejí a ne vždy bude nutné všechny pokládat,/ zde pro respondenta: politik]

HVO 1) Co a proč aktéři v prostoru zahrady Smetanka vytvářeli a z jakého důvodu? TO:

Byl jste někdy na zahradě Smetanka?

Ať už ano či ne, jak jste ji a její činnost vnímal?

Jak jste vnímal zahrádkáře, co tam vytvářeli?

Popsal byste to, co tam ti „zahrádkáři“ vytvářeli nějak v souvislosti s

1 ostatními zelenými plochami v okolí (např. Riegrovy sady ?...)

2 jinými městskými zahradami, pokud nějaké znáte?

HVO 2) Jak jednotliví aktéři legitimizovali zánik zahrady nebo naopak důvody pro její další existenci? TO:

Jak jste se díval na někdejší využití pozemku (zahrada a prostor setkávání), oproti budovanému sportovišti pro ZŠ a MŠ?

Jak si myslíte, že se záměr radnice a školy vystavět dětské sportoviště podle územního plánu, lišil od představ „zahrádkářů“ ohledně toho prostoru? (ve smyslu zahradničení, spoluutváření městské přírody nebo zeleně, aktivity)

Vnímal jste nějak dění okolo neprodloužení smlouvy spolku zahrádkářů v roce 2016?

Spojujete si něco se zánikem zahrady v roce 2017? Máte na to jakékoli vzpomínky?

Myslíte si, že by tam zahrada měla (mohla) zůstat, pokud by nedošlo k přípravám a realizaci výstavby? (= Mluví proti zahradě něco jiného, než sama výstavba) /

Měla zahrada nějaký užitek pro občany Prahy 2?

Proč by komunitní zahrada měla anebo neměla být někde jinde v okolí anebo na Praze 2?

Doplňující otázky: Otázky týkající se přírody

Jak byste stručně popsal pojem příroda?

Byla komunitní zahrada na Smetance přírodní prostředí? Do jaké míry? Do jaké míry jsou přírodní třeba parky na Vinohradech a v Nuslích?

Ukončovací otázky

Je zde něco, na co jsme zapomněli nebo přeskočili? Chcete ještě něco zdůraznit?

Chtěl(a) jste se ještě na něco zeptat vy mně?

7.3. Fotografická příloha

Obrázek 18-23: další ilustrační foto (Vše: archiv MH)

